

VEREENIGING
TER BEOEFENING VAN DE KRIJGSWETENSCHAP
1883-1884.

*Vergadering van Woensdag, 26 Maart 1884, des avonds
ten half acht ure.*

Aan de orde is de ballotage van kandidaten:

De VOORZITTER verzoekt de heeren Perk en Pietersen het bureau van stemopneming te willen nitmaken.

De uitslag der stemming is, dat met algemeene stemmen tot leden worden aangenomen de heeren:

A. van Sliedrecht, 2e Luitenant der Infanterie te Bergen op Zoom; P. W. van Lonkhuijzen, 2e Luitenant der Infanterie en H. Wijs, 2e Luitenant-Kwartiermeester, te Harderwijk; F. W. C. Ledeboer, Luitenant ter Zee 1e klasse te Hellevoetsluis; Mr. H. N. C. Baron van Tuyll van Serooskerken, Burgemeester te Voorburg; J. A. H. Kirchner, gepensioneerd Kapitein N.-I. leger te Wageningen.

De VOORZITTER dankt de heeren van het stembureau voor de door hen volbrachte taak.

Hierna is aan de orde de voordracht van den heer W. L. DE PEYR, Kapitein bij het Regiment Grenadiers en Jagers, over *het Belgische leger*.

1883/84.

De heer DE PETIT:

Mijnheer de Voorzitter!

Mijne Heeren! Hoewel het niet de eerste maal is, dat mij de eer te beurt valt hier als spreker op te treden, en wij, — deze kathedr en ik, — langzamerhand al oude bekenden zijn, zoo gevoel ik toch thans evenals bij vorige gelegenheden behoefte uwe toegevendheid in te roepen; ditmaal meer nog dan anders, wijl het onderwerp zich meer eigent tot nuttige dan wel tot tevens aangename bespreking.

Trouwens bij het beklimmen van het spreekgestoelte hier, zal wel den meesten, een gevoel bekruipen, niet ongelijk aan dat waarmede men sommige paarden bestijgt; de gedachte: „was ik er maar goed en wel weer af.”

Dat ik u uitnoodig heden avond, met mij een blik te slaan, in de militaire toestanden van onzen Zuidelijken nabuur, vindt zijn grond, in deze mijne overtuiging, dat bij de tegenwoordig bestaande Staatkundige, en vooral Strategische belangen, die beide kleine Staten gemeen hebben, voor ons militairen, de kennis van België's strijdkrachten van het hoogste belang is; ja op een gegeven oogenblik wellicht onontbeerlijk zal blijken. Er zijn er ook onder ons misschien nog, die niet vreemd zijn aan de meening, dat België's erkende neutraliteit, voor ons een schutsmuur vormt, tegen een' schending van ons eigen grondgebied, in het Zuiden en Zuid-Oosten. Een schutsmuur, een groote kogelvanger, kan België in sommige omstandigheden zeker voor ons zijn; maar dan niet door een ijdel beroep op zijne neutrale positie; wèl daarentegen door den weerstand, die het den schender van die neutraliteit kan tegenoverstellen.

Naïve goedgeloovigheid in diplomatieke trouw, en in de beteekenis van tractaten, wat heeft de geschiedenis van Europa, van de laatste halve eeuw, niet den spot met u gedreven!

Wat die jaren ons te aanschouwen gaven, heeft wel getoond, welke waarde men nog te hechten heeft, aan diplomatieke overeenkomsten; hoe gerust men slapen kan, op het oorkussen van zedelijk recht, van integriteitserkenning, van protocollen, ook al werden die ééns door vorstenhand geteekend. Wat heeft

het in België, aan vaderlandslievende mannen van beteekenis, niet een moeite gekost, hun landgenooten, de volksvertegenwoordiging, het fatale te doen inzien, van een lichtgeloovig vertrouwen in Volkenrecht, dat tot zorgeloosheid, tot verwaarloozing van 's lands weerkracht leidt! Nog in 1875 durfde Le Hardy de Beaulieu, de vice-president van de Kamer der Volksvertegenwoordigers, de stelling verkondigen: „Qu'il était absurde, qu'un état dont l'indépendance et la neutralité, sont garanties par des traités solennels, soit obligé d'être toujours préparé à défendre cette neutralité, contre le premier belligérant venu, qui avec ou sans prétexte! pourra juger bon d'envahir son territoire.”

Maar, wáár is dan het vereenigd Koninkrijk Nederland—België gebleven, die scheidsmuur tusschen Frankrijk en Duitschland, die men in 1815 nog verbeterde; die immers onontbeerlijk werd verklaard, voor de bestendiging van Europa's staatkundig evenwicht. Wáár is Polen gebleven, die andere scheidsmuur tusschen Pruisen en Rusland en Oostenrijk? Wáár zijn de kleine Italiaansche Staten, wáár is een gedeelte van Denemarken gebleven? Was dan de integriteit van ieder dier Staten, niet door tractaten verzekerd, hun zelfstandig bestaan, niet als noodzakelijk verkondigd, ter wille van dat staatkundig evenwicht; en werden ze niet onder voorwendsel van datzelfde evenwicht geschraapt uit de rij der onafhankelijke Staten? En zóó zal dat geheimzinnig, steeds wankelend evenwicht wel altijd door, nieuwe schending van traktaten meebrengen.

Rekenen op den steun van machtiger beschermers? Maar heeft dan niet Engeland, met de meeste onverschilligheid, Denemarkens verminking aangezien? Verhief zich dáár de publieke opinie ook zelf maar, tegen theorieën, door de Times en andere groote bladen in die dagen verkondigd, waarin het heette, dat wel verre van in die inlijving van Schleeswijk een ramp te zien, men ontwaren zou, dat Engeland's handel, er volstrekt niet door benadeeld zou worden. Hebben Frankrijk, Engeland en Oostenrijk, den 15 April 1856 de onafhankelijkheid en de onschendbaarheid van Turkije niet bezegeld? Zegt niet het 2e Artikel van dat traktaat, dat iedere inbreuk daarop, door de

onderteekenende mogendheden, als een casus belli zou worden beschouwd; en heeft ook maar één hunner in 1877 geprotesteerd, toen de Russische troepen Rumenië binnentrokken?

Zijn de waarschuwingen tegen dat vertrouwen in tractaten, niet gekomen van den kant van die Staatslieden zelve, die in de eerste plaats geroepen zijn, ze te handhaven. „België en Zwitserland zijn neutraal, — zeide Lord Palmerston in 1855, maar ik hecht niet de minste waarde aan die neutraliteit, want ik heb altijd opgemerkt, dat als een oorlog uitbreekt, en een natie het van haar belang acht, met haar leger, een neutraal grondgebied door te trekken, zij er niet aan denkt, de door tractaten erkende neutraliteit te eerbiedigen.”

„De oorlog schaft de traktaten af,” zoo luidt het brutaal gevoelen van een Bismarck en niet minder cinisch schreef reeds Frederik II: „Als er met eerlijk zijn voordeel is te behalen, zullen wij het zijn; moet er echter bedrogen worden, welnu dan bedriegen wij.” In 1850 schreef België's eerste koning aan één zijner Ministers: „Sans bons moyens de défense, m'a dit Monsr. Thiers, vous serez le jouet de tout le monde.” En toen in 1870, de oorlog tusschen Frankrijk en Duitschland uitbrak, ontving toen niet Leopold II, van beide rijken de vraag, of België bereid was, zijn neutraliteit te handhaven „par tous les moyens en son pouvoir.” Wel een bewijs dat geen van beiden in het eerbiedigen van die neutraliteit door den anderen, vertrouwen stelde. Wel zijn er enkelen geweest, onder de Belgische Volksvertegenwoordigers, die tegen het algemeen verbreid Optimisme, en de daaruit ontstane onwilligheid, om voldoende aandacht te schenken aan de militaire vraagstukken, met overtuiging hunne stem verhieven. Reeds in 1840, sprak de Afgevaardigde Le Beau, bij gelegenheid van de Oostersche kwestie: „Men heeft u gewezen op onze neutraliteit. Velen onzer collega's schijnen te gelooven, dat die neutraliteit ons dekt, tegen ieder gevaar van buiten. Onze neutraliteit, wil ze iets beteekenen, moet sterk, moet gewapend zijn.”

„Die neutraliteit, — zoo waarschuwt de vaderlandslievende Paul Devaux, — is eene gebiedende reden te meer, om belangrijke strijdkrachten op een oogenblik beschikbaar te hebben.

Als wij van die neutraliteit konden afzien, ons onder bescherming konden stellen van een naburigen staat, ons blindelings overgeven, aan zijn eerlijkheid, en die der partijen, welke hem beurtelings zouden regeeren, ja, dan konden wij ons leger afschaffen, en aan onzen beschermer de taak overlaten, ons tegen anderen te verdedigen. Maar neutraal zijn, wil zeggen zichzelf te moeten verdedigen; gereed te staan iederen aanval af te wachten van welken kant die ook komen moge." In zijn laatste geschrift, uitgegeven in 1871, lezen wij deze mannelijke taal:

„Het onafhankelijk België is niet ter wereld gekomen, om eeuwig op een bed van rozen te rusten. Weldra misschien zal het moeten bewijzen, dat het opgewassen is, tegen de beproevingen, die ieder volk moet ondergaan. Dat bewijs zal het moeten leveren, wil het zijn rechten, zijn bestaan, zijn eer niet verbeuren."

Maar daartegenover hoevelen niet, die in hun ijver, om tegen alle verzwaring van militaire lasten te strijden, de waarschuwingen van bekwame, vaderlandslievende mannen uit het Leger, overstemden met utopieën als bijv.: die van den volksvertegenwoordiger Woeste." Wij moeten vooral vermijden, door een sterk leger, onze machtige bureu, in de verleiding te brengen, ons bondgenootschap te begeeren, en ons voor een weigering te straffen."

Telken male als door hoofden van het krijgsbestuur werd aangedrongen op verbetering of uitbreiding van doode of levende strijdkrachten, dan nam de anti-militaire partij, steeds het wapen van die „erkende neutraliteit" ter hand, om ten believe der kiezers, tegen verhooging van oorlogsuitgaven te stemmen.

Voor al de pers heeft er het hare toe bijgedragen, om blijkbaar tegen betere overtuiging in, speculeerende op de minder edele, minder vaderlandslievende drijfveeren bij het meerendeel der kiezers, het geloof aan de onfeilbaarheid van de neutraliteits-erkenning te bestendigen.

Den 11^{en} Juni aan den vóóravond der gebeurtenissen, die Hanover, Keurhessen, Saksen, in de Duitsche eenheid deden opgaan, gaf „l'Echo du Parlement" de volgende struisvogelachtige geruststelling ten beste; „Oorlogzuchtige denkbeelden

zijn aan de orde van den dag. Overal wapent men zich; in Europa is behalve België geen staat hoe klein ook, die geen oorlogstoebereidselen maakt. Ieder uur kan men een uitbarsting verwachten. Welke is de houding van het Belgische volk? Rustig en verzekerd van zijn toekomst, kan het al zijn aandacht aan de verkiezingen wijden."

Even geruststellend spraken de groote Belgische bladen, even argeloos was het wetgevend lichaam, op hetzelfde oogenblik nog, toen in 1870, het bekend worden van het bewuste concept Benedetti, tot de verpletterende ontdekking leidde, dat België op het punt gestaan had, de inzet te worden van een schandelijk diplomatiek spel.

Den 30^{en} Augustus 1870, om 11 uur, 's avonds werd aan al de Duitsche corpsen, uit het hoofdkwartier de volgende order gezonden: „Voor het geval de vijand op Belgisch grondgebied mocht overgaan, en dáár niet dadelijk zou worden ontwapend, moet men hem zonder verdere bevelen, onverwijd in dat land vervolgen."

Met zulke waarschuwingen voor oogen, gaat nog altijd in onze dagen de pers voort, met haar geveinsde geruststellingen. Nu weder, in het nummer van 7 Febr. kan men in „la Flandre libérale", nog wel een zoogenaamd patriotiek blad, lezen: „dat bewapening van fortén, niet noodig is, aangezien immers geen enkel gevaar de rust en de neutraliteit van België bedreigt."

Goddank! voor België hebben de harde lessen, die het in de laatste jaren, van mannen als de Generaals LIAGRE, en BRIALMONT, den kol. DE JARDIN en anderen, heeft moeten aanhooren, bij het meerendeel hunner ontwikkelde landgenooten, gezonder, waardiger begrippen, omtrent de verplichtingen der natie, wat hare weerkracht betreft, doen geboren worden. „Voor ieder nadenkenden Belg, zoo sprak de Generaal Liagre, M. v. O. in 1879, is het klaarblijkelijk, dat de tegenwoordige toestand van Europa, iets geheimzinnigs, iets dreigends heeft. Laat ons waken, opdat de gebeurtenissen ons niet overvallen. Ons rijk grondgebied leent zich bij uitnemendheid tot slagveld voor de groote legers. Dáár zullen zij trachten, over het lot der wapenen te doen beslissen, en bij de daaruit voortvloeiende schik-

king, zal men onderhandelen *over* u, *zonder* u, en gij zult uit de rij der natiën verdwijnen. En gij zult het verdiend hebben, want in onze ijzeren eeuw, wordt een volk, dat zich niet weet te verdedigen, niet waardig geoordeeld te leven; en indien het zijn geld stelt boven zijn eer, zal het beginnen met die eer te verliezen, daarna zijn geld, en eindelijk zijn bestaan. Het tegenwoordig geslacht is bedorven, door vijftig jaren van ongehoord geluk en voorspoed."

Zooals gij ziet Mijne Heeren, er zijn daar in die Belgische kamer, oorlogsministers opgetreden, die duidelijk weten te zijn. En zoo ze er nog niet in geslaagd zijn, algemeen bij de kiezers de innige overtuiging wortel te doen vatten, dat het leger van den neutralen staat in geen enkel opzicht bij anderen mag achterstaan, de dwaze theorieën, die men door de pers in toasten en proclamatiën, omtrent die gelukzalige neutraliteit hoorde verkondigen, zij zijn gelukkig niet meer in staat, het Belgische volk in slaap te wiegen!

En de feiten der geschiedenis, en de logika, en de onthullingen van de dubbelzinnigheden der diplomatie, zij hebben over het geloof, aan de onschendbaarheid van België's neutraliteit sinds lang den staf gebroken.

De eerste vrang, welke die waarheid ons op de lippen legt, is daarom deze: Is het gevaar voor zoodanige schending sedert de laatste jaren toegenomen; en zoo ja? vloeit daaruit ook voor Nederland de noodzakelijkheid voort, om *meer* dan voorheen, aan België's militairen toestand aandacht te schenken?

Wij zullen zoo min mogelijk het onafzienbaar veld der staatkundige hypothesen bewandelen; die doolhof van eindeloze combinatiën, zou ons te ver voeren. Wij zijn er ook geen liefhebber van, daar ons onwillekeurig bij veel van die veronderstellingen, het hollandsche spreekwoord voor den geest zweeft: „als de hemel valt” enz. . . Iets anders is het, in groote trekken te rade te gaan, met de algemeen gangbare theorie van oorlogsvoering en met de lessen van het gezond verstand. En meer is hier niet noodig M. H. om ons tot het stellig bewustzijn te brengen, dat meer dan ooit te voren, België's neutraliteits-eerbiediging eene hersenschim blijken zal, als de wapenstilstand

tusschen Frankrijk en Duitschland zal worden afgebroken. Want niet waar? dat de tegenwoordige verhouding tusschen die beide staten, geen anderen naam verdient, daarover zullen wij wel niet van zienswijze verschillen. De gevoelens mogen uiteen loopen ten opzichte van het meer of minder nabij zijn van een hernieuwde vredebreuk; zij moge afhankelijk zijn van goed doordachte, koele berekening, of het onzalig onvoorzien uitvloeisel worden, van een incident wie weet hoe luttel dan ook, niemand onzer hoop ik, twijfelt er aan, dat die beide rijken niet voor goed hebben afgerekend. Wie dat nog wél mocht doen, verwijz ik naar de woorden van een Lord Derby, die den 4^{en} Maart 1874 reeds, uit naam zijner regeering sprekende, verklaardde: „Wij weten het dat in den boezem van het fransche volk, een algemeen, een diep gevoeld verlangen bestaat, om het verloren grondgebied door wapengeweld te herwinnen; en van de andere zijde, een niet minder vast besluit, om het veroverde te behouden.” En nog onlangs vernam Duitschland, uit den mond van zijn grootsten Staatsman, dat men den revanche oorlog kon voorzien, er zich op moest voorbereiden.” In Dec. j. l. richtte de voorzitter van den Zwitserischen Bond, tot zijn landgenooten deze waarschuwendende woorden: „Weest op uwe hoede Zwitsers en bereidt u voor op de verdediging van uwen grond. Donkere wolken pakken zich aan den Europeeschen gezichteinder samen. De hernieuwing van den oorlog van 1870, waarvan wij tot dusverre verschoond bleven, is in het volgende jaar (1884) onvermijdbaar, en misschien zal de volgende lente ons die ramp reeds aanbrengen.”

Ja, zóó is het. En al moge bezadigdheid en voorzichtigheid der diplomatie, tot nu het gevaar hebben kunnen afwenden, — een gevaar dat in 1875, al zeer dreigend werd —; al mogen inwendige regeeringsmoeielijkheden eenerzijds, koloniale ondernemingen aan den anderen kant, tot nu toe als heilzame afleiders hebben gewerkt, de tweede acte van het drama van 1870, wordt in beide landen in de hoogste militaire kringen met vlijt en zorg gerepcteerd, en wacht slechts op een gunstig oogenblik om afgespeeld te worden.

Welnu, Mijne Heeren, een ook maar vluchtige blik op de gcographische en strategische verhoudingen van heden, is

reeds voldoende om ons tot de overtuiging te brengen, dat naar menschelijke berekening, het Belgische grondgebied, het Belgische leger voorbeschikt zijn, in dien nieuwen reuzenstrijd gewicht in de schaal te leggen, belangrijken invloed althans uit te oefenen op het verloop van dien oorlog.

In de laatste jaren heeft Duitschland zijn mobilisatie-stelsel belangrijk verbeterd, en een spoorwegnet voltooid, dat het de meeste kansen geeft, voor Frankrijk gereed te zijn, en den oorlog alzoo op 's vijands grondgebied over te brengen. Hierop berust Bismarcks verklaring in 1880 afgelegd, dat Duitschland zich zal verdedigen, door aan te vallen.

Hadden de Duitschers in 1870, voor hunne concentratie, negen spoorweglijnen, waarvan zes met enkel spoor, thans hebben ze er 12, waarvan 6 met dubbel spoor. Toen werd de mobilisatie-order door de Regeering verzonden in den nacht van 15 op 16 Juli, waren den 23sten de eerste legercorpsen marschvaardig, begon de strategische opmarsch 24 Juli, en was het geheele leger 3 Aug. in de Paltz samengetrokken. Thans zijn voor de mobilisatie maar 5 dagen noodig, en kan de concentratie den 6den dag reeds beginnen.

Frankrijk bezit thans slechts 8 concentratielijnen, waarvan 7 met dubbele spoor. Duitschland is dus in dit opzicht in het voordeel. Maar bovendien is men in eerstgenoemd Rijk, met het mobilisatiestelsel, sedert jaren toegepast, en overeenkomstig de ondervinding verbeterd, beter bekend, dan men het in Frankrijk is, dat het zijne nog niet op de proef heeft gesteld.

Bovendien bezit eerstgenoemd Rijk een oordeelkundiger territoriale indeeling dan de Fransche, en is het spoorwegnet beter geschikt, om spoedig de legercorpsen in breed front langs de grenzen op te stellen. Voor die opstelling beschikt Duitschland thans per legercorps over één spoorbaan tot concentratie, en over twee manoeuvreer-spoorbanen tot onderlinge verbinding en wederkeerige ondersteuning.

Die waarheid, bij de Franschen zeer goed bekend, blijktens geschriften, die van den Franschen generalen staf uitgaan, als „les chemins de fer allemands et français” en „Le Déploiement Stratégique probable des forces Allemandes sur la frontière fran-

çaise, wettigt de veronderstelling, dat in de meest waarschijnlijke gevallen, het strategisch offensief weêr aan Duitsche zijde zijn zal.

Met reuzenkrachten en met toepassing van alle middelen, die de nieuwste versterkingskunst aangeeft, heeft echter Frankrijk sedert de rampen van 1870, aan de bescherming van zijn' Oostelijke grens gearbeid. In het *Zuid-Oosten*: de uitbreiding der werken, die de trouée van Belfort versperren, en de nieuwe versterkte linie van den Boven-Moezel met de legerplaats van Epinal; in *het midden*: de versterkingen van het Plateau van Haye, en aan de Moezelovergangen bij Nancy; in *het Noord-Westen*: het herscheppen van Toul, in een vesting met groote legerplaats, omgeven door forten tegen het zwaarste geschut berekend, en de nieuwe werken langs de Maas, met het geretrancheerde kamp om Verdun; al die grootsche versterkingen, gelijktijdig met de verbetering van Parijs tot stand gebracht, zij sluiten de gedachte aan een frontaanval uit het oosten, zoo goed als volstrekt uit.

Voorwaar, men kan het met genoegzame zekerheid zeggen: de invalsweg in 1814 door de verbondenen, in '70 door de Duitsche legers gevolgd, die weg is *te* goed afgesloten.

En even bezwaarlijk, aangenomen zelfs eens, dat Frankrijk het in den eersten wedloop tot concentratie zou kunnen winnen, zou het zijn eerste krachten tegen den Middel-Rijn kunnen aanwenden, nu die hoofdbarrière, behalve door de reusachtig sterke vooruitgeschoven post Metz, haar weêrstandsvermogen verdubbeld ziet, door de strategische waarde van Straatsburg. Zoo is het voor beide landen een nagenoeg hopeloos werk geworden, dien frontaanval te ondernemen. Zóó denkt men in de hooge militaire kringen te Berlijn er ook over, ten minste reeds in 1874, schreef de Nord-deutsche Zeitung, het officieuze regeeringsorgaan. „Indien Frankrijk op nieuw den oorlog begint, zal het niet met het hoofd tegen den muur loopen, d. i. tegen Metz en Straatsburg, evenmin als het nog door de trouée van Belfort zou durven kruipen, maar het zal zoo ruim en gemakkelijk mogelijk door België deboucheeren”.

Is dus de frontaanval zoo goed als verijdeld voor beiden, twee andere wegen geven gelegenheid, de in front opgestapelde

hindernissen te ontgaan, wanneer die wegen ten minste enkel door een tractaat, door een staatkundige stippellijn met een paar gendarmen er langs, zijn afgesloten. Die operatie-banen loopen door Zwitserland of door België. Het gebruik van het eene zoowel als van het andere grondgebied, stelt schending van neutraliteit daár. De keuze in dezen, wordt dus eenvoudig bepaald, door strategische voordeelen. en ja, door nog iets: door de wetenschap, welke dier beide kleine staten, zich het minst energiek zal verzetten, zich het schaapachtigst onder den voet zal laten treden.

Een vluchtige aanschouwing van de kaart is voldoende, om in te zien, waarop in normale gevallen die keuze zich vestigen zou.

Wat een aanvallende operatie van Frankrijk langs den zuidelijken omweg aangaat, dat Rijk heeft zich van de debouchés der Jura (26 wegen, waaronder 7 spoorbanen) verzekerd door de versterkingen van Besançon, door de legerplaats van Belfort, en door Pontarlier, Salins en Dôle in te richten tot stapelplaatsen van wat tot aanvulling van een offensief ageerend leger vereischt wordt. Van uit de positie „des Dappes”, N. W. van Genève, zou dat leger tamelijk veilig kunnen deboucheeren in het dal van de Aar. Aangeleund tusschen Jura en Alpen, zou het die valei volgende, de eerste wederstandslijn ontmoeten in de Aar en de Sarine, die echter, in aanmerking genomen, de vermoedelijke krachten van het Zwitsersche leger van geen genoegzame beteekenis zijn zou, om den marsch van een overmachtig Fransch Leger beduidend te vertragen. Met iets meer kans op goed gevolg, zou het Zwitsersche leger, in de linie Zürich-Brugg kunnen trachten het groote défilé af te sluiten, en kwamen dan aanzienlijke Duitsche strijdkrachten te hulp, ja dan ware de omtrekking te verijdelen. Zoo niet, dan kan het Fransche leger deboucheeren langs Schaffhausen, Engen, Stokkach op Sigmaringen, zooals Moreau deed in 1800, het Schwarzwald omgaan, en door de trouée van den Donau, in Duitschland doordringen.

Maar hoe excentrisch wordt niet die groote omweg? Hoe gevaarlijk niet bij verder doordringen, zulk een défilé in den rug? Wij leven niet meer in den tijd van Moreau, en wat

toen reeds voor een gewaagde operatie gelden kon, is het thans oneindig meer, bij de veel grootere sterkte der legers, die men thans én zelf te bewegen, én tegenover zich heeft, en vooral bij de veel grootere snelheid, waarmede een tegenpartij ook zich verplaatsen kan, en van voor den aanvaller gevaarlijke toestanden kan gebruik maken. En wat hier voor den een' waar is, is het ook voor de tegenpartij. Ook voor Duitschland levert die omtrekking in tegengestelden zin, tal van bezwaren op. Langs die zijde toch, in Frankrijk willende vallen, verkeert de Deutsche aanvalsrichting in een allesbehalve verzekerde gemeenschap met de operatiebasis. Zou het ook al gelukken, ná het Zwitsersche leger overhoop geloopt te hebben, de Jura passen te forceeren, dan stuit de verdere operatielijn, die naar het hoofdoject Parijs moet voeren, juist op de moeielijkst te overschrijden terreinafscheidingen als de Rhône, de Saône, de bergruggen van Morvan en Côte d'Or, het plateau van Langres, met de legerplaatsen van Lyon, Dijon en Langres, om ten slotte in zeer oblieke richting, tegen het sterkste gedeelte der hoofdstad op te tornen. Men houde hierbij vooral in het oog, de bezwaren, die bij zulk een grooten omweg, der legerverpleging en aanvulling, den aanvoer van belegeringsparken vooral, in den weg treden. In één woord, voor beide partijen heeft de strategische omtrekking, door Zwitserland, het groote nadeel, van den aanvaller in een zeer ver van het hoofdoject gelegen hoek te brengen.

Geheel anders zijn de verhoudingen in het noorden. Het kwetsbaarste gedeelte van de Fransche grens, is ontegenzeggelijk de lijn Dun-Mezières-Maubeuge. Tot concentratie van zijn noordelijke corpsen, tegen dit gedeelte, heeft Duitschland belang bij het gebruik der spoorwegen, die van Keulen en Aken over Trier en Verviers, naar Luxemburg, Thionville en Virton gaan. Vindt het hierin reeds aanleiding om Luxemburgs en België's neutraliteit te schenden, nog oneindig meer voordeelen, levert het bezit van de Belgische Maaslinie op, dewijl daardoor een gedeelte der Deutsche strijdkrachten, in het geheel open vak tusschen Maas en Sambre, in Frankrijk zou kunnen vallen, de verdedigers der Fransche Maaslinie in flank en rug zou komen,

en een korten operatieweg, voerende door een welvarende, voor groote troepenbeweging geschikte landstreek, tegen het hoofd-object zou vinden. In verband met deze overweging, doen wij bijv. de vraag:

Zou het bouwen der reusachtige kazerne, te *Rothe-Erde*, tusschen Aken en Herbestal, op een half uur van de Belgische grens inderdaad niet de minste bijgedachte verraden. Die kazerne, geschikt om in vredestand twee regimenten Infanterie op te nemen, kan in geval van mobilisatie zoo noodig vier regimenten, en voor korten tijd, natuurlijk zeer eng geconcentreerd, zelfs zes regimenten huisvesten. Zij is telegraphisch met Aken en Herbestal verbonden, en door een hulpspoorbaan met den spoorweg, die deze plaatsen verbindt. Voor het Akensche garnizoen, — 1 regiment Infanterie — was ze overbodig; van de kazernen toch, die de stad heeft, staat die van de zoogenaamde *Marschir Thor* grootendeels ledig; en bij mobilisatie van de tot den „kreiz" behorende troepen, zooals in 1870, kan men die in Aken zelf onderbrengen, wanneer het enkel om concentratie te doen is, en men het oorlogstooneel elders zoekt of verwacht. Heeft dit zóó dicht bij de Belgische grens uitzoeken van een gelegenheid om een zóó betrekkelijk sterke observatiemacht, dadelijk gereed te hebben niet de minste strategische beteekenis, dan is die keuze toch zeer zeker zonderling.

Omgekeerd heeft Frankrijk, in het bezit van Sambre en Maas, in plaats van de weerlooze conventioneele grens, een natuurlijke afsluitingslijn, tegen een Noord-Oostelijken inval, en een nieuwe basis tevens, van waaruit tegen den beneden-Rijn de omtrekking veiliger kan worden ondernomen.

Zonder deze strategische beschouwingen ook verder uit te werken, hetgeen ons bestek niet gedooft, vertrouwen wij dat zij voldoende aantonen, hoe België inderdaad meer dan ooit te voren, aan een schending van zijn grondgebied van één, zoo niet van beide zijn groote naburen bloot staat. Evenals deze vluchtige aanschouwing van den meest denkbaren toestand allen twijfel opheft, aangaande de onontbeerlijkheid voor België, om die Maaslinie, een zoodanige sterkte te geven, dat het forceeren

daarvan, zelf door een overmachtig Fransch of Duitsch leger, zoodanige krachtsinspanning zou vereischen, dat de voordeelen van neutraliteitsschending daarmede niet in verhouding zouden zijn.

Maar wat wij vooral hieruit reeds kunnen opmerken, is het groote belang, dat ook wij Noord-Nederlanders hebben, bij een behoorlijke versterking van de Belgische Maas. Is toch die lijn éénmaal door een der beide reuzen overschreden, en heeft hij ruimte noodig, dan zal hij zich niet ontzien, ook noordelijk de denkbeeldige lijn te overschrijven, en den voet op onzen bodem te drukken, omdat dan ook nog vier millioen Nederlanders zouden meeschreeuwen over geschonden Volkenrecht. Alleen wanneer beide kleine Staten behoorlijk tot den strijd zijn toegerust, ja, dan alleen haalt de eerste indringer zich zooveel op den hals, dat het middel erger wordt dan de kwaal. Dáárom vooral is het van het grootste belang, dat èn Frankrijk èn Duitschland het goed weten, dat die twee kleine Staten nog legers en weêrstandsmiddelen bezitten, waarmede men geen gemakkelijk spel zou hebben.

Doch Mijne Heeren, het groote belang der Maaslinie inziende, een belang waarvan tot nu toe de Belgische Volksvertegenwoordiging, ondanks de warme, overtuigende pleidooien van Brialmont, Guillaume, Liagre, de Jardin, en zooveel anderen, nog niet is doordrongen, zoo vraag ik U, of het wel zoo heel beleidvol, en ik zou bijna zeggen, jegens onzen Zuidelijken nabuur wel zoo heel eerlijk gehandeld is, indien wij aan die Maas, in het zuiden van ons land, niet in staat zijn, hem de hand te reiken. Wat toch helpt België de beste Maasversterking, — die ons ook ten goede komt, — indien die rivier beneden Luik, van af Visé geheel bloot ligt, gelegenheid dus geeft, aan den Duitscher althans, die fronthindernis te ontgaan. Denkt men er wel aan, hoe dicht de Hollandsche stad Maastricht, bij Luik, dien sleutel van de Belgische Maas, gelegen is? Maastricht, dat in bijna alle vroegere oorlogen, gebleken is een strategisch punt van beteekenis te zijn; dat op het oorlogsschaakbord van *Westelijk Europa*, door zijn ligging altijd een strategisch punt zal blijven. Men leest dan ook geen der vele strategische studiën van Franschen of Duitschers, of bij het bespreken van operatiën

aan de Maas worden Luik en Maastricht in één adem genoemd, dat er een staatkundige grens tusschen loopt, daarop zal, schijnt het, minder gelet worden. Houden wij wel in het oog hoe de rivier wél door ons bezet, in verband met België's strijdkrachten voor ons een krachtige barrière vormt: hoe ze daarentegen geheel onbezet, ook de Belgische verdediging der rivier illusoir maakt. Versta mij wél. Het zij verre van mij, hieraan een permanente verdedigingslinie te denken, en de vestingen Maastricht, Venlo en Roermond uit hun graf te willen doen verrijzen. Ik onderwerp alleen aan uwe aandacht, of mogelijke samenwerking van strijdkrachten in dit gedeelte van ons land niet een de aandacht overwaardig punt van studie en voorbereiding voor ons moet uitmaken. Want is het ook al waar, dat het behoud van de onafhankelijkheid, berust in de taaië verdediging van het hart des lands; schending van grondgebied moet men aan de grenzen tegen gaan. Tusschen die twee toestanden wordt, gelooven wij, niet altijd het verschil genoegzaam overwogen. En ik betwijfel het of de neutrale staat zijn plicht en zijn waardigheid voldoende voor oogen houdt, die zonder slag of stoot zijn grenzen dadelijk prijs geeft, het vrije gebruik van zijn land en zijn hulpmiddelen toelaat, om zich lafhartig in zijn schuilhoeken terug te trekken.

Hoewel wij ons tot taak hebben gesteld, hoofdzakelijk het Belgische leger te bespreken, wensch ik toch volledigheidshalve van de doode strijdmiddelen datgene te zeggen, wat tot een ruim overzicht daarvan voldoende is, en met legerbeschouwing in het naaste verband staat.

In 1859, gelukte het aan het Wetgevend Lichaam, een wet tot stand te brengen, die tegelijk met de ontmanteling van een groot aantal nutteloos geworden vestingen, bepaalde; dat Antwerpen in een groote versterkte legerplaats, als Centraalreduit voor het Veldleger zou worden herschapen. Heel wat moeite had het gekost, den tegenstand van de quand-même afbrekers van weerbaarheid, besnoeiers van budgetten te overwinnen. Couranten, pamfletten, onstuimige meetings, alles was in de weer geweest, om de zaak bij de kiezers verdacht of antipathiek te maken. In de „Economiste Belge”, van die dagen, kwamen

heftige artikelen voor, van den overigens zoo verdienstelijken publicist Molinari, waarin gezegd werd, „dat de geheele onderneming slechts een door Engeland opgedrongen werk was, uit haat tegen Frankrijk en om Antwerpen handel te gronde te richten. Zonder blikken of blozen werden door de invloedrijkste bladen, theorieën verkondigd als deze:

„Voor België is de grens der militaire uitgaven daar, wanneer de annexatie voordeliger zou worden. Nationaliteit is een zaak van overleg en berekening meer dan van gevoel. Ieder hecht slechts aan zijn nationaliteit, om de zedelijke en materiële voordeelen, en de vaderlandsliefde is in rechte reden daarmede.”

Is het te verwonderen, dat dáár waar zulke beginselen door voornamelijk organen van de pers worden verspreid, de waarachtige behartiging van de nationale verdediging, een bijna wanhopigen strijd te voeren krijgt, tegen onkunde en partijgeest. Adressen, ondertekend door tal van de invloedrijkste notabelen, werden tot den Koning gericht, waarin men den soeverein den raad gaf, af te zien van de voorgestelde versterkingen, en zich in geval van een oorlog terug te trekken op . . . ja raad eens! op Engelsch grondgebied, hem de verzekering gevende, dat hij bij terugkeer dubbel hartelijk zou worden ontvangen, naardien hij minder puinhoopen achtergelaten zou hebben.” Aandoenlijk, niet waar?

Geënfonceerd! voorstanders van al te geconcentreerde verdediging. Zijn sommigen in de overdrijving van een goed beginsel al zoo ver gegaan, van aldus te redeneeren:

„Laat uw huisdeur maar wijd openstaan, laat den indringer het vrij gebruik van uw' benedenvertrekken; laat hem uw' wijnkelders leëgdrinken, de canapés van uw salons tot steunpunt van zijn bemodderde laarzen, uwe pianos voor brandhout gebruiken; uwe vazen en bronzen voor souvenirs meênenemen; wat nood als ge met uw huisgezin u immers op uwe slaapkamer kunt opsluiten? Ge zult er wel gedrongen en ongezond zitten, gebrek lijden, terwijl hij zich beneden aan uw overdaad te goed doet. Gij kunt er wel niet uit, want hij is zoo vrij geweest uwe trap te versperren, uwe benedenvertrekken voor u te barricadeeren, maar ge zit immers veilig, hij kan

niet bij u, wat wilt ge meer? Misschien zult ge na zijn vertrek nog wel een enkel meubel ongeschonden vinden. Maar wat zegt ge hier wel van? Dat noem ik u eerst een goedkoop vestingstelsel; één reduit, en dat reduit kiezen in het land van uwen buurman.

Grappig zouden zulke uitingen zijn, waren ze niet zoo treurig soms in haar gevolgen; niet zoo getuigende van zedelijk verval.

Enfin, Antwerpen is er gekomen, en wel zóó, dat het in die dagen voor de eerste Europeesche vesting gelden kon.

In 1878 gelukte het aan het oorlogsbestuur, de volksvertegenwoordiging er van te overtuigen, dat de vesting geen gelijken tred hield met de vorderingen der artillerie, dat de straal der forten (circa 2500 m.) te klein was, om de koopstad tegen bombardement te vrijwaren. Met het woord bombardement zijn kooplieden nog wel eens te overtuigen (dat lijkt hun zoo geen halve maatregel toe). Er werd tot uitbreiding der legerplaats besloten, wier buitenste enceinte vooruitgebracht werd, tot aan de Nethe en de Rupel.

De hier volgende schets hebben wij ontleend aan gegevens, ons welwillend door den kolonel der genie de Jardin en den majoor van den Generalen Staf Jenard, beiden te Antwerpen werkzaam, verstrekt, en uit de in het nummer van 17 Februari jl. van *La Belgique militaire* verschenen „*Notes sur les places fortes de la Belgique.*”

Het ensemble der vesting bestaat thans uit:

1. de hoofdenceinte;
2. de legerplaats van den rechteroever;
3. die van den linkeroever;
4. de werken van het Vlaamsche hoofd en aan de beneden-Schelde;
5. de nieuwe vooruitgeschoven linie.

De *hoofdomwalling* bestaat uit 12 polygonale fronten, waarvan het noordelijk steunpunt is „de citadelle du Nord,” die veel van hare fortificatorische waarde verloren heeft, zoodat het voornemen bestaat, een koepelfort te bouwen, op het punt waar de enceinte den rivieroever raakt, tot bestrijking van de rivier en van den polder van Wilmarsdonck.

De caponnières dier fronten zijn gedekt door ravelijnen en contregarden, terwijl zich achter de meeste fronten bomvrije kazernen bevinden. Het zuidelijk steunpunt is weêr een citadel, die met haar hooge batterijen de rivier bestrijkt, en waarin zich het groote arsenaal, het geschutpark, pyrotechnische school, zadelmakerij enz. bevinden. Achter het midden van dit laatste front ligt ook de groote bomvrije bakkerij, die dagelijks voor 80,000 man kan afleveren. De 6 noordelijke fronten en het laatste zijn te inundeeren.

De *legerplaats van den rechter oever*, wordt beschermd door 9 polygonale forten met reduits, genummerd 1 tot 8, en het fort Merxem. Zij liggen op afstanden van de omwalling van 3000—5000 meter, en op circa 2500 M. van elkaâr. Het reduit van fort 3, heeft een draaiende gepantserde koepel, met twee kanons van 15 cM.

Het fort Merxem, bestemd tot dekking van het hooge, niet te inundeeren terrein bij dit dorp, licht te ver, op circa 5000 M. van fort N°. 1. Dit is de meest kwetsbare plek der stelling, — de Hontensche vlakte van deze positie, waarom dan ook het plan bestaat, dit gat aan te vullen door een nieuw fort voorwaarts van Schooten. Het fort Merxem flankiert den versterkten dijk van Wilmansdonck, die den polder van Austruweel insluit, bestemd om al het slachtvee op te nemen.

De *legerplaats op den linkeroever*. Hier wordt het *linker* steunpunt gevormd door het fort Crnybeke, dat de beide rivierarmen bestrijkt. In het midden van dit front ligt het groote fort Zwijndrecht, dat den spoorweg van St. Nicolas verspert; terwijl wederom een versterkte dijk, deze forten onderling, en het laatstgenoemde met het fort St. Marie, het *rechter* steunpunt verbindt. Het bruggenhoofd „Tête de Flandre” is als reduit voor deze legerplaats te beschouwen.

Voor de *verdediging van de Beneden-Schelde*, voldeden de forten Lillo en Liefkenshoek, La Perle en St. Marie, niet meer aan de eischen tegenover het hedendaagsche marine-geschut. Zij zijn daarom vervangen door eene gepantserde batterij bij St. Marie, en twee koepelforten bij La Perle en St. Philippe. Het laatste

op den rechteroever bezit 3 door stoom bewogen draaiende koepels, die de Scheldearmen en den dijk van Wilmarsdonck bestrijken. Zij zijn bewapend met het zwaarste geschut 28 cM. Eene versperring van 3 dubbele rijen vaste torpedos, met 12 M. breede tusschenruimte, moet de vijandelijke schepen onder het vuur der forten ophouden. Bovendien zal in het fort St. Marie een torpedobatterij worden gebouwd, bestemd om door middel van samengeperste lucht, de torpedos door metalen kokers, de vijandelijke vaartuigen toe te zenden.

De *voornitgeschoven linie*, ontworpen door Brialmont, wordt gevormd door de Nethe, die na hare vereeniging met de Dyle, bij Rumpst, de Rupel genoemd wordt, welke zich bij Rupelmonde in de Schelde stort. De steunpunten dezer linie, die de rivierovergangen beheerschen, zijn de bruggenhoofden van Rupelmonde, Waelhem en Lier, gelegen op ongeveer 10.000 M. van de 2e linie der forten, op gemiddeld 14.000 M. alzoo van de omwalling.

Het eerstgenoemde is nog in aanbouw. Het front is de lijn, die de dorpen Bornheim en Puers vereenigt. De rechterflank wordt beschermd door de Schelde; de linker door de inundatie, die zich op den linker Rupeloever van Puers over *Willebroeck* tot *Waelhem* uitstrekt. Dit bruggenhoofd dekt den overtocht van van de Rupel, in den sector, tusschen Schelde en Senne.

Het bruggenhoofd *Waelhem* verzekert het deboucheeren in den sector tusschen Dyle en Grootte Nethe; terwijl het *fort te Lier*, het 3e bruggenhoofd vormt, dat de sectoren beschermt, gelegen tusschen groote, kleine en beneden-Nethe. Voor het afsluiten der trouée van Schooten, wordt nog een vierde fort gebouwd, waarvoor de gelden het volgend jaar op de begrooting zullen komen.

Tusschen al deze forten moet nog een lijn van kleine redouten worden aangelegd, beginnende bij de Schelde tegenover Cruybeke, en stuitende op de inundatie noordelijk van Eeckeren. Brialmont zou ook deze redouten permanent willen; doch het is te betwijfelen, of de kamers dit ontwerp zullen goedkeuren, dewijl volgens het oordeel van velen, die tusschenpunten door tijde-

lijke werken genoegzaam zijn te verzekeren. *Boom* en *Duffel* zijn de belangrijkste onder de tusschengelegen strategische punten. De uitgestrektheid der nieuwe, als het ware strategische linie, bedraagt ruim 40,000 M. —, zegge ongeveer 8 uren. — Voegt men daarbij een boog van 10,000 meter van de legerplaats op den *linker* oever; en voor de verdedigingslijn, beneden Antwerpen op den *rechter*-oever, nog ongeveer 12,000 m.; dan komt men tot de respectabele afmeting van circa 62,000 m., of 12 uren, voor de heele zône van de strategische uitwerking van *Antwerpen*; waarin een veld-leger van 100,000 man, zeker in alle richtingen gemakkelijk kan manoeuvreren, en een ruim toevluchtsoord zal vinden. De vraag is geoorloofd of het niet te ruim zijn zal?

Als vestingen van den 2^{en} rang, heeft België nog *Dendermonde* en *Diest*. Eerstgenoemde vesting aan de samenvloeiing van *Dender* en *Schelde*, is als een groote vooruitgeschoven post van *Antwerpen* te beschouwen. Zij is gedeeltelijk polygonaal, gedeeltelijk gebastionneerd, en behalve in het Zuiden en *Zuid-Oosten*, door uitgestrekte inundatiën gedekt. Zij geeft gelegenheid op beide oevers van de *Schelde* te opereeren, en belet den aanvoer van belegeringsmaterieël enz., langs de rivier. Alvorens zij genomen is, kan de versperring bovenwaarts Antwerpen tot stand zijn gebracht. Tot bescherming der inundatiesluit aan de *Schelde* wordt thans een nieuw bruggenhoofd gebouwd. Verder is besloten tot den aanbouw van drie gecase-matteerde batterijen, in het toegankelijke vak tusschen de inundatie en de *Dender*, bestrijkende de hoofdaccessen: straat- en spoorweg naar Mechelen.

Dendermonde bevat een arsenaal en verschillende magazijnen. —

Van veel geringere waarde is *Diest* heden ten dage. Gelegen aan den knoop der spoorwegen naar Beverloo, Antwerpen en Hasselt, verzekert zij wel is waar de verbinding, met hulptroepen van de zijde van Maastricht komende, en dekt eenigszins een Belgisch leger offensief tegen de Maas ageerende, over Hasselt en St. Truyen, doch de directe spoorwegverbinding Antwerpen—Gladbach maakt die rol ondergeschikt.

De vesting bestaat uit een aarden wal, gedeeltelijk weer polygonaal overigens van gebastionneerd tracé, met 30 M. breede natte grachten; uit een enkel cirkelvormig gedetacheerd fort, op de helling van den Lazarie-berg, en een vijfhoekige gebastionneerde citadel; beide op korten afstand beheerscht door hoogere punten.

Minder gelukkig dan ten aanzien van Antwerpen, zijn de militaire kampvechters voor de landsverdediging geweest, ten opzichte der Maaslinie, waarvan wij zoo even de hooge beteekenis aantoonde.

Namen, het ééne steunpunt, aan de zamenvloeiing van Maas en Sambre, is tevens een belangrijke spoorwegknoop. Het bezit slechts eene zeer weinig aan de tegenwoordige eischen beantwoordende citadel, met hare drie met zichtbaar muurwerk bekleede lunetten, een wisse prooi der hedendaagsche artillerie. Geen legerplaats, geen buitenwerken, niets van wat een strategisch punt van die beteekenis hebben moest.

Luik het andere steunpunt, en evenzoo knoop van spoorwegen, beheerscht de valleien van Maas, Ourthe en Vesdre. Zij is het middelpunt der wapenindustrie van België; de geschutgieterij, de groote geweerfabrieken zijn daar geplaatst; en toch bezit die stad geen andere verdedigingswerken, dan het fort de Chartreuse, een oude vijfhoekige gebastionneerde schans, op korten afstand gedomineerd door de hoogte van Fleron; en de eveneens afgeleefde citadel van dezelfde verouderde constructie, op nog korteren afstand beheerscht en waarvan het muurwerk in zeer vervallen staat is.

Hetzelfde België, dat tot dusverre voor de Maaslinie, die levenskwestie, geen geld over had, gaf 50 millioen franken voor een nieuw paleis van Justitie. Zoo is de geest in de kleine Staten. Al wat voor het krijgswezen is, heet immers improductief. Wat wel de renten van zoo'n paleis zijn zouden? Zeker de negatieve aan jaarlijksch onderhoud. Of neemt misschien de ruimte van blik der juristen, met de afmetingen der lokalen toe?

En thans M. H. laat ons kennis maken met België's levende strijdkrachten. Dat ik daarvan slechts de hoofdpunten zal kunnen

bespreken, zal wel ieder uwer begrijpen, die met het samengestelde raderwerk van een leger genoegzaam bekend is. Toch vlei ik mij met de hoop dat mijne schets voldoende blijken zal, om tot een juiste waardeering van die strijdkrachten te geraken; dat men met die kennismaking zal kunnen volstaan, om geen vreemdeling meer te zijn in de Belgische militaire toestanden. Om dit doel, vooral voor mijne kameraden te bereiken, heb ik als bijlagen aan het verslag dezer beschouwingen doen toevoegen, zoodanige wetten en bepalingen, wier lezing belang kan inboezemen, doch die in extensa in den tekst opgenomen te veel tijd zouden wegnemen, en den draad van het opstel op hinderlijke wijze zouden afbreken.

Tot de kennis van een leger behoort in de eerste plaats die der beginselen, welke er de grondslagen van uitmaken. En die beginselen spreken zich uit in de wetten. Wij hebben alzoo het eerst onze aandacht aan die wetten te schenken.

België's strijdkrachten verdeelen zich natuurlijkerwijze, in de twee groote groepen: het Leger en de Garde civique. (Bij voorkeur spreken de Belgen, in den laatsten tijd van „la Burgerwacht.” — Vlaamsche beweging). Ik zeide dáár ten onrechte *natuurlijkerwijze*, want tusschen die beide groote fractiën, behoorde een derde te bestaan, de *legerreserve*, waartoe zooals wij zien zullen de Garde civique zich niet eigent; en wier afzonderlijke organisatie sinds jaren reeds eene hangende kwestie, eerlang in het Wetgevend lichaam in behandeling zal komen.

Ik moet hier weêrstand bieden, Mijne Heeren, aan de verleiding, om U den warmen, met nooit verflaauwden ijver volgehouden strijd te schetsen, die sedert jaren in België, over de zaak der algemeene dienstplicht werd gevoerd. Doch waartoe zou het dienen, waar wij slechts de weerspiegeling zouden vinden, van wat wij in dit opzicht in ons eigen land hebben ondervonden. Laat ik er dit alleen van zeggen, dat de weêrstand door partijgeest, eigenbelang, het speculeeren op onwaardige populariteit, aan de huldiging van het moderne beginsel geboden, van lieverlede tot in zijne uiterste schuilhoeken is teruggedrongen; dat zijn laatste wapens: de drogredenen omtrent

benadeeling der wetenschappelijke opvoeding, en de vicieuse cirkel van het wachten op betere kazernen, om de zonen van de beschaafde klassen af te staan, terwijl die kazerneering dan pas overal beter worden zou, als ieder en niet de proletariër alleen, er belang bij had; tout comme chez nous, zooals ge ziet; dat die wapens hem dreigen te ontvallen. De wetenschappelijke loopbanen benadeeld! Alsof van dat bevig studeeren der jongelingschap, geen jaar of enkele maanden af kunnen. Wie in de groote steden, die studeerende jeugd observeert, moet om dat argument lachen, en is eerder geneigd te meenen, dat de papa's er niet tegen moesten hebben, als van dat druk studeeren, eens een tijd werd afgezonderd, waarin hun zoons aan orde en tucht gewend, tevens eens aan het heilzaam regime van exercitieplaats of manege onderworpen werden, en bovendien het geld van den plaatsvervanger zouden uitsparen.

Gelukkig voor België, beginnen in de laatste jaren, ook uit den boezem der Volksvertegenwoordiging stemmen op te gaan, die het anathema uitspreken over het verouderd conscriptiestelsel. „Les classes moyennes, — zoo zijn de woorden van den afgevaardigde van Humbeeck, — mettent tout en œuvre pour se soustraire aux obligations du service. Il est urgent de combattre cet égoïsme, et de rappeler les classes moyennes à leur devoir.”

„Le service obligatoire, — zegt de graaf d'Aspremont Lynden, — est dit-on antipathique à la nation. Rien ne le prouve, et quand même cela serait démontré, c'est à nous à dissiper, les erreurs et les préjugés qui obscurcissent la question. Je voterai le principe du service personnel, parce que j'ai la conviction profonde, que l'avenir de la Belgique, ne peut être garanti, qu'avec une armée *vraiment nationale*, capable d'assurer sa sécurité.”

Mag men dan ook de voorspellingen gelooven, die ons onlangs door tal van hoogere Belgische officieren werden gedaan, dan zou spoedig voor het Belgische leger, de lang verbeide dageraad aanbreken van een nieuw leven: „C'est l'affaire d'une année ou deux tout au plus,” zoo spraken ze. — Ik help het hen wenschen. —

Nederland zal er zich dan pas op kunnen verhoovaardigen,

in dit opzicht geheel alleen te staan in de rij der Europeesche Staten; een onderscheiding die het echter maar betwijfelbaar tot eer strekt.

Van de *militiewet*, — waarvan de bijlage A een uittreksel geeft, zullen wij hier alleen die punten releveeren, die een principieel verschil, met onze wet vormen. Inschrijving en loting, ontheffingen en vrijstellingen, zij mogen in details van uitvoering, door andere administratieve organisatie des Rijks, verschilpunten opleveren, de geest is dezelfde. Alleen stippen wij, ten opzichte van redenen tot ontheffing aan, dat eenige wettige afstammelingen, slechts dan vrij zijn van militieplicht, wanneer zij tot een niet bemiddelde familie behooren. Is het dan ook niet *te* onbillijk, dat de arme weduwe haar jongens wel moet zien optrekken, die ze hoog noodig heeft, terwijl de jonker van het kasteel daar ginds, thuis kan blijven, omdat mama's vermogen om jonkers voort te brengen, niet verder dan dien eenen reikte?

Het aantal ingeschrevenen bedroeg in de laatste jaren ongeveer 50,000, nog niet 1% der bevolking. Iedere lichting 12000 à 12500 man. De dienstdad 8 jaren zijnde, geeft dit na aftrek van het normaal verlies, een totale sterkte van circa 85000 man.

Uit het door ons gegeven uittreksel der wet, zal de samenstelling en werking der militieraden, de wijze waarop van hunne uitspraken in appèl kan worden gekomen, bij het „hof van appèl” en het „beroep in cassatie”, u zonder verdere commentaar doen inzien, dat de wet hierin weinig van de onze afwijkt.

Wat echter de gansche wet beheerscht, en waarop ik dan ook uwe aandacht bijzonder vestig is de zaak der *plaatsvervanging*.

Het groote kwaad dier instelling kwam na de mobilisatie van 1870, aan het licht: In 1871, diende de Generaal Guillaume, destijds Minister van Oorlog, aan de commissie, benoemd tot herziening van het krijgswezen, een rapport in, waaruit o. a. bleek, dat op de 80,000 man, die toen de militie sterk was, zich bevonden 21,936 plaatsvervangers, zegge 27%. Van 1 October '70—1 Mei 1871, deserteerden 1190 plaatsvervangers. In

het vierde kwartaal van 70 alleen, werden er 352 door de krijgswaarden veroordeeld. De regeering heeft toen getracht de plaatsvervanging als het ware te moraliseeren, door de instelling in het leven te roepen, waarbij de staat zelf remplaçanten levert.

Welnu, M. H. in de verwachtingen van die zoogenaamde „Volontaires avec prime” heeft men zich bitter teleur gesteld gezien. België had zich dan ook kunnen spiegelen aan het Frankrijk van vóór 1870, met zijn „caisse de dotation”, die op het oogenblik van den oorlog tot zulke misrekeningen had geleid. De plaatsvervanging is en blijft een slechte zaak, onzen tijd onwaardig, en sinds lang in alle beschaafde landen veroordeeld door de harde lessen der ervaring. Zij is door geen kunstmiddelen goed te maken, en een doorn in het oog van de in den troep dienende Belgische officieren. Sedert eenige jaren betaalde het Departement van Oorlog, eene premie van fr. 200, als aanbrengheld, aan iederen gendarme, veldwachter, politieagent, gemeente-secretaris, douanier enz., die een bruikbaren plaatsvervanger leverde. Tot welke misbruiken dit leiden moest, is licht te begrijpen, en in 1879, ging de Min. v. O., de generaal Liagre, er dan ook toe over dien maatregel in te trekken.

Doch toen, ten gevolge daarvan, het aantal plaatsvervangers verminderde, werd het Ministerie hierover ter verantwoording geroepen, door de Katholieke partij, en hoewel de M. v. O., zijn zienswijze krachtig verdedigde, de premie een hoogst onzedelijk misbruik noemde, moest hij toch aan den drang zijner ambtgenooten toegeven, en dat misbruik weér invoeren. Daar intusschen het Dep. van Oorlog, in de laatste jaren, bij verre niet in staat geweest is, het vereischte getal te leveren, vallen zij die zich willen laten vervangen, toch weér in handen van particuliere drijvers van dien bloedhandel. Die weten nog altijd wel de hand te leggen op schavuiten, die het Dep. v. O. zou geweigerd hebben, doch die zij er wel door weten te laten glippen.

„Chez nous, schrijft Brialmont, on a froissé le sentiment militaire, non seulement en maintenant dans l'armée, les mercenaires, que partout on repousse, mais en leur accordant une

haute paie, de 10 centimes par jour, et en ne mettant aucun obstacle, à ce qu'un volontaire avec prime, devienne sous-officier et même officier."

Een wet van 5 Jan. 1875, kent aan de ouders van miliciens die onder de wapenen zijn, eene maandelijksche schadeloosstelling van 10 franken toe; — waardoor de dienst in de gelederen met een familie ongeluk wordt gelijkgesteld.

Een ander punt van belang, in de militiewet, is de tijd van duur der eerste oefening, die bij Infanterie, Jagers te voet en trein 28 maanden; bij de grenadiers en carabinieri 36 maanden; bij vesting-art., pontonniers en vuurwerkers 3 jaren; bij de rijdende en veldbatterijen, en bij de cavalerie 4 jaren bedraagt. Het verschil met onzen oefeningstijd is nog al beduidend en nog klagen de Belgische militaire schrijvers eenstemmig er over, dat die tijd van 28 maanden vooral, te kort is, om van rekruten, *van het thans normale gehalte*, bruikbare soldaten te maken.

Het kader dat uit zoodanige militie getrokken wordt, schijnt intusschen volgens het algemeen gevoelen, niet minder te zijn, dan de piepjonge vrijwillige onderofficieren. De intelligentste miliciens kunnen korporaal zijn ná 3 maanden, onderofficier ná 6 of 8 maanden. De milicien kan ná een goed afgelegd examen, en geoeftend zijnde in de behandeling van het geweer, bij de Inf. ook dadelijk als milicien-korporaal in dienst treden. Hoe onmogelijk het ook zij, dat in zoo korten tijd, de milicien sergeant de noodige autoriteit tegenover minderen hebbe verkregen, hij heeft ten minste den leeftijd van 20—21 jaren; terwijl de vrijwillige onderofficieren tegenwoordig dikwerf 17, 17½ en 18 jaar oud zijn. Eerstgenoemde heeft dus iets meer overwicht door meerderen leeftijd. De omstandigheid echter, dat hij te gelijk met zijn lichting, met groot verlot vertrekt, maakt dat men hem gaat missen, als hij goed begint te worden.

De tweede wet die wij te bezien krijgen, is die op de *garde civique* (Bijlage B.)

Wanneer wij in het eerste artikel dier wet lezen; „dat die burgerwacht waakt over de handhaving van de orde en de wetten, over het behoud van de nationale onafhankelijkheid,

en over de onschendbaarheid van het grondgebied"; dan zou men zoo oppervlakkig zeggen, dat er voor het Leger niet veel overschiet, en wij hier met een troep van zeer degelijke militaire waarde te doen hebben. Zoodra wij echter tot de ontdekking komen dat de geschiktheid voor die veel omvattende taak, moet verkregen worden, door hoogstens 8 oefeningen 's jaars, van 2 uren, dan weten wij militairen er alles van.

De Garde civique is verdeeld in actieve en niet-actieve, overeenkomstig onze onderscheiding in rustende en dienstdoende, georganiseerd in Compagnieën, Bataljons en Legioenen.

Wat echter die instelling aanmerkelijk van de onze doet verschillen, is de benoeming der kaders en der subalterne officieren, die door de keuze van de schutters zelve wordt bepaald.

Het is deze eigenaardige, en geheel met militair-hierarchieke beginselen strijdige wijze van benoeming, die aan de Garde civique, een bepaald gemeentelijk karakter geeft, dat ons de fransche nationale garden van vóór 1870 voor den geest roept, met al de daár aan den dag gekomen gebreken, ja zelfs met de uit een staatkundig oogpunt niet te miskennen gevaren daarvan.

Toen den 26 Januari ' . . te Luik een groote meeting werd gehouden, over de reorganisatie der Garde civique, liet d'Andrimont, burgemeester en lid van de kamer, zich aldus uit: „La garde civique a notre confiance et notre sympathie, parceque tant qu'elle sera maintenue, nos franchises communales ne courront aucun danger.” En de opperbevelhebber van Antwerpen's burgerwacht, verkondigde de stelling: „dat het geen zaak was, de garde civique te veranderen in een soort Pruisische landweer. „*Nous avons à défendre à l'intérieur, le précieux héritage de nos libertés communales.*” — *A bon entendeur*, enz.

Individueele opvattingen! — zegt gij misschien. Wellicht denken niet *alle* burgemeesters en opperbevelhebbers er zóó over; maar 't feit is beteekenisvol, *dát* er zijn, die er zoo over denken.

De Generaals en hoofdofficieren, commandanten van legioenen door den Koning benoemd, zijn in België gekozen uit de inge-

zetenen, die door naam, fortuin, familie of traditie, in hunne gemeente overwegenden invloed uitoefenen. Toegerust met al de vereischten, die men aan hoogst ontwikkelde mannen van den eersten stand kan stellen, hebben zij wel een zeker prestige als staatsburger, maar het ontbreekt hun aan militaire kennis; iets wat zij natuurlijk de laatsten zijn toe te geven. Bovendien speelt de politiek in die verkiezingen een belangrijke rol. Voegt men daarbij, den evenals in ons land, verlamdenden invloed, volgens de wet, uitgeoefend door gemeentebesturen op oefeningen, samenstelling enz., dan behoeft men er niet veel meer van te zeggen, om U te doen begrijpen, dat wij hier eigenlijk met een zuiver communale garde te doen hebben.

Onlangs is hare uniform gewijzigd, waarbij men, en wat doelmatigheid en wat sierlijkheid aangaat, zeer gelukkig geweest is. Sommige veranderingen, worden haar zelf door het Leger benijd. De Infanterie der Garde civique is met een vrij goed geweer, Comblain 2, gewapend.

Iets meer militaire waarde bezitten de zoogenaamde speciale korpsen, cavalerie en artillerie. Grootendeels opgericht uit bemiddelde jongelieden, die behalve voor hunne uitrusting voor hun paard zorgen. Hierbij, vooral bij de Chasseurs-eclaireurs, en bij de zoogenaamde „état-major", waarvoor een examen wordt vereischt, is het eene onderscheiding te dienen. Uiterlijk zien die speciale korpsen er zeer goed uit. De artillerie mankeert echter een detail, dat zijn de kanonnen.

Onontbeerlijk, — de enkele lezing der wet op de burgerwacht doet het inzien, is voor België, de oprichting eener leger-reserve.

Reeds voor 10 jaren werd die behoefte gevoeld, en de commissie van 13, van de bekwaamste officieren, in het voorjaar van '71 gekozen, om het geheele raderwerk der strijdkrachten te herzien, diende bij haar rapport een uitgewerkt project in, omtrent de organisatie eener leger-reserve. Dat oordeelkundig samengesteld ontwerp, waaraan toen zelf de eer, van een nauwgezet onderzoek door de Volksvertegenwoordiging niet te beurt viel, stelde in groote trekken voor, de nationale reserve te doen

bestaan uit oud-gedienden, uit de drie jongst ontslagen lichten. Het grondgebied zou dan in zooveel militaire districten worden verdeeld, als er bataljons van de leger-reserve zijn zouden, en het gewichtig bevel over die districten, onderverdeeld in kantons, opgedragen aan de commandanten en eenige officieren en onderofficieren dier bataljons, waardoor tevens, al wat op de mobilisatie betrekking heeft, meer verzekerde uitvoering zou krijgen, dan thans het geval is; nu die kantons in dit opzicht onder de bevelen staan van officieren der gendarmerie, wier speciale dienst toch reeds zooveel omvattend is.

Afkeerig van meerdere oorlogsuitgaven, werd de zaak door de regeering op zijde gelegd.

De militaire autoriteiten, en zelfs het hoofd van den Staat bleven echter op het aanvullen van die groote leemte in België's weerbaarheid, met nadruk aandringen. Klaarblijkelijk zinspelende daarop, sprak Leopold, reeds den 1 Januari 1876, tot een deputatie der Volksvertegenwoordiging, deze woorden:

„J'espère bien, que dans quatre ans, la Belgique pourra montrer, aux puissances garantes de sa neutralité, qu'elle n'a rien négligé, qu'elle n'a reculé devant aucun sacrifice, pour remplir les devoirs que cette neutralité lui impose, et pour défendre au besoin efficacement son indépendance et son honneur.”

„Notre organisation militaire est demeurée inachevée, — zoo luidt de troonrede van 1880. „Les gouvernements qui se sont succédé ont tous reconnu la nécessité et l'opportunité d'une reserve nationale.”

En nog is de reserve er niet.

Wel heeft het cabinet Frère Orban in 1881, een ontwerp aan de Kamers voorgelegd, waarbij een soort reserve zou worden geformeerd, uit de jongelieden die zich bij de militie hebben laten vervangen, en die vóór de loting, de bij de wet vastgestelde fr. 200 hebben gestort. En bij gebrek aan een voldoende cijfer daarvan, door hen die vrijgeloof hebben, en zich op eigen kosten kunnen uitrusten. Het was zeker een goedkope oplossing, die „reserve des petits crevés”, zooals ze volgens Brialmont reeds in het Leger genoemd werd; doch het beginsel om niet-actieve corpsen, samengesteld uit de rijkere, zonder

degelijke instructie, en vroeger opgedane begrippen van tucht, te willen doen dienen tot reserve, voor het actieve leger, vond in België bij de competente vakmannen minder instemming. Het is toen bij een concept gebleven; de Kamers de urgentie nog niet inziende, gingen over tot de orde van den dag.

Thans heeft een nieuw ontwerp, tot organisatie eener nationale reserve van 30.000 man de kamers bereikt. Algemeen is het gevoelen in het leger, dat het in den loop dezes jaars in behandeling zal komen.

Zal men in dit ontwerp de grondslagen terugvinden van het geavorteerde van 1881, of wel zal daarin het beginsel zijn opgenomen om de kern der Nationale reserve, uit oudgedienden te vormen, of wel is zij een fusie van beide elementen? Zoo lang wij aangaande de voorgestelde wet, geen andere gegevens aan de publiciteit geleverd zien, dan de „on-dits” door couranten opgenomen, gelooven wij, dat het voorzichtig is, het oordeel daarover op te schorten, totdat de wet werkelijk in behandeling zal zijn.

Organisatie en Indeeeling. (Bijlage C.)

Sedert 1874 is het rijk verdeeld in twee groote militaire afdeelingen, omvattende de ééne de zoogenaamde zone van de Schelde, de andere die van de Maas, respectievelijk met de hoofdkwartieren Antwerpen en Brussel. Aan het hoofd van ieder staat een Luit.-Generaal. Ieder dier afdeelingen is permanent bezet, door die corpsen die bij mobilisatie tot hetzelfde Leger corps behooren. Elke afdeeling bevat *twee* divisieën Infanterie, ieder van *twee* brigaden, met uitzondering van de 2^e Divisie, die drie brigaden telt. Die derde supplementaire brigade, waaraan vermoedelijk een speciale rol zal worden opgedragen, wordt in het Leger „la brigade volante” genoemd; zeker dewijl zij reeds tot 2 verschillende divisieën behoord heeft.

Iedere brigade telt 2 regimenten van 3 Veld-bataljons, 1 Reserve-bataljon en 1 Depot-bataljon, uitgezonderd de 9^e Brigade, waarbij in vreedstijd, nog het regiment Carabiniers is toegevoegd, waarvan in oorlogstijd, de bataljons over de *vier* divisieën worden verdeeld. Dit regiment heeft 4 veld-, 2 reserve- en 1 depot-bataljon. Aan het hoofd van iedere Brigade staat een Generaal-Majoor.

Alle bataljons hebben *vier* compagnieën. Op voet van vrede is de sterkte van één comp. Grenadiers en Carabiniers 4 officieren, 144 onderofficieren en minderen; van de andere compagnieën 4 officieren en 91 onderofficieren en minderen; op voet van oorlog zijn alle comp. 4 officieren en 210 onderofficieren en minderen.

De *Cavalerie* is verdeeld in 2 divisien, (hoofdkwartieren Brussel en Leuven).

De eerste divisie telt 2 Regimenten Jagers te paard en 2 Guides; de tweede divisie: *vier* regimenten lancers. Alle regimenten zijn sterk: *vier* actieve (veld-)escadrons en één escadron „de renfort.” Bij mobilisatie geeft dit laatste zijn beste ruiters en paarden, aan de Veld-escadrons, in ruil tegen voor den Velddienst minder geschikte elementen. Een voorbereiding tot onteigening van paarden bestaat nog niet. De oorlogsterkte der escadrons is 6 officieren, 140 man en 120 troepenpaarden.

De *artillerie* bestaat uit: een staf der artillerie, *vier* regimenten veld-artillerie, *drie* regimenten vesting-artillerie, een compagnie vuurwerkers, ééne compagnie veld-pontonniërs, ééne compagnie wapensmeden, ééne compagnie werklieden. Voorts uit een artillerietrein van *zes* compagnieën en een depôt-compagnie.

Het wapen is verdeeld in *drie* brigaden, de beide eerste van *twee* bereden, de laatste van drie vesting-artillerie regimenten. Iedere brigade gecommandeerd door een generaal-majoor.

De regimenten 1. (1e brig.) en 3 (2e brig.) hebben ieder 8 veld-batterijen en 2 reserve-batterijen, waarvan eene dient tot depôt.

De regimenten 2 (1e brig.) en 4 (2e brig.) tellen ieder 7 veld-batterijen, 2 rijdende batterijen en ééne reserve-batterij. Twee batterijen vormen ééne divisie onder een majoor.

De veld-batterijen, doorlopend genummerd van 1—40, hebben alto *zes* stukken bespannen met *zes* paarden, uitgezonderd de reserve-batterijen, die met *vier* paarden uitrukken.

De vesting-artillerie heeft *drie* regimenten, ieder van 16 actieve batterijen, 1 reserve- en 1 depot-batterij. Vier vesting-batterijen vormen eene divisie.

Het effectief eener rijdende batterij is op voet van vrede: 5 officieren, 110 onderofficieren en minderen, 102 troepenpaarden;

op voet van oorlog: 5 officieren, 176 onderofficieren en minderen, 202 troepenpaarden; de veld-batterij telt op voet van vrede: 5 officieren, 89 onderofficieren en minderen, 53 troepenpaarden; op voet van oorlog: 5 officieren, 162 onderofficieren en minderen, 140 troepenpaarden; de vesting-batterij op voet van vrede: 3 officieren en 73 man.

De Genie bestaat uit: een staf; een regiment van 3 bataljons à vier compagnieën en een depôt. Voorts uit:

- een spoorweg-compagnie;
- een veld-telegraafcompagnie;
- een vesting-telegraafcompagnie;
- een compagnie vuurwerkers;
- een compagnie vesting-pontonniërs;
- eene compagnie werklieden.

De genie-compagnie telt op voet van vrede: 4 officieren en 81 onder-officieren en minderen.

In iedere provincie is een generaal-majoor, provinciaal commandant.

Op voet van oorlog is de formatie van ééne divisie:

- 12 bataljons infanterie;
- 1 bataljon carabinieri;
- 4 veld-batterijen;
- 1 regiment cavalerie van 4 escadrons.

De overschietende cavalerie-regementen vormen twee zelfstandige cavalerie-brigaden, ieder met 2 batterijen rijdende artillerie. De overschietende 20 batterijen veld-artillerie vormen de corps-artillerie.

Uitgenomen de aanwezigheid van *veld-* en *rijdende* batterijen, in éénzelfde regiment, ziet men dat de organisatie nog al rationeel is. Wij hebben gemeend niet in verdere bijzonderheden te moeten afdalen, dewijl een langer hierbij stilstaan mij de gelegenheid zou benemen uwe aandacht te vestigen op andere meer belangrijke punten.

Tot de juiste waardeering van de zedelijke waarde van een leger, is stellig geen betere maatstaf dan de beschouwing van de wetten en bepalingen, die het officierscorps betreffen. De samenstelling van dit laatste, de beginselen, die daarbij op den

voorgond treden, het wetenschappelijk peil waarop het staat, beheerschen toch in de eerste plaats de deugdelijkheid van het leger.

Volgens de Belgische constitutie is de Koning opperbevelhebber van het leger, waarover hij als zoodanig direct het bevel voert.

Wél heeft zekere partij de theorie wel eens verkondigd, dat de Koning volgens constitutioneele begrippen evengoed onder voogdij van het oorlogsbestuur behoorde te staan, als zulks met andere departementen van algemeen bestuur het geval is, doch vermits in de grondwet uitdrukkelijk staat, dat hij zoowel in tijd van vrede als in dien van oorlog het leger beveelt, is hij inderdaad de chef van alle militairen, hetgeen hij niet is van andere ambtenaren. Hij heeft derhalve het recht een direct aandeel te nemen in al wat het leger betreft; en zeker is het een wijze bepaling van die grondwet, die boven alle mogelijke luimen en veranderingszucht, van afwisselende krijgsbesturen, één standvastigen, alles beheerschenden invloed plaatste.

Ieder, die tot officier wordt benoemd, legt een eed van den volgenden inhoud af: „Ik zweer trouw aan den Koning, gehoorzaamheid aan de constitutie en aan de wetten van het Belgische volk.” — Van onderwerping aan de krijgstuicht wordt niet gerept, zeker dewijl de Belgen vinden dat dit vanzelf spreekt.

De ancienneteit van den officier wordt, behoudens bijzondere beschikkingen, bepaald door het Koninklijk besluit van zijne benoeming. De 2^e luitnants van de militaire school afkomstig, worden in hun wapen gerangschikt volgens de afgelegde bewijzen van bekwaamheid. De onderofficieren die bij eenzelfde besluit worden benoemd, worden onderling als volgt gerangschikt:

1°. de adjudanten-onderofficier; 2°. de sergeanten-majoor en opperwachtmeesters; 3°. sergeanten en wachtmeesters. Alleen Belgen of als zoodanig genaturaliseerden kunnen tot officier worden benoemd.

De verschillende positiën waarin de officier kan verkeerren zijn:

1°. de activiteit; 2°. de reserve; 3°. de disponibiliteit; 4°. de non-activiteit; 5°. de reforme. Ik vraag verschooning voor die Fransche namen; zij zijn echter moeielijk te vertalen. In bijlage

D zal men de vaste traktementen aantreffen aan de verschillende rangen verbonden. Gij zult daaruit ontwaren M. H. dat die, wat de opperofficieren betreft, grooter, doch wat hoofd- en subalterne officieren aangaat, iets kleiner zijn dan de onzen.

De *activiteit* is de positie van den officier, die tot het kader des legers behoort en de functie van zijn rang waarneemt. Officieren belast met een zending of een specialen dienst buiten hunne functie, behouden de activiteits-positie. De generaals behoorende tot de zoogenaamde „Section de reserve,” genieten $\frac{3}{5}$ en worden zij met een militairen dienst belast het $\frac{4}{5}$ van het activiteits-tractement.

De *disponibiliteit* is de bijzondere positie van den opper- of hoofd-officier, die wél tot het kader des legers behoort, doch tijdelijk buiten functie is; het tractement is het $\frac{2}{3}$ van het activiteitstractement.

Op *non-activiteit* is de officier, die buiten het kader en zonder functie is. Het tractement is alsdan voor generaals het $\frac{2}{5}$ van het activiteitstractement. Voor alle andere officieren de helft van het tractement van den overeenkomstigen rang bij de infanterie. De traktementen van wegens ziekte non-actieve officieren zal men in de bijlage vinden.

Op *reforme* kunnen officieren gesteld worden, om de volgende redenen :

1°. Wegens herhaalde overtredingen, waartegen disciplinaire straffen niet schijnen te baten.

2°. Voor ernstige gevallen van ongehoorzaamheid, aanhoudend wangedrag of slechte behandeling hunner minderen.

3°. Wegens aanhoudende verwaarloozing van hun' plichten.

Het geschiedt bij Kon. besluit, op voordracht van den Minister van Oorlog, die daarbij uitvoerig rapport moet overleggen omtrent de redenen voor dien maatregel. Het tractement is de helft van het gewone non-activiteitstractement. Ieder opper- of hoofd-officier op *disponibiliteit* moet aan de goedkeuring van den Minister van Oorlog, de plaats onderwerpen, wáár hij domicilie wenscht te kiezen. Zij mogen zich daaruit voor niet langer dan 14 dagen verwijderen, en moeten hiervan kennis geven aan den plaatselijken commandant of aan den generaal, commandant der

provincie. Voor langer afwezigheid of buiten 's lands is machtiging van den Minister van Oorlog noodig.

Officieren op *non-activiteit* of *reforme*, staan onder toezicht van de provinciale commandanten, die omtrent hun gedrag, levenswijze enz. rapport hebben uit te brengen aan den Minister van Oorlog. Die commandanten kunnen hun zoodanige straffen opleggen, als zij tot betengeling van slechte gedragingen noodig oordeelen, en zelfs zoodanige officieren voor een Raad van onderzoek brengen.

Het verblijf van officieren op *non-activiteit* of *reforme*, wordt bepaald door den Minister van Oorlog. Zijn zij echter *non-actief* voor gezondheidsredenen, dan mogen zij zich, binnen het koninkrijk, van die plaats verwijderen voor niet langer dan 8 dagen, met inachtneming van wat aangaande de disponibiliteit is vermeld. Voor langer afwezigheid of buiten 's lands moet bijzonder verlof gevraagd worden aan den Minister van Oorlog.

Ieder officier kan van zijnen rang worden ontzet, om een der volgende redenen:

1e. Voor *ernstige* niet bij de krijgswet voorziene feiten, die de eer en de waardigheid van den militairen stand kwetsen, of de discipline ondermijnen.

2e. Voor het openlijk aan den dag leggen van opiniën, vijandig aan de constitutioneele monarchie, aan de grondwettige instellingen, of wegens belediging van den persoon des Konings.

3e. Wegens onwettige afwezigheid van het corps, of de aangewezen verblijfplaats van meer dan 15 dagen.

4e. Voor verblijf buiten 's lands, zonder 's Konings toestemming langer dan 5 dagen.

De krijgsraden spreken ontzetting van den graad uit, tegen ieder officier, die veroordeeld wordt tot een crimineele straf, waaraan het strafwetboek geen militaire degradatie verbindt.

In ieder der vier eerste gevallen, wordt door den M. v. O. de betrokkene voor een Raad van Onderzoek gebracht; voor opper- en hoofd-officieren te Brussel, voor subalterne-officieren in het hoofdkwartier der divisie. Zoodanige Raad bestaat uit 7 leden, samengesteld als in de bijlagen is aangegeven.

Bloedverwanten tot in den zesden graad, evenmin als de officier op wiens rapport de vervolging wordt ingesteld, mogen

geen leden van den raad zijn. De beschuldigde en de auditeur-militair, in wiens handen de aanklacht en de stnkken worden gesteld, hebben ieder het recht twee leden te wraken: Den betrokken officier wordt het arrest, *eenvoudig* of *zonder acces*, naarmate ven de feiten, aangezegd door de autoriteit die den Raad samenstelt. *Drie* dagen na kennisgeving van den aangeklaagde, heeft de openbare loting, die de leden van den Raad aanwijst, in zijne tegenwoordigheid plaats.

De auditeur vervult de functiën van rapporteur. Hij resumeert de feiten, de verhooren der getuigen en de verdediging, waarna bij geheime stemming wordt beslist.

Valt het feit in de categorie onder punt 1 vermeld, dan beslist de Raad: 1. Of het bewezen is en 2. of het van zóó ernstigen aard moet geacht worden, dat de eer van den militairen stand of de subordination daardoor worden gecompromitteerd. Bij feiten, vallende in de termen van de drie andere punten, wordt slechts ééne vraag gesteld: „Is het feit bewezen?”

De Minister van Oorlog brengt rapport uit aan den Koning, omtrent den uitslag der stemming, en onderwerpt aan diens goedkeuring, als de meerderheid der stemmen heeft uitgemaakt, dat de feiten in de termen der wet vallen, een ontwerp-besluit, waarbij de betrokken officier wordt vervallen verklaard, voor zekeren tijd wordt gesuspendeerd, of op reform gesteld. Dit besluit wordt bij legerorder bekend gemaakt.

Het cardinale verschil in de werking van die raden van onderzoek met de onzen, ligt in het aandeel daarin door den auditeur genomen. Ons komt de aanwezigheid van een bepaald rechtskundige, die, al neemt hij geen deel aan de stemming, toch zijn ondervinding kan doen strekken om den gang van het proces, overeenkomstig judiciale regelen te doen plaats hebben, aanbevelingswaardig voor. Men houde toch in het oog, dat het hier een jury geldt, van wier uitspraak geen hooger beroep is, en die niet alleen in hoogste ressort beslist over iemands bestaan en dat der zijnen, maar daarmede tevens over het dierbaarste, het meest onvervreembare wat de mensch bezit, zijne eer. Zonder zeer overwegende redenen, mag men geen waarborgen verwaarloozen, om zulk een jury, het hoogste

karakter van rechtvaardigheid en konsekventie te verzekeren. Of deze laatste eigenschappen voldoende zijn gewaarborgd, bij een samenstelling, geheel aan het blinde lot overgegeven, laat ik aan uwe ernstige overweging over.

Wat mij in deze Belgische wet minder goed bevalt, is die bekendmaking bij legerorder, waar het officieren geldt, die op reform worden gesteld, dus die te eeniger tijd in het leger kunnen terugkeeren. Trouwens met die geheele positie van *reformé*, kunnen wij ons moeilijk vereenigen, vooral dewijl levenswijze enz. afhankelijk zijn van middelen van bestaan.

Bevordering. Niemand kan tot officier worden benoemd, die den leeftijd van 18 jaren niet heeft bereikt, en geen *twee* volle jaren, als onderofficier bij een der corpsen, of als kadet op de militaire school is geweest. Om tot 1en luitenant te worden bevorderd, moet men *twee* jaren in den rang van 2en luitenant gediend hebben. Dezelfde termijn wordt vereischt om van 1en luitenant tot kapitein te kunnen opklimmen. Eerst na *vier* volle jaren in dien laatsten rang gediend te hebben, kan men voor den majoor-rang in aanmerking komen. De luitenant-kolonel moet *drie* jaren als majoor, de kolonel *twee* jaren als luitenant-kolonel actief gediend hebben. Voor een rang hooger dan dien van kolonel, moet men minstens *drie* jaren in den onmiddellijk voorafgaanden gediend hebben. In oorlogstijd kunnen deze termijnen op de helft worden verminderd, wegens bewezen heldenfeiten of tengevolge van noodzakelijk geworden aanvulling.

Bij de *infanterie* en *cavalerie* wordt $\frac{1}{3}$ van de openvallende plaatsen in den 2e luitnantsrang, aangevuld door de onderofficiëren van het corps, waar de vacature bestaat. De overige $\frac{2}{3}$, zijn ter keuze van den Koning, welke keuze plaats heeft onder de kadetten en de onderofficiëren.

Bij de *artillerie* en *genie*, geschiedt die aanvulling uitsluitend door de kadetten en door de onderofficiëren, die blijkens afgelegd examen, bewijzen van voldoende bekwaamheid hebben geleverd. Hoogstens $\frac{3}{4}$ dezer vacatures mogen door de kadetten worden ingenomen. *Alle* onderofficiëren moeten, om voor 2en luitenant in aanmerking te komen, aan het voor het wapen gestelde officiers-examen hebben voldaan.

De Inspecteur-Generaal ontvangt van de chefs der corpsen de voordracht tot bevordering tot 2en luitenant, van *die* onder-officieren, die door gedrag, ijver en geschiktheid, daarop het meest aanspraak hebben. Hij dient zoodanige voordracht bij zijn inspectie-rapport aan den Minister van Oorlog in.

De *helft* der vacatures in de rangen van 1en luitenant en kapitein, wordt volgens ancienneteit, over het gansche wapen gerekend, aangevuld. De andere helft bij keuze des Konings. De benoeming tot hoofd-officier geschiedt bij keuze.

Wat den kapiteinsrang betreft, bezit het Belgische leger eene eigenaardigheid waarop ik bijzonder de aandacht vestig. Tot in 1882 had men bij de infanterie 3 categorieën van kapiteins, die der 3e, 2e en 1e klasse. Bij de cavalerie en artillerie, bestond reeds sedert 1847 eene onderscheiding in „capitaine en second,” en „capitaine-commandant.” Bij koninklijk besluit van 12 April 1882 zijn ook de kapiteins der infanterie in twee bepaald afgescheiden categorieën, de „capitaine en premier” en de „capitaine en second,” (de laatste in 1e en 2e klasse) verdeeld.

Het rapport van den Minister van Oorlog aan den Koning, dat genoemd besluit in het leven riep, is belangrijk genoeg om het onder uwe aandacht te brengen. Het luidt aldus:

SIRE!

De wijze van benoeming tot den kapiteinsrang bij het wapen der Infanterie, gedurende veertig jaren van kracht geweest, is in de hoogste mate schadelijk geworden, aan de degelijke samenstelling der kaders, en aan de oefeningen van den troep. Alle luitnants toch, kunnen zonder andere aanspraken dan die der ancienneteit, benoemd worden tot kapitein, en als zoodanig belast, met het in onzen tijd hoogst gewichtig commando eener compagnie. Een besluit van 1847 bepaalde reeds, dat bij de *drie* andere wapens, de kapiteins in „capitaines commandants ou en premier” en in „capitaines en second” zouden gesplitst worden; de eersten *alleen* bij keuze te benoemen; de laatsten voor de helft bij keuze, voor de andere helft bij ancienneteit. Het besluit ging uit van de gedachte, dat het commando van een escadron, batterij of genie

compagnie, *te* belangrijk is, om in ancienneteit *alleen* voldoende waarborgen te zien.

De tactiek der Infanterie is echter thans een geheel andere phase ingetreden. Het bataljon is wel tactische eenheid gebleven, doch de compagnie is als gevechtseenheid in deszelfs plaats getreden. De compagnies-colonne-formatie, de grootere sterkte, het verspreide gevecht, zij hebben de rol van den kapitein aanmerkelijk verzwaaard. Tegenwoordig is deze ook geheel verantwoordelijk voor de gevechtseendheid van zijn troep, die vroeger grootendeels aan den Bataljons adjudant was toevertrouwd. Hieruit volgt, dat van den Infanterie-kapitein meer intelligentie, meer beroepswetenschap worden vereischt dan voorheen. Een soortgelijke verdeeling als bij de andere wapens is dus thans ook bij de Infanterie gewettigd. Het ontwerpbesluit bepaalt dan ook, dat de kapiteins van dit wapen, en „en premier” en „en second” zullen gesplitst worden. De eersten, enkel bij keuze te benoemen, zullen zooveel mogelijk uitsluitend met het commando der actieve compagnieën (veld-Bataljons) en speciale compagnieën, en met de functiën van Regiments-Adjudant worden belast. Die „en second” zullen daarentegen in den regel het bevel voeren over de niet-actieve en depôt-compagnieën en de functiën vervullen van officier van wapening en „Bataljons-adjudant.”

Als overgangsbepaling werd vastgesteld: dat de op dat tijdstip bij de Infanterie dienende kapiteins, die niet tot „capitaine en premier” zouden worden bevorderd, hunne opklimming in de 3 klassen zouden behouden. Een klein verschil in de insignes op het hoofdtooisel, de epaulet of de mouw, onderscheidt thans beide categorieën van kapiteins. Bij dat besluit werd tevens de hierarchieke rangorde der subalterne officieren aldus vastgesteld:

Onder de „capitaines commandants” en „en premier.”

1. Capitaine commandant der Cavalerie.
2. „ „ „ Artillerie.
3. „ en premier „ Infanterie.
4. „ „ „ Genie.
5. „ van den Generalen Staf.
6. „ „ de Gendarmerie.

7. Intendant 2^e klasse.
8. Kapitein-Kwartiermeester.
9. „ administrateur van kleeding.
10. „ plaatselijke adjudant.
11. Magazijnmeesters der artillerie 1^e klasse.
12. Regimentsartsen 1^e klasse.
13. Apothekers 1^e klasse.
14. Paardenartsen 1^e klasse.
15. Inspecteur der muziekkorpsen met rang van kapitein.

Onder de „capitaines en second.”

1. Capitaine en second der Infanterie.
2. „ „ der Cavalerie.
3. „ „ der Artillerie.
4. „ „ der Genie.
5. Officier van administratie 2^e klasse.
6. Bataljons-artsen 1^e klasse enz. voor andere diensten als hierboven.

Onder de Luitenants:

1. 1^e Luitenant der Infanterie.
2. „ „ „ Cavalerie.
3. „ „ „ Gendarmerie.
4. „ „ „ Artillerie.
5. „ „ „ Genie.
6. Luitenants der administratie 3^e klasse.
7. „ „ Plaatselijke adjudanten.
8. Magazijnmeesters der Artillerie 2^e klasse.
9. Bataljonsartsen 2^e klasse.
10. Apothekers 2^e klasse.
11. Paardenartsen 2^e klasse.
12. Inspecteur der muziek, met rang van 1^e Luitenant.

2^e Luitenants.

1. 2^e Luitenant der Infanterie.
2. „ „ „ Cavalerie.
3. „ „ „ Gendarmerie.

4. " " " Artillerie.
5. " " " Genie.
6. 2e Luits., kadetten der beide hoogste studiejaren (officier d'application.)
7. 2e Luit. Officiëren van de administratie 2e klasse.
8. " " Plaatselijke adjudanten.
9. Adjoint-artsen.
10. Apothekers 3e klasse.
11. Paardenartsen 3e klasse.
12. Kapelmeesters met rang van 2en Luitenant.

Ook deze „ordre de préséance” is opmerkelijk. Bij verschil van wapen en gelijkheid van rang, is het dus het wapen dat den voorrang bepaalt. In die regeling is iets goeds. Het is vooral te velde, bij onverwachte samenwerking, dikwerf niet doenlijk met ancienneteit alleen rekening te houden, wat de kwestie betreft, wie de bevelvoerende, wie de ondergeschikte rol heeft. De Belgische rangorde is gegrond, op de tactische meerdere betekenis, van het onderdeel van het eene wapen, boven dat van het andere; op de waarschijnlijkheid aldus welk onderdeel bij samenvoeging ondergeschikt zal zijn.

Wat wij er in ieder geval uit zien, is dat men in België, juist in den rang waarin men het langst stationnair blijft, een trapsgewijze opklimming in waardigheid en ook in bezoldiging heeft ingevoerd, die het eentonige van den loopbaan verbreekt, en die ons rationeeler toeschijnt, dan dat men hetzelfde commando, en hetzelfde tractement geeft, aan een kapitein, die reeds in dien rang diende, toen zijn jongste collega's nog twee rangen achter hem waren.

Om voor bevordering *bij keuze* in aanmerking te komen, moeten de luitenants der Infanterie en Cavalerie voldaan hebben aan het examen, volgens onze bijlage E. De Inspecteur-Generaal ontvangt de voordrachten voor zoodanige bevordering van de corpsen, waarbij vooral practische geschiktheid, tact in den omgang met den troep, uiterlijke militaire eigenschappen bijzonder op den voorgrond treden. Zij maken bovendien een lijst op van de hoofdofficiëren, die zij voor corps-commandant aanbevelen,

hetzij als luitenant-kolonel of als kolonel, evenals van de kolonels, die voor generaal-majoor worden in aanmerking gebracht. Die lijsten worden bij de zoogenaamde „travail d'inspection" aan den Minister van Oorlog overgelegd.

Die generale inspectie is voor het Belgische officierskorps de groote zaak. Bij die gelegenheid worden ook de „notes sur les officiers" ingediend, die met onze conduite-lijsten overeenkomen. Zij zijn zeer eenvoudig ingericht en zóó, dat de beoordeeling door de opvolgende chefs, van de luitenants met den kapitein te beginnen, slechts met een enkel woord, *zeer categorisch* wordt ingevuld. Geen gelegenheid alzoo tot stijl kunstig meer of minder dubbelzinnige ontwikkeling, van zuiver subjectieve opvattingen. Bij verschil van gevoelen tusschen 2 chefs, moeten beiden een afzonderlijk rapport, met overlegging der bewijzen voor hun oordeel, aan den Minister overleggen. Gewoonte, hoewel geen wet is het, dat de officieren met de beoordeeling worden in kennis gesteld. „Si on ne vous dit rien, c'est signe qu'il y a un point noir à l'horizon," zeide mij een der hoofd-officiëren.

Op welke wijze zoodanige voordrachten geschieden bij den generalen staf, en andere dienstvakken, evenals de benoemingen tot adjudant, officier van bewapening en officier vaandel- of standaarddrager (terecht eene onderscheiding), zal ik hier niet uiteenzetten. Het beginsel, de methode zijn dezelfde.

Een vreemde slotbepaling, die wij in de wet aantreffen is stellig wel deze: „Ieder officier, die persoonlijk of *langs omwegen*, bevordering of voorrechten tracht te verkrijgen, zal zijn rechten, die hij daarop anders mocht hebben, verliezen, gestraft worden en de reden van die straf bij dagorder bekend worden gemaakt."

Alweer die dagorder. Maar overigens, als onder „omwegen" ook verstaan wordt, het onwaardig knoopen draaien bij chefs, dan is de bepaling misschien nog zoo slecht niet.

De *intendance* wordt gerecruteerd voor de helft uit de kapitein-kwartiermeesters, voor de andere helft uit de kapiteins van alle wapenen, die aan het examen voor onderintendant 2e kl. voldoen en beneden de 40 jaren oud zijn.

Bij den *geneeskundigen dienst* kan niemand tot onbezoldigd

élève-médecin worden aangesteld, die geen candidaat in de medicijnen is. Zij kunnen niet tot „médecin-adjoint” worden bevorderd, indien zij hun wetenschappelijken graad niet vóór hun 30e jaar behaald hebben. Burger-doctoren kunnen beneden dien leeftijd als médecin-adjoint worden aangenomen. In dien laatsten rang moet men minstens twee jaren verblijven, alvorens tot bataljons-arts 2e klasse te worden benoemd. Eenzelfde minimum wordt geëischt, voor den overgang van bataljons-arts 2e kl. tot 1e kl. en van dezen laatsten rang tot regiments-arts. De médecin-principal moet vier jaren in de positie van regiments-arts gediend hebben.

Op dezelfde wijze is de bevordering van paardenartsen en apothekers geregeld. De benoeming tot hoofdofficier (regiments-arts) geschiedt na goed afgelegd examen.

Aan het hoofd der inrichtingen voor militair onderwijs staat de krijgsschool (Kon. Besluit van 1868, gewijzigd 14 Mei 1872). Aan de krijgsschool kunnen geplaatst worden, officieren van alle wapenen, die aan de volgende vereischten voldoen:

1e. Minstens 2 jaren actieven officiersdienst hebben volbracht.
2e. Voldoende kennis van het wapen, waartoe zij behooren, en zich onderscheiden door lichamelijke en karakter-eigenschappen, die voor den stafdienst te velde gevorderd worden.

3e. Voorgedragen zijn door den inspecteur-generaal.

4e. Voldaan hebben aan het examen (volgens bijlage F.) Na twee mislukte admissie-examens kan men niet meer in aanmerking komen. De officieren der artillerie en genie, herkomstig van de militaire school, zijn vrij van het admissie-examen. Zij mogen slechts ½ der opengestelde plaatsen innemen.

De cursus duurt 3 jaren. In het 1e en 2e jaar, keeren de officieren gedurende de maanden Augustus en September bij hun wapen terug, en worden bijaldien zij daarbij geen blijken van bijzonderen ijver afleggen, niet meer tot voortzetting hunner studiën aan de krijgsschool toegelaten. Op het einde van ieder jaar en na de stafreis in het 3e jaar, hebben schriftelijke examens plaats. Het laatste omvat den geheelen driejarigen cursus. Na afloop van dit laatste examen wordt een rangschikking opge maakt in overleg met de leeraren, die daarbij een zeer omstan-

dige beoordeeling overleggen, van de intelligentie, den ijver, bijzondere talenten, specialen arbeid enz. der officieren-leerlingen. Die rangschikking blijft geheim en wordt aan den Minister van Oorlog gezonden met bijzondere aanbevelingen van de officieren die voor den generalen staf in aanmerking komen. Deze laatsten moeten een stage van één jaar doen, bij een der andere wapens. De krijgsschool-commissie (conseil de perfectionnement) geeft de officieren op, die het diploma van „Adjoint-d'Etat-major" hebben verdiend, hetwelk bij Koninklijk Besluit wordt toegekend.

Zijn er geen voldoende aantal officieren, als bijzonder voor den generalen staf geschikt gesignaleerd, dan geschiedt de aanvulling daarbij uit de „Adjoints d'Etat-major." In geen geval mogen bij den generalen staf worden geplaatst: 1e. Officieren ouder dan 35 jaar; 2e. Kapiteins ouder in rang, dan de jongst bij den staf overgeplaatste, tenzij zij genegen zijn, van hunne ancienneteit afstand te doen. Ook de adjoints kunnen voor één jaar bij een ander wapen worden gedetacheerd. Uit deze laatste categorie worden de „aides-de-camp" gekozen der Divisie-Brigade en Provinciale commandanten. Op 1 Januari 1884 telde het leger 108 Adjoints-d'Etat-major, waaronder 38 aides-de-camp, en waren op de krijgsschool 48 officieren.

De *militaire school*. Om tot het examen voor de militaire school te worden toegelaten moet men zijn Belg, of als zoodanig genaturaliseerd en niet beneden den leeftijd van 16, noch boven dien van 19 jaren zijn, gerekend op den 1en Januari van het loopend jaar; met uitzondering van hen, die bij een der corpsen van het leger dienen, die tot den leeftijd van 25 jaar kunnen mededingen. De examens voor de artillerie en genie zijn afgescheiden van die voor de infanterie en cavalerie. (Zie de programma's in bijlage G.) Het afgelegd examen voor eerstgenoemde wapens, kan den candidaat nimmer doen rangschikken onder de aspiranten voor laatstgenoemde. De jaarlijksche bijdrage aan de schatkist is voor ieder kadet 800 frs. Bovendien moet bij aankomst aan de academie eene som worden gestort van 825 frs. voor uitrusting en 200 frs. voor schrijfbehoeften, bureaunkosten enz. De kadetten uit het leger herkomstig, behouden recht op

de soldij van hnn vroegeren graad, indien zij eene vrijwillige verbintenis van 8 jaren hadden aangegaan. Ieder kadet ontvangt 2 franken daags, voor voeding, bewassching en zakgeld. Zoo-genaamde beurzen en halve beurzen worden toegestaan: 1e. aan hen die voor het examen reeds minstens 2 jaren in het leger hebben gediend; 2e. aan zonen van militaire en burger-ambtenaren; 3e. aan jongelieden, die bij het examen hebben uitgemunt.

Voor infanterie en cavalerie duurt de cursus 2 jaren. De kadetten der artillerie en genie worden na 2 jaren benoemd tot 2en luitenant-élève van de applicatieschool. Zij genieten alsdan het traktement aan dien rang bij de infanterie verbonden en behooren tot het officierskader en worden voor eenigen tijd bij hun wapen gedetacheerd. De overgangen van het eene in het andere studiejaar geschieden na goed afgelegd examen, over den cursus van het laatste jaar. De kadetten der beide eerste studie jaren, wonen in het gebouw der academie, doch mogen zich dagelijks voor enkele uren in de stad (Brussel) begeven.

Het verschil met onze kadetten springt dadelijk in het oog door de tenue, die weinig van die der officieren afwijkt. De officierssabel, de geheele uitrusting is niet geschikt om ze, zooals bij ons, als troep te beschouwen. Buiten de academie treden zij dan ook zelden als zoodanig op. Na de behandeling der wapens en de elementaire exercitiën geleerd te hebben, worden detachementen der te Brussel garnizoen houdende corpsen aangewezen, waarbij zij als pelotons- en sectiecommandanten, bij de oefeningen zijn ingedeeld. De behandeling, de levenswijze, de meerdere vrijheid, dat alles geeft aan de Belgische militaire school een ander karakter dan aan die te Breda.

Ons bestek gedooft niet, hier in eene vergelijking dier beide instellingen verder door te dringen, alleen wensch ik te wijzen op het mijns inziens navolgenswaardige, van de toelating tot de academie, van jongelieden uit het leger. Hoe meer eenheid bereikbaar is, in de wetenschappelijke opleiding der officieren; hoe meer de hulpmiddelen daartoe, die aan de academie meer volmaakt kunnen zijn dan elders, en die den staat groote offers kosten, ten goede komen van allen; hoe nauwer de band wordt, die tengevolge van gelijksoortige opleiding, de leden van een

officierscorps verbindt, hoe wenschelijker. Hierin kan verdeeling van arbeid lichtelijk tot versnippering van krachten leiden, zoo intellectuele als materiële. De krijgswetenschap van onzen tijd, laat veel meer vrij spel tot het aankweeken van verschillende opvattingen, dan vroeger. En voor de jongeren, is in veel militaire vakken dat uiteenloopen van opiniën niet wenschelijk. Behalve de militaire school te Brussel, bestond vroeger te Hasselt een cursus tot opleiding voor officier; zij is vier jaren geleden gesupprimeerd, zoodat thans de academie de eenige instelling is van dien aard. Wel heeft het regiment carabiniers eene speciale, eenige school voor militaire kandidaten voor de academie; de admissie daartoe geschiedt na bij de corpsen gehouden examen. De officiersexamens, voor onderofficieren bij de corpsen, hebben jaarlijks plaats, voor eene door den Minister van Oorlog te benoemen commissie. Deze laatste methode is minder bevorderlijk aan de hierboven door mij bedoelde eenheid, dewijl die onderofficieren vrij wel geheel aan eigen studie zijn overgeleverd. Zooals wij gezien hebben, is echter hun recht op officiersvacatures betrekkelijk klein en staat, immers door de opleidingsschool der carabiniers, de weg tot de militaire school voor allen open.

Andere militaire inrichtingen voor onderwijs heeft het Belgische leger niet, als alleen de school voor infanterie-volontairs te Leuven, die overeenkomt met ons instructie-bataljon, en enkel tot vorming van kader dient en de pupillenschool te Aalst. Deze laatste schijnt van meerdere beteekenis te zijn dan de onze, althans aan het hoofd daarvan staat een luitenant-kolonel, terwijl daarbij één capitaine en second, 9 1ste en 6 2de luitnants zijn ingedeeld. Bij ieder infanterie-regiment is een regiments-school, waarvan de inrichting en de bedoeling, alweer vorming van kader, het meest overeenkomen, met de bij sommige regimenten van ons leger bestaande opleidings-compagnieën. Die scholen liggen meest in kleine plaatsen, zeker om die jongelieden minder verleiding te geven en hun gedrag beter te kunnen controleeren.

De *rijkschool* voor officieren van alle wapens te *Yperen*, onder een hoofd-officier-directeur, heeft 2 kapiteins en 2 luitnants

als vaste instructeurs en 13 gedetacheerde luitenants-instructeurs. Het aantal officieren-leerlingen bedroeg op 1 Januari 37.

De infanterie heeft een „*école de tir et de perfectionnement*” in het kamp van Beverloo, gecommandeerd door een majoor der infanterie, en hebbende als instructeurs, een majoor der artillerie en een kapitein der infanterie. Jaarlijks worden daarbij gedurende vier maanden officieren en kader gedetacheerd.

Aan het hoofd der *artillerie-schietschool* te Brassehaet staat een kolonel, bijgestaan door 2 kapiteins en 2 luitenants als instructeurs en een luitenant als adjudant.

Eindelijk bestaat sedert een paar jaren te Antwerpen een „*école pratique de travaux de campagne*.” voor infanterie. Ook hierbij worden officieren en kader van de regimenten gedetacheerd, om zich meer vertrouwd te maken met vluchtige versterkingskunst en die technische verrichtingen, welke bij dit wapen een grootere rol spelen dan voorheen. Een zoodanige school zouden wij ook wenschen. Het is met het gebruik van geïmproviseerde versterkingen, en in 't algemeen met pionnierwerkzaamheden, bij ons treurig gesteld. Wij spreken nog niet van den troep, maar van het kader.

Alleen volledigheidshalve hebben wij hier die verschillende scholen genoemd. Wij moeten ons echter nog eenige oogenblikken bij het officierskorps ophouden.

De bepalingen nopens de rechten van officieren op tractement, bij bevordering, overgang bij andere corpsen of diensten enz. komen in groote trekken vrij wel met onze administratieve voorschriften overeen. Verloven van minder dan 14 dagen gaan met *vol* tractement gepaard. Daarboven verliest de officier de *helft*. In de volgende gevallen kan echter de Minister van Oorlog langer verlof met *vol* tractement verleenen:

1e. Tot 3 maanden aan officieren, die wegens ziekte een badplaats moeten bezoeken, of een kostbaar regime moeten volgen. Deze verloven kunnen telkens tot een maximum van één jaar verlengd worden:

2e. Voor *drie* maanden aan officieren, die hun pensioen hebben aangevraagd en daartoe in de termen vallen.

3e. Evenzoo voor *drie* maanden aan officieren, die wetenschap-

pelijke reizen ondernemen. Bij langeren duur vervalt het tractement en telt die tijd niet mede als dienstdtijd.

4e. Voor een maand als belooning voor bijzondere diensten.

In een militair hospitaal verpleegd wordende, geniet de officier slechts de helft van het tractement. Bij detentie of gevangenisstraf, die geene vervallenverklaring meebrengt, behoudt hij recht op het gewone non-activiteits-tractement.

Op alle staatsspoorwegen genieten alleenreizende officieren eene reductie van 50 %, welke vrachtvermindering bij garnizoensverandering, ook van toepassing is op hunne bagage, inboedel en paarden.

De entrée de campagne bij mobilisatie wordt bij Koninklijk Besluit bepaald.

Zooals de heeren uit de bijlage zien zullen, heeft men in 1870 zich bij ons er goedkooper van afgemaakt dan in België, niettegenstaande tal van onze officieren, toen hunne huisgezinnen maandenlang moesten achterlaten. Generaals en hoofdofficieren, wier positie zulks meebrengt, genieten presentiegelden, bij Koninklijk Besluit te bepalen.

Met de fourages voor officierspaarden wordt gehandeld als bij ons.

Ieder officier die schadeloosstelling voor fourages zal hebben ontvangen, boven het getal paarden, dat hij werkelijk bezit en waarvan hij driemaandelijks declaratie moet inzenden, zal gerechtelijk vervolgd worden wegens verkwisting van 's lands gelden.

De onderofficieren, die tot 2en luitenant worden bevorderd, ontvangen voor eerste uitrusting bij infanterie en genie fr. 400, bij cavalerie, gendarmerie en artillerie fr. 500. Dit is ook van toepassing op de kadetten, die uit het leger herkomstig zijn.

Ieder tot officier benoemd onderofficier der cavalerie, mag het paard, dat hij op het tijdstip zijner benoeming berijdt, in eigendom behouden, of wel er een uit de remonte kiezen. Is het tijdstip der nieuwe remonte nog te ver af, dan heeft hij de keuze uit al de troepenpaarden van het regiment waarbij hij wordt ingedeeld. Valt die keuze op een paard, bereden door een onderofficier of brigadier, dan moet deze echter vrijwillig daarvan afstand doen.

Aangaande de huwelijken der officieren zijn de volgende bepalingen van kracht:

1e. De aanstaande vrouw moet zich verbinden haar echtgenoot nimmer te velde of in cantonnementen of kampen te zullen volgen.

2e. Voor subalterne-officiëren moeten deugdelijke bewijzen worden geleverd, dat de beide echtgenooten te zamen, behalve het tractement van den officier, een jaarlijksch inkomen zullen bezitten van 1600 frs.

3e. Het gemeentebestuur behoort een verklaring over te leggen, dat de aanstaande vrouw zoowel als hare ouders „jouissent de l'estime et de la considération publiques, tant sous le rapport de la moralité, que sous celui du rang qu'ils occupent dans la société.” Wat zal zoo'n gemeentebestuur, in kleine plaatsen vooral, dikwerf het oor moeten sluiten voor cancans! Waar de vaderlijkheid der regeering wel wat ver gaat, is in de bepaling, dat voor het geval er meer kinderen zijn, de ouders aan ieder hunner eenzelfde bruidschat moeten kunnen uitkeeren.

Het jaarlijksch inkomen van fr. 1600 moet voortspruiten uit:

1e. Onroerende goederen, vrij van alle lasten en waarop de regeering hypotheek neemt, als waarborg voor het behoud van het kapitaal, gedurende den ganschen duur van het huwelijk. De Minister van Oorlog is echter gerechtigd dit verband op te heffen.

2e. Uit inschrijvingen op het grootboek der Nationale schuld.

Evenals wij bezit het Belgische leger een weduwen en weezenkas. De deelneming daaraan is voor gehuwden verplicht. Alleen in geval de officier bij zijn huwelijk den leeftijd van 50 jaar heeft bereikt en zijne echtgenoot 25 jaren jonger is, is hem de keuze tot al of niet deelneming vrijgelaten.

De directie der weduwen- en weezenkas, is onder het opperbeheer van den Minister van Oorlog toevertrouwd, aan eene commissie bestaande uit: 3 opper-officiëren, door den Koning te benoemen, en uit de chefs der afdeelingen van personeel en administratie bij het Departement van Oorlog, waaraan tot het voeren der comptabiliteit een penningmeester is toegevoegd. Alle officieren in activiteit, op reserve, disponibiteit, non-activiteit of reform, betalen een gewone contributie van $1\frac{2}{10}$ perc. van alle tractementen beneden f 3.350, $1\frac{8}{10}$, van die van 1883/84.

f 3350— 5050, $2\frac{1}{10}$ van die boven f 5050. Bovendien betalen de gehuwden en weduwnaars met kinderen eene supplementaire bijdrage van $\frac{1}{10}$, $1\frac{2}{10}$, $1\frac{6}{10}$ van de respectievelijke hierboven opgegeven tractementen. Ieder officier moet bij tractementsverhooging aan de weduwenkas afstaan, het verschil tusschen het oude en het nieuwe tractement, gedurende ééne maand als hij ongehuwd of kinderloos weduwnaar is; gedurende twee maanden zoo hij gehuwd of weduwnaar in het bezit van minderjarige kinderen is.

Bij het aangaan van het huwelijk moet in eens gestort worden: 1e. het bedrag van $\frac{1}{4}$ jaar van het weduwen-pensioen aan den rang verbonden, en 2e. eene speciale contributie wegens verschil in leeftijd, als de aanstaande vrouw jonger is. Op speciale machtiging van den Minister van Oorlog kunnen ook deze contributiën door verhoogde maandelijksche inhoudingen worden opgebracht. Terwijl eindelijk nog, in een tijdsverloop van *tien* jaren, een contributie wordt geheven, gelijkstaande aan één jaar weduwen-pensioen van den tegenwoordigen rang.

De weduwe heeft geen recht op pensioen: 1e. als de overleden echtgenoot minder dan vijf actieve officiers-dienstjaren telde; 2e. indien hij geen volle *drie* jaren gehuwd is geweest. In zoodanig geval krijgt de weduwe de verschillende contributiën, boven de gewone bijgedragen, terug.

Gij zult licht begrijpen en het mij zeker ten goede houden Mijne Heeren, dat ik over die weduwenkas niet verder uitweid. Gaarne laat ik een vergelijking van die instelling met de grondslagen waarop de onze berust, aan comptabel meer bevoegden over. Het onlangs verschenen verslag omtrent de herziening dier grondslagen, maakt zoodanige vergelijking misschien op dit oogenblik hunne aandacht wel waardig. Evenmin gedooft mijn bestek hier stil te staan bij andere hieraan verwante bepalingen, omtrent ondersteuning aan weezen te verleen, begrafeniskosten enz. Ik heb u slechts willen laten zien, dat ook al zoodanige instellingen bij het Belgische officierscorps bestaan.

Pensioenen. Uit de bijlage blijkt, dat die pensioenen in de subalterne rangen, aanzienlijk lager zijn dan bij ons. Alle militairen van elken graad, die veertig dienstjaren tellen en den

leeftijd van 55 jaren hebben bereikt, hebben recht op pensioen.

De koning heeft het recht op pensioen te stellen: 1e. de militairen, die 30 dienstjaren tellen en ongeschikt zijn geworden voor den dienst, 2e. hen die veertig dienstjaren hebben en hun pensioen aanvragen; 3e. die den leeftijd van 55 jaren hebben bereikt. De dienstjaren worden van af het 16e jaar gerekend. De tijd op de militaire academie doorgebracht, telt voor vier dienstjaren. Non-activiteit wegens ziekte of opheffing van betrekking wordt voor *vol*, die wegens andere redenen slechts voor de *helft* berekend. De positie van „reforme” geldt slechts voor $\frac{1}{2}$.

Ernstige en ongeneesbare verwondingen te velde of in bevolen dienst opgedaan, geven recht op pensioen, evenals ongeneeslijke kwalen, uit vermoeienissen of invloeden van den militairen dienst voortgesproten. Bij de wet van 17 Maart 1880 zijn sommige militaire pensioenen iets meer in overeenstemming met die der burgerambtenaren gebracht. Die verbeteringen waren echter weinig beduidend en niet algemeen, doch de Minister van Financiën heeft destijds aan de kamers de toezegging gedaan de grondslagen der wet van 28 Juli 1871 geheel te zullen herzien, en meer afdoende verbetering van de finantieele positie der gepensioneerde officieren beloofd, welke echter tot dusverre niet heeft plaats gehad. De vereeniging der gepensioneerde Belgische officieren, heeft dan ook in Januari j.l. een adres aan de kamers ingediend, waarbij op het voldoen van die belofte wordt aangedrongen.

De dienstdtijd bij het leger op voet van oorlog wordt dubbel berekend.

Minder dan twee jaren in den laatsten rang zijnde, wordt het pensioen van den voorlaatsten toegekend. Langer dan 10 jaren daarin verkeerende wordt het met $\frac{1}{2}$ verhoogd. Blindheid of amputatie van twee ledematen geven recht op maximumpensioen met de helft verhooging. Amputatie van één, of gemis van gebruik van twee ledematen brengen voor het maximum in aanmerking. Een zoogenaamd „pension de réforme” wordt verleend aan alle militairen beneden de 55 jaar, wegens verwondingen of ziekten, die voor den dienst ongeschikt maken en die, hoewel geen direct gevolg van bevolen diensten, toch

voortspruiten uit oorzaken onafhankelijk van het toedoen van den belanghebbende. Het pensioen is in zoodanig geval het $\frac{1}{2}$ minder, dan waarop recht zou zijn verkregen, indien die gebreken *door* den dienst waren ontstaan. Die bepaling moet nog al eens tot subtiële uitlegging aanleiding geven, immers bepaald opzettelijk maakt men zich zelden ziek, maar in veel gevallen is het niet moeilijk aan te toonen dat de mensch zelf oorzaak is der kwalen waaraan hij lijdt.

Officieren begiftigd met het ijzeren kruis, of die deelgenomen hebben als vrijwilliger aan de gevechten der revolutie, in de laatste maanden van 1830 worden in hun dienstdtijd voor *tien* jaren meer berekend.

Voor het leger zijn de volgende ridderorden ingesteld:

1e. de Leopoldsorte in vijf klassen verdeeld, die zoolang de gedecoreerde beneden den rang van officier is, recht geeft op een riddersoldij van 100 frs. 'sjaars.

2e. Het ijzeren kruis, bij wet van 8 Oct. 1833 ingesteld voor allen, die zich in de gevechten van 25 Aug '30—4 Febr. '31 hebben onderscheiden, terwijl

3e. Bij Koninklijk Besluit van 20 Juli 1856, is een kruis ingesteld voor alle officieren die 25 onafgebroken officiers-dienstjaren tellen. Dit komt alzoo met ons dienstkruis overeen.

Sedert een paar jaren worden de adjoints d'état-major, die hun eindexamen van de krijgsschool op alleszins voldoende wijze hebben afgelegd, bij het verlaten daarvan meestal benoemd tot Ridder van de Leopoldsorte. Gelijke onderscheiding valt te beurt aan officieren, die wegens bijzonderen ijver, speciale diensten of wetenschappelijken arbeid, bij de generale inspectie daarvoor in aanmerking worden gebracht. Doch ook zonder die meer op zich zelf staande aanleidingen, worden met inachtneming van zekere volgorde, officieren die steeds met ijver hun plicht hebben vervuld, voor die onderscheiding voorgedragen. De ridders der Leopoldsorte zijn dan ook in het Belgische leger zeer talrijk. Men schijnt dáár uit te gaan van de gedachte, dat het gedurende een lange reeks van jaren trouw en met ijver waarnemen van de zoo al niet altijd schitterende, dan toch daarom niet minder moeilijke plichten van onzen stand, tegenover de maat-

schappij wel evenzeer een uiterlijk bewijs van erkenning verdient, als het schrijven van een boek, het verbeteren van een naaimachine of het overwinnen van technische moeilijkheden op een viool of klarinet, verdienen die gewoonlijk reeds materieel voordeel afwerpen. In een leger heeft niet iedereen *gelegenheid* om bijzonder uit te blinken, of de gave of lust om boeken te schrijven. Het met energie en opgewektheid trouw behartigen van zijn beroepsplichten, ondanks velerlei teleurstellingen soms, is zeker niet minder verdienstelijk. 't Is waar, 't is niet meer dan een staaltje van plicht, maar aanmoedigend is het, wanneer zij, die zulke staaltjes altijd gegeven hebben, tegenover het publiek niet achter blijven staan bij anderen, die de uiterlijke teekenen van verdienste soms slechts aan een voorbijgaande inspanning kunnen te danken hebben.

Bij alle Belgische corpsen bestaat een kleedingsfonds voor officieren (*masse d'habillement*). De daarin te storten som bedraagt: bij de infanterie en genie, voor de hoofdofficieren 400 fr., kapiteins 300 fr., 1^e luitenant 240 fr., 2^e luitenant 200 fr. Bij de cavalerie en artillerie bedragen die cijfers respectievelijk 600, 500, 400 en 300 francs. De maandelijksche inhoudingen zijn bij eerstgenoemde wapens voor een hoofdofficier 14 fr., voor een kapitein 10 fr., 1^e luit. 8, 2^e luit. 6 francs. Bij de cavalerie en artillerie respectievelijk 20, 16, 13 en 10 francs. De commissarissen van dat fonds worden door de officieren van het corps gekozen. Bij de infanterie bestaat die commissie uit twee kapiteins en drie luitenanten per regiment: bij de andere wapens uit 1 kapitein en 1 luitenant. Ieder corps heeft een magazijn, dat te allen tijde van de noodige uniformstoffen en voorts van alle voorwerpen der officersuitrusting moet voorzien zijn.

Opvallend is het, dat in het Belgische leger meer gelijkheid in de uniform der officieren bestaat dan bij ons. De redenen daarvoor zijn: 1°. dat men met de meeste zorg goede zoogenaamde „*maîtres-tailleurs pour les officiers*” tracht te krijgen, die weêr nieuwe opleiden; 2°. dat slechts bij uitzondering de officieren voor hunne militaire kleeding zich elders adresseeren; 3°. dat de meerderheid der jongere en minder gefortuneerde officieren zich alle militaire equipmentsstukken uit dat fonds

aanschafft. In één woord, dat fonds komt dáár meer overeen met de instelling die wij hier door den nood gedrongen in onze coöperatieve Vereeniging thans zelf hebben opgericht. De sedert lange jaren bestaande stabiliteit van die Belgische „masse d'habillement,” maakt dat men dáár een aantal in het vak vergrijsde „maîtres-tailleurs” en een goed voorziene kweekschool van nieuwe kunstenaars op dat gebied heeft, terwijl wij op dit stuk nog al eens aan gewaagde proeven zijn overgeleverd. *L'habit ne fait pas le moine*” misschien, maar voor het publiek en den troep, „*l'habit fait bien un peu l'officier.*”

Alle infanterie- en cavalerie-regimenten hebben een muzieksfonds, bestaande uit: 1e. een bijdrage van den staat van 2900 frs. bij de infanterie-regimenten en van 1060 frs. bij de der cavalerie, voor eerste aanschaffing van instrumenten, enz.; 2e. uit een jaarlijksche subsidie door de schatkist van 7122 frs.; 3e. uit maandelijksche inhouding op het tractement der officieren; 4e. uit een heffing van 2 % op iedere rekening van het kleedingsfonds; 5e. uit de renten, natuurlijk van de in schatkistbons omgezette gelden van het muzieksfonds; 6e. uit bijzondere benefices, muzieksuitvoeringen, enz.

Heeft het muzieksfonds *meer* dan 1500 frs. in kas, dan is de maandelijksche inhouding der officieren een halve dag, anders een heele dag tractement. Op dien grondslag wordt de inhouding maandelijks door den chef van het corps vastgesteld. Het muziekskorps van een infanterie-regiment bestaat uit: 14 muzikanten en 7 bij de muziek geëmployeerde soldaten. Bij de cavalerie bestaat het uit de trompetters en per escadron één élève-trompetter. De officier vaandel- of standaarddrager is belast met de muziek.

Alle militairen, hunne vrouwen, kinderen en bedienden hebben recht op vrije geneeskundige behandeling. Neemt de officier zijn toevlucht tot een burger geneesheer, dan verliest hij recht op kosteloze verstrekking van geneesmiddelen. De Officiëren ondergaan een inhouding van $\frac{1}{2}$ % op hun tractement voor dat recht op medicamenten.

Voor officieren is het dragen van burgerkleeding geoorloofd, evenals bij ons in het garnizoen na *vieren*, en met verlof zijnde,

altijd. Zij zijn aan het groeten hunner meerderen en aan alle gebruikelijke égards jegens hen gehouden, onverschillig of dezo in uniform of eveneens in burgerkleëren zijn.

Hoevele details zich nog aan onze beschouwing opdringen, Mijne Heeren, ik moet mij daaraan onttrekken, om u ten slotte uit te noodigen, met mij nog een blik te werpen op het geheele gebouw, waarvan wij nu vluchtig de verschillende vertrekken hebben doorgewandeld. Het Belgische leger is niet meer wat het was in de dagen, toen het congres van Brussel overmoedig door het eerste succes der revolutie verklaarde, „dat groote uitgaven aan de weêrkracht des lands besteed, slechts een nutteloos verspillen van het geld en het zweet des volks waren; dat stokken en klompen voldoende waren om het land te verdedigen. Na Leuven zijn de overblijfselen van Daines en Tieckende Terhoven's legioenen, wien het niet aan moed, maar aan leiding en organisatie had ontbroken, de kern geworden van een goed georganiseerd geregeld leger. In de eerste jaren, na den vrede, is de Belgische regeering met kracht aan 't werk getogen, om, zich de ervaring ten nutte makende, de nationale weerbaarheid ernstig ter hand te nemen. Wel ontmoetten hare pogingen al zeer spoedig tegenkating van de zijde eener volksvertegenwoordiging, die niet wilde begrijpen dat daarvan onvermijdelijk trapsgewijze vermeerdering van oorlogsuitgaven het gevolg moest wezen. In 1849 drong zelf een groote fractie in de kamer der afgevaardigden er op aan, aan die progressieve verhooging een einde te maken, door een normaal oorlogsbudget van 25 millioen franken bij de wet vast te stellen; een streven dat echter de Regeering destijds de kracht heeft gehad te onderdrukken. Het budget van oorlog bedroeg verleden jaar 41.764.900 frs. De lange jaren van rust, geheel gewijd aan stoffelijke belangen, handel en nijverheid, en ja, ook niet weinig aan politieken strijd, waren oorzaak, dat weezin tot de behartiging van al wat landsverdediging en leger betreft, de algemeene toon was bij kiezers en volksvertegenwoordigers. Doch even als bij ons en elders, traden de noodlottige gevolgen daarvan bij de mobilisatie van 1870 in het volle licht. In het voorjaar van 1871 werd een

staatscommissie van 27 leden benoemd — waaronder behalve senateurs en afgevaardigden, 13 van de uitstekendste officieren van het leger — om de grondslagen van het krijgswezen te herzien, de hoofdgebreken te signaleeren die de mobilisatie had doen uitkomen, en de middelen om ze weg te nemen aan te wijzen.

Het rapport dier commissie drong reeds toen, — behalve op tal van verbeteringen, — aan op afschaffing der plaatsvervanging en het vormen eener deugdelijke leger-reserve. Doch hoewel de toenmalige Minister van Oorlog, de generaal Guillaume, een verklaard voorstander was van beiden, zoo moest hij toch zwichten voor den tegenstand zijner collega's in het Cabinet, en bleven die twee gewichtige zaken rusten. Toch zijn na 1870 belangrijke en vele verbeteringen ingevoerd.

Betere, oordeelkundiger indeeling en organisatie van het leger. Vermeerdering van het jaarlijksche militie-contingent.

De artillerie, die reeds in 1861 haar glad geschut tegen getrokken vuurmonden had verwisseld, kreeg achterladers van het Pruisische stelsel Warendorff. Eerstdaags zullen deze vuurmonden op hunne beurt plaats maken voor nieuwe stalen kanonnen van het stelsel Uchatius met kalibers van 87 mM. voor de veld, 75 mM. voor de rijdende batterijen. Zij zullen waarschijnlijk voorzien zijn van lichte ijzeren affuiten. Deze kanonnen, thans reeds grootendeels in de arsenalen opgelegd, zullen, naar ik verneem, spoedig in dienst worden gesteld, terwijl de thans in gebruik zijnde, bij reserve-batterijen zullen worden ingedeeld.

De infanterie in 1870, slechts gewapend met het getransformeerde achterlandstelsel Albini, heeft thans geweren van *klein* kaliber van dat stelsel, die wat juistheid van schot en ballistische eigenschappen betreft, *niet*, doch wat snelheid van laden aangaat, wel eenigszins bij de geweren bijv. van Frankrijk, Duitschland en Nederland achterstaan. De zaak der repeteergeweren is ook in België nog een punt van studie en proefneming.

Aan de wetenschappelijke ontwikkeling der officieren is door de Regeering de meeste zorg besteed. De examens tot toelating op de Militaire Academie en die tot admissie op de krijgsschool zijn verzwaard. Door de opheffing der cursussen te Hasselt en Leuven is meerdere gelijkvormigheid, meer eenheid in de oplei-

ding tot officier ontstaan. Kadermanoeuvres door de officieren van *alle* wapens, verkennings- en zoogenaamde stafreizen, voor officieren aan de krijgsschool al die zaken die ook bij ons een uitvloeisel geweest zijn van de laatste Europeesche oorlogen; zij worden in het Belgisch leger met ijver ter harte genomen.

Het krijgsspel wordt in garnizoenen, waar verschillende wapens bijeen zijn, door de officieren daarvan gezamenlijk beoefend.

Behalve groote troepenvereeningen in het kamp van Beverloo hebben in Augustus en September groote manoeuvres, en evenzoo cavalerie-manoeuvres plaats; de laatste vooral aan de zuidelijke en oostelijke grenzen.

De exercitie-reglementen, de geheele oefening van den troep, is naar andere beginselen gewijzigd. De oefeningen zijn thans grootendeels geheel aan de leiding en de verantwoordelijkheid van de compagnies-, escadrons- en batterij-commandanten toevertrouwd.

Bij de infanterie bijv. komt de recrút van den eersten dag af, wat zijne opleiding betreft, in handen van den kapitein en de officieren der compagnie. De rol vóórheen door den bataljons-adjudant vervuld, is grootendeels op die officieren overgegaan. De instructie bij de compagnie te geven, is onderscheiden in die der zoogenaamde *eerste* en *tweede* periode. De eerste duurt 13 weken en begint 1 October, tijdstip van de opkomst der nieuwe lichting. Zij omvat de soldaten- en compagnieschool, het tirailleen, de theorieën over inwendige en garnizoensdienst, de verplichtingen van den soldaat, de krijgstuicht enz. Alle theorieën worden door de officieren zelve gehouden. De *tweede* periode loopt van 7 of 8 Januari en duurt 17 weken. Hierin worden de bataljonsschool, het schijfschieten, de velddienst, het gebruik van het pionniergeereedschap beoefend. Daarna treedt de *derde* periode in, waarin de oefeningen direct door den bataljons-commandant worden geleid, gevolgd door de „regementsschool”, door den regements-commandant persoonlijk uit te voeren. Het oefeningsjaar wordt besloten met de brigade-manoeuvres in September.

De opklimming is dus zeer gelijkmatig. Ook de theoretische ontwikkeling van het kader is in hoofdzaak aan de zorg van den compagnies-commandant toevertrouwd. De indirecte invloed van een ander, van den bataljons-adjudant, in veel zaken, die

billijk en rationeel alleen bij den commandant der compagnieën te huis behooren, is daardoor zeer verminderd. De bataljonsadjutant is bij bataljons-, regements- en brigade-oefeningen, de adjudant van den bataljons-commandant. Voorts heeft hij de week hebbende, even als bij ons den dienst van het rapport, de wacht-parade en enkele theorieën met het kader. In één woord, hij is meer even als in Duitschland de adjudant van den persoon des bataljons-commandants geworden, een andere opvatting van die betrekking als bij ons nog bestaat. Eene wijziging in de tenue en de uitrusting der infanterie is bij enkele bataljons in beproeving. De bedoeling daarvan is vereenvoudiging en vermindering van belasting van den soldaat. De patroentasch is daarbij vervallen en de kapotjas is van *vier* sterke waterdichte linnen zakjes voorzien tot berging ieder van een pakje van 10 patronen. Bovendien bevinden zich ter weêrszijden van den randsel *vier* patroonzakjes, ieder van 10 patronen, bij wijze van sommige porte-monnaies, die met een knoop gesloten, gelegenheid geven in het gevecht ook zelfs aan een nevenman daaruit patronen te krijgen zonder den randsel te moeten openen. De bajonetscheede is vervangen door een soort lederen koker aan de binnenzijde van den kapotjas, onder den linker jaspand bevestigd. Van den commandant van een der bataljons te Luik, welke de nieuwe tenue in beproeving had, vernam ik dat bij lange marschen het slaan der patronen tegen de dijen nog al een bezwaar was.

Even als wij, bezit België sedert *twee* jaren een volledig mobilisatie-voorschrift, waarvan tal van bepalingen met de onze overeenkomen. Op dit oogenblik is in beproeving een kompanieskar, bespannen met twee paarden en bestemd tot vervoer van pionniergeereedschap, kampements-effecten, keukenbehoeften, 25 paar schoenen, 25 paar sokken, de officierskantine, dekens, 2000 patronen, de officierskoffers, de reserve-vivres, de veld-apotheek en een brancard; te zamen een gewicht van 750 kilo.

De militaire rechtspleging is nog een erfstuk van ons. Wel moge het hun bekomen! Met even veel belangstelling als wij, zouden zij bijv. onze polemiek over de desertie kunnen volgen.

In afwachting van een geheel nieuw reglement op den inwendigen dienst, dat thans even als een dito op den garnizoens-

dienst in bewerking is, zijn sedert eenige jaren tal van vereenvoudigingen bij ministerieele beschikkingen successievelijk ingevoerd. Wáár bijv. meerdere onderdeelen, bataljons, escadrons en batterijen, ééne kazerne bewonen, geschieden alle kleine, inwendige diensten, onder toezicht van één zoogenaamd „officier du jour”, die daartoe voor 24 uren wordt gecommandeerd.

Ten aanzien van de verbeteringen in de kazerneering, ben ik zoo vrij, hen, die daarin belang stellen, te verwijzen naar hetgeen Sprokkelaar, daarover in No. 10 van den jaargang 1883, van onzen Militairen Spectator heeft meegedeeld; even als omtrent de toepassing op den dienst, de huisvesting en de oefeningen van tal van nieuwe vindingen der industrie, als hectograaf, telefoon enz.

Het *institut cartographique* te Brussel, naast de militaire Academie gelegen, kan wat inrichting en omvang aangaat met de beste instellingen van dien aard wedijveren, zelf met de onze, en dat zegt veel. De kaart op 1/40.000 die met onze stafkaart overeenkomt is geheel, de gekleurde kaarten, op de schaal van 1/20.000 voor een groot gedeelte voltooid. De laatste, evenzoo in den handel verkrijgbaar, heeft veel overeenkomst met onze strookkaarten. Misschien doet zij in lithographische waarde daarvoor onder; doch als gemakkelijk te lezen, practische militaire kaart mag zij daarmee op ééne lijn gesteld worden. Betrekkelijk gering in prijs. Het planchet van 8 bladen kost ruim 3 franken. Zij is „à portée” tevens van ieder officier, wat met onze strookkaarten niet het geval is. Alles wat op dezen tak betrekking heeft, ook de directie der topographische en hydrographische verkenningen is aan het instituut vereenigd; en alleen de beschrijving daarvan, en van de photographische ateliers is eene afzonderlijke bespreking overwaardig. Een bezoek aan die inrichting kan ik mijnen Nederlandsche kameraden te gereeder aanbevelen, vermits zij daarbij evenals mij te beurt viel de meest welwillende toelichtingen zullen ontvangen, van den Directeur en de officieren aan de inrichting werkzaam.

Trouwens de vreemdelingen, die onze topographische inrichting bezichtigen, zullen zeker niet minder gaarne getuigen, dat hier die welwillendheid ook gelijken tred heeft gehouden,

met de verbazende vorderingen op cartographisch gebied waardoor die inrichting ook van ons leger een sieraad is. In dit opzicht hebben wij zeker geen land iets te benijden.

Op welken trap de geschutgieterij en de geweerwinkel te Luik staan, behoef ik u niet te zeggen. Onze artillerie officieren, die daar soms gedurende een reeks van jaren gedetacheerd zijn geweest, gewagen daarvan met den meesten lof. Trouwens in het land van ijzer en steenkool, in het brandpunt der Europeesche industrie, is de technische artillerist op zijne plaats. Hij vindt er een ruim veld en overvloed van hulpmiddelen voor zijne studie. De artillerie wetenschap, de ballistiek zijn zaken wier ernstige beoefening in het Belgische Leger, niet van gisteren dagteekent; de namen van Le Boulengé, Nicaise, Navez-Leurs zijn ons reeds van de schoolbanken bekend. Ook op ander gebied getuigt de Belgische militaire litteratuur van de werkzaamheid en de begaafdheid van tal van militaire schrijvers. Ik noem er geen, dewijl ik er te veel zou moeten noemen. En niet alleen door geschriften, maar door daden ook, heeft het Belgische leger zijn schatting aan de wetenschap betaald. Bij geens aan den roem, die door koloniale mogendheden, in overzeesche oorlogen is te behalen, heeft het ruimschoots zijn contingent geleverd, aan dat verdienstelijk leger van stoutmoedige, ondernemende explorateurs, die in Afrika's woeste, verraderlijke binnenlanden, gezondheid en leven ten offer hebben gebracht aan wetenschap en beschaving — op dát veld, ook een veld van eer zijn verscheidenen hunner gebleven.

In één woord het Belgische officierscorps van onzen tijd, heeft alles gedaau, om zich een eervolle plaats te verwerven, in de rij der Europeesche legers.

Wat de positie van het leger in de Belgische Maatschappij betreft, evenals bij ons, is al wat tot het krijgswezen behoort, daar niet zóó geschat als in landen, die het zwaartepunt van hun grootheid in krijsbedrijven zoeken. De geest van het meerendeel van de Belgische natie, is van de zoogenaamd Antimilitaristische soort, die alles wat tot verbetering van 's lands weerkracht moet strekken als improductief veroordeelt en waartegen, nog zoo dikwerf machteloos, helderziende, vaderlands-

lievende mannen te velde moeten trekken. In 1872 bestreed de kundige en welsprekende Minister van Staat, Hubert Dolez, dien geest, toen hij zeide: „J'espère qu'à l'avenir, on fera disparaître de nos luttes électorales, ces qualifications de militaristes et d'anti-militaristes. J'espère qu'on se souviendra, que les anti-militaristes, sont ceux qui ne savent pas prévoir le péril; qu'il n'y a que les imprévoyants et les quémandeurs de vaine popularité, qui puissent se présenter, au corps électoral en disant qu'ils ne veulent pas des lourdes charges que l'armée fait peser sur le pays. J'émets bien haut le vœu, que la question de l'armée et de la défense du pays, soient pour nous une question nationale de premier ordre, et rien qu'une question nationale.” Zou hij alleen voor België gesproken hebben?

Overtuigd schijnen zij de Belgische Kamers nog niet te hebben. Als uitingen van dien Anti-militairen geest, noem ik het door die kamers doorgedreven verbod, van het dragen van wapenen buiten dienst, door soldaten en korporaals, een pressie waarvoor in 1868 het Oorlogsbestuur moest zwichten, terwijl een volgend jaar werd aangedrongen, gelukkig te vergeefs, op het ontnemen der scherpe patronen aan schildwachten, bij kruithuizen, ja zelfs bij gevangenen.

Ook nu weder is bij de Volksvertegenwoordiging het wachtwoord, „bezuinigen, en nog eens bezuinigen” op oorlogsuitgaven. Van de 1.800.000 franken dit jaar op de begrooting aangevraagd voor completeering der nieuwe artillerie, zijn door de kamers 250.000 fr. toegestaan. Evenmin zagen zij de urgentie in van de bewapening der nieuwe forten, en werden de daarvoor bestemde 300.000 fr., zoomede 200.000 fr. voor transformatie aan draagbare wapenen geschrapt. Hetzelfde is het geval met de 200.000 fr. tot verbetering der kazerneering. „La Flandre liberale” vraagt: „est-il urgent de consacrer 2 millions au casernement”? Zij ziet de insalubriteit der oude kazernen niet in, „les cas de maladie et de mortalité dépassent-ils, dans l'armée les proportions normales?” Hoe lief, hoe bezorgd niet waar? Dus als de sterfte der arme soldaten, ten gevolge dier slechte kazernen, werkelijk eens grooter werd, ja, dan ware het een ander geval! En voor de boeven bouwt men paleizen.

Ook de Belgische officier geniet in onze dagen, in de maatschappij evenmin als bij ons, het hooger aanzien, wat hij in oorlogvoerende staten heeft. In de groote steden, wordt hij soms in zekere kringen meer getolereerd dan gezocht; en dat niet-tegenstaande de adel, de eerste standen, en het officierscorps rijkelijk zijn vertegenwoordigd. Ruim 15% van de officieren der Cav. bijvoorbeeld, behooren tot de oude adellijke geslachten des lands. Dat is nu eenmaal de tijdgeest. Het Belgische officierscorps troost zich over die soms voorkomende mindere waardeering van de zijde der handels- en industrieklasse, door te doen wat men overal daartegen doet: zijn plicht; en door het bewustzijn, dat die andere klassen, als het gevaar dreigt, zich deemoedig en hulpbehoevend, in de armen van datzelfde leger zullen werpen, dat zij in gewone tijden voor een improductief ligchaam hebben uitgekreten.

Van de eigenschappen van den Belgischen soldaat, wil ik alleen dit zeggen, dat er een in 't ooglopend verschil bestaat, tusschen den Vlaamschen en den uit de Waalsche provinciën herkomstigen milicien. Nadert de eerste door meer phlegma en door de taal meer tot onze landskinderen, de laatsten hebben meer het heete karakter van hun naaste bureu, de Franschen, met de eigenschappen, maar ook met de gebreken daarvan. Zelfs in het officiers corps is dat verschil van herkomst merkbaar, en kan het zich soms uiten, in ietwat meer meêgaan met politieke stroomingen, dan *wij* gewend zijn, zij het ook dat de uitingen binnen de grenzen der militaire discipline blijven. Wij Nederlanders zijn dan ook al zeer bezadigd in dit opzicht. Overdreven netjes moge de Belgische *soldaat* misschien niet zijn, hij drinkt meer bier dan jenever; en dat het hem niet aan moed, aan eigenschappen voor den oorlog ontbreekt, om dat te bewijzen behoef ik niet op te klimmen, tot de heldendaden uit den tijd van Boduognat, zelfs niet tot de dagen, waarin de Belgische Cavalerie, zich onder het 1^e Keizerrijk heeft beroemd gemaakt. Onze vaders getuigen het, dat zij bij Boutersem en Hasselt waardige tegenstanders hebben gevonden. Het Belgische legioen is in Mexico, met eere onder gegaan.

De taak mijne heeren, die ik mij had opgelegd is volbracht.

Veel zou er nog te bespreken vallen, wat ik achterwege moest laten om van uwe welwillende aandacht niet het onmogelijke te vergen. Slechts de hoofdpunten heb ik willen bespreken, mijne kameraden vooral daarmede bekend te maken, en om dit zoo beknopt maar volledig mogelijk te doen, heb ik zelfs af moeten zien van de poging om u door redekunstige middelen te boeien.

Vergun mij dat ik deze gelegenheid aangrijp, om van deze plaats een woord van openlijke dankbetuiging te richten tot onze Belgische wapenbroeders, die ons onlangs bij gelegenheid van de reis van ons muziekkorps door België een ontvangst hebben bereid, zóó luisterrijk en zóó hartelijk tevens, dat zij zich daardoor een blijvende aanspraak hebben verworven op mijne dankbaarheid en die der Nederlandsche kameraden, mijne reisgenooten. Ook later bij de samenstelling van dezen arbeid, heb ik van officieren van allerlei rang eene hulpvaardigheid ondervonden, die mij het vernieuwd bewijs heeft geleverd dat zij het beginsel huldigen: „*que la courtoisie ne connaît pas de frontières.*”

Wij hebben gezien dat bij het vele goede wat in het Belgische leger te releveeren valt, daarin nog een paar leemten van belang vallen op te merken, op wier aanvulling door dat leger zelf met kracht wordt aangedrongen. De algemeene dienstplicht als grondslag voor legervorming; een deugdelijke reserve voor het leger en verbetering van de Maas- en Sambre-linie; zij worden door het geheele Belgische officierscorps begeerd.

Zijn die leemten aangevuld, ja dan zal België ons inderdaad een vrij verzekerde schutsmuur zijn bij den hernieuwden strijd tusschen de twee groote erfvijanden. Maar dan zullen de meest waarschijnlijke verhoudingen ook meebrengen, dat wij omgekeerd er op voorbereid moeten zijn, onzen buurman een handje te helpen. Kan aan de ééne zijde België's betrekkelijk groot veldleger ons in de vlakten van Limburg en Brabant van groot nut zijn, wij bezitten eigenaardige maritieme middelen, om tot de Schelde-verdediging beneden Antwerpen krachtig bij te dragen, en de insluiting van dat palladium van België's onafhankelijkheid te helpen tegengaan. De overtuiging van die wenschelijkheid is bij ons zóózeer gevestigd, dat wij reeds in vollen vrede die samenwerking zouden willen voorbereid zien, door

zoodanige middelen als geen enkele staatkundige verplichting verbiedt. Tot die middelen behoort meer volledige wederzijdsche kennis der legers, en daarom zouden wij wenschen: 1°. dat te allen tijde een Nederlandsch militair attaché in België, en omgekeerd een zoodanig Belgisch officier onder ons vertoeven zou. Geen attaché enkel in naam, voor den Almanach de Gotha, maar een inderdaad helderziend werkzaam officier. Eèn zulk een *blijvende* opmerker, levert meer voor de kennis van land en leger op dan alle mogelijke commissiën. En 2°. bovendien jaarlijks eenige officieren van ons leger doen deelnemen aan de Belgische troepen-oefeningen op groote schaal, in ruil tegen eenigen hunner die onze manoeuvres bijwonen.

Bestaat zoodanig zuiver militaire band, en breken dan op nieuw in centraal Europa de stormen los, die het bestaan van kleine Staten bedreigen, dan zullen de twee fiere deviesen die wij in onze wapens voeren, zeker in de Fransche taal, opdat heel Europa ze goed verstaan zou, zich tot één vereenigen:

Nous maintiendrons,
car l'Union fait la force.

De VOORZITTER. In zijn inleidend woord wees de spreker op een zekere bekendheid tusschen hem en den kathedr.

Over dien kathedr heenziende, zal hij hebben opgemerkt dat die bekendheid zich verder uitstrekt. Onder de belangstellenden die opkwamen, om hem te hooren, zal hij menig bekend gezicht hebben aangetroffen, en zoo het zijn aandacht is ontgaan, dan wijs ik hem er op dat weinig stoelen onbezet zijn gebleven. Die ruime, meer dan gewone opkomst zal hem tevens hebben doen zien, dat de verwachtingen niet laag gesteld waren.

Welnu uit naam der vergadering meen ik den geachten spreker te mogen zeggen, dat door hem aan de in stilte hoog gestelde eischen ten volle is beantwoord.

Wij zijn gewoon geraakt onze voorbeelden te kiezen bij de sterkeren en meerderen. Het is goed ons bij wijlen evenzeer met onze gelijken te meten. En ook in dat opzicht was de geleverde studie belangwekkend. Zij hield ons een spiegel voor waarin wij nu en dan onze eigen toestanden zagen weerkaatsen. Zij gaf ons

soms beelden in meer wenschelijke vormen te aanschouwen, dan bij ons worden waargenomen; — soms ook omtrekken — die wij voor ons niet zouden begeeren.

Nogmaals mijnheer de Petit, hartelijken dank voor uwe merkwaardige studie; en hoewel het mij spijt, wegens het reeds zeer ver gevorderd uur, de vergadering niet in de gelegenheid te kunnen stellen u nog eenige toelichting te vragen, zoo moet ik daarbij toch tevens doen opmerken, dat men ook het goede niet tot in het uiterste mag genieten. Wij hebben reeds ruime toelichting gehad en moeten ons daarmee tevreden stellen.

Bij het sluiten der vergadering wensch ik nog eene mededeeling te doen. Naar aanleiding van de bepaling in het reglement, waarbij het bestuur gemachtigd is om, bij de verschijning van belangrijke uitgaven, een exemplaar aan elk der leden van de vereeniging als premie aan te bieden, kan het bestuur ter kennis brengen, dat daartoe eerstdaags een goede gelegenheid als vanzelf wordt aangeboden door de uitgave van de emplacementskaart der weerkrachten van België, samengesteld door den Kapitein der artillerie Perk en den Luitenant-ingenieur Onnen.

Het bestuur meent, dat het den leden welkom zal wezen een exemplaar van dezen verdienstelijken en goed uitgevoerden arbeid te ontvangen. Door de bemoeiingen van onzen secretaris is het gelukt zich het noodig aantal exemplaren van de kaart te verschaffen.

De kaart zal aan de leden worden gezonden tegelijk met het gedrukt verslag der rede van den heer de Petit, die daarin andermaal een bewijs zal kunnen vinden van waardeering voor de moeite, die hij zich getroost heeft, om ons heden avond op de hoogte te stellen van de militaire toestanden bij onzen zuidelijken nabuur.

De vergadering wordt hierop gesloten.

De Secretaris,

A. L. W. SEYFFARDT.

Bijlage A.

Uittreksel der Militiewet.

(3 Juni 1870, 18 Sept. 1873, 19 Mei 1880, 31 Juli 1883).

De rekruteering van het leger heeft plaats door vrijwillige dienstneming, en jaarlijksche oproepingen. De dienstdtijd der ingelijfden is bepaald op 8 jaren. De rekening der miliciens en plaatsvervangers met het kleedingfonds wordt eerst ná 2 jaren, ná hun ontslag afgesloten.

Het contingent wordt door den Koning over de provinciën, en door de Gouverneurs der provinciën over de militiecantons verdeeld. De jongelieden, wier leeftijd in de termen valt, doch die vóór de loting eene vrijwillige verbintenis hebben aangegaan, komen bijaldien zij door het lot tot inlijving zijn aangewezen, in mindering van het contingent van hun canton.

Inschrijving.

Iedere Belg is verplicht, zich voor de loting te doen inschrijven, in het jaar, waarin hij zijn 19de levensjaar zal hebben volbracht.

(Volgen bepalingen omtrent de wijze van inschrijving, d. i. wáár en door wien ze moet geschieden; hoe ten aanzien van vreemdelingen gehandeld wordt, hoe met nalatigen, op welke wijze zij die vermeenen ten onrechte ingeschreven te zijn, hunne bezwaren moeten indienen bij den militieraad). Het tijdstip van inschrijving is van 1 tot 31 December van het vorig jaar. Den 15^{en} Januari zenden de burgemeesters de alphabetische lijst, met de reclames en de daarop genomen beslissingen aan de arrondissements-commissarissen.

Loting.

Vóór de loting doet de arrondissements-commissaris mededeeling van die genomen beslissingen, en spreekt de uitsluiting

van de loting uit van diegenen, die wegens wangedrag niet in het leger mogen dienen. Hij deelt mede dat iedere aanvraag om voorloopige of definitieve vrijstelling, gegrond op onvermogen der familie, binnen de 10 dagen bij den gemeenteraad moet inkomen. Daarna stelt hij de alphabetische lijst voor goed vast.

Bij Koninklijk besluit is ieder administratief arrondissement in militiecantons verdeeld.

Eene gemeente mag niet meer dan één canton vormen.

De loting geschiedt onder leiding van den arrondissements-commissaris, bijgestaan door 2 leden van den raad. De laagste nummers opklimmende tot het vereischte getal maken het contingent uit.

(Volgen bepalingen, omtrent de wijze van loten; wie voor afwezigen loot; hoe gehandeld wordt met iemand, die op de lijsten vergeten was enz.).

Vrijstelling, ontheffing en uitsluiting.

De ontheffingen, behalve die wegens lichaamsgebreken en ziekten, of gebrek aan vereischte maat, worden door de militieraden enkel verleend op vertoon van geldige verklaringen.

De dienst van vrijwilliger geldt als broederdienst evenals bij de militie. De dienst als plaatsvervanger ontheft den broeder niet.

Voor altijd zijn ontheven:

- 1°. die niet de maat hebben van 1,4 meter;
- 2°. die behept zijn met ongeneeslijke kwalen, welke voor den dienst ongeschikt maken;
- 3°. Zij, die een broeder hebben, die 8 jaren gediend heeft, of in den dienst gestorven is, of de gelederen buiten zijne schuld heeft moeten verlaten.

Voor één jaar zijn ontheven:

- 1°. die niet de maat hebben van 1,55 meter;
- 2°. zij die behept zijn met een ziekte, die medebrengt dat ze niet vóór 1 October zullen geschikt zijn voor den dienst;
- 3°. de eenige wettige afstammeling, doch alleen bijaldien hij tot een onbemiddelde familie behoort;

- 4°. zij die de onontbeerlijke steun zijn van ouders, of bijaldien deze overleden zijn, van grootouders of weezen;
- 5°. de weduwnaars met één of meer kinderen;
- 6°. zij die een broeder in het leger hebben, die zich voor 8 jaren heeft verbonden, of voor dien termijn is ingelijfd.

Vrijgesteld van de inschrijving, doch *niet* in mindering van het contingent, zijn de bedienaren der openbare gezindten.

Voorloopig vrijgesteld, tenzij ze tot eene bemiddelde familie behooren zijn:

- 1°. zij die tot den geestelijken stand worden opgeleid en student zijn in de theologie aan een der inrichtingen door de wet erkend;
- 2°. zij die zich voorbereiden voor het lager en middelbaar onderwijs op de normale staatsscholen;
- 3°. de leerlingen, welke die inrichtingen hebben verlaten, met een acte van bekwaamheid, wanneer ze werkzaam worden, aan eene openbare instelling aan Staatstoezicht onderworpen.

De *tijdelijke vrijstellingen* zijn voor één jaar, en kunnen door de militieraden verlengd worden, tot 27jarigen leeftijd.

Broederdienst geldt zoodanig, dat de *kleinste* helft moet dienen. Gelijk gesteld met overledenen, worden zij, die wegens verlamming, blindheid, krankzinnigheid, of verdwijnen van langen duur, voor het huisgezin als verloren moeten worden beschouwd. Worden als nog in leven zijnde in rekening gebracht, de broeders die overleden zijn, gedurende of na expiratie van een persoonlijk of behoorlijk door een plaatsvervanger volbrachten dienst. Als miliciens tellen de kinderen vóór den militieleeftijd in dienst getreden.

Uitgesloten zijn:

- 1°. zij die door den militairen rechter tot een vonnis zijn veroordeeld, dat vervallenverklaring van den militairen stand ten gevolge heeft;
- 2°. die door den gewonen rechter zijn gevonnist tot een crimineele straf, of tot een gevangenisstraf van één jaar, wegens diefstal, misbruik van vertrouwen of oplichterij.

Militieraden.

In ieder arrondissement is een militieraad, door den Koning voor iedere lichting te benoemen, en bestaande uit: één lid der Provinciale Staten, één lid van één der colleges van dagelijksch bestuur van een der gemeenten, benevens uit een hoofdofficier van het leger. Voor ieder lid wordt een plaatsvervanger aangewezen. De arrondissements-commissaris heeft zitting in den raad, als rapporteur, met adviseerende stem. De raad wordt bijgestaan door twee geneesheeren, den dag der zitting of den vorigen dag te benoemen, en zoo mogelijk iederen dag door anderen te vervangen. Zij leggen den eed af, te zullen verklaren: „sans haine ni faveur”, en moeten zich recuseeren, waar het iemand geldt, die hen vóóraf zou hebben geraadpleegd. Voor den raad moeten verschijnen:

- 1°. de ingeschrevenen voor dat jaar, en de een vorig jaar uitgestelden;
- 2°. zij die een voorloopige vrijstelling hebben verkregen.

De raad beslist of de lotelingen geschikt zijn, of de reclames tegen de inschrijving geldig zijn; zij verleent onthefingen en vrijstellingen. Alles slechts in eerste ressort. Zij die zonder wettige redenen niet verschijnen, kunnen voor den dienst worden aangewezen. Afwezigen wegens lichamelijke verhindering, worden „à domicile” onderzocht.

De beslissingen van den raad worden in openbare zitting uitgesproken. Na de zitting zendt de arrond.-commissaris, aan de gemeentebesturen opgave, van vrijgestelden of uitgeslotenen, die in het contingent door anderen moeten worden vervangen.

Van de beslissingen der *militieraden*, kan appel worden aange teekend, door den arrond.-commissaris, door de belanghebbenden of door de militaire autoriteit. In iedere provincie is daartoe een „Raad van herziening”, bestaande uit 7 leden, waarvan 3 militaire leden door den Koning te benoemen, 3 leden van Gedeputeerde Staten en den gouverneur der provincie als voorzitter. Het appel omtrent zaken de lichamelijke geschiktheid betreffende, geschiedt voor dezen Raad. Voor alle andere gevallen komt de zaak in behandeling bij het „Hof van appel.”

De „Raad van herziening of herkeuring” (conseil de révision) wordt bijgestaan door een civiel en een militair geneeskundige. (Volgen in de wet bepalingen aangaande de wijze van procederen, de kosten, schadeloosstellingen aan belanghebbenden, enz.).

Beslissingen van den Raad van herkeuring geschieden bij meerderheid van stemmen; die van het „Hof van appel” overeenkomstig de wet op de rechterlijke organisatie.

Tegen de uitspraken van beide colleges bestaat nog „beroep in cassatie.” Wordt de cassatie uitgesproken, dan wordt de zaak naar een anderen „Raad van herkeuring” of een ander „Hof van appel” verwezen. Wordt ook daarvan de uitspraak op dezelfde gronden gecasseerd, dan moeten laatstbedoelde Raad of Hof van appel zich bij de cassatie nederleggen.

De plaatsvervanging.

Ieder voor de militie aangewezen, kan zich laten vervangen.

Het Ministerie van Oorlog voorziet in de plaatsvervanging door middel van „volontaires avec prime.”

Ieder jaar wordt bij Koninklijk Besluit de prijs voor plaatsvervangers vastgesteld. Hij mag de frs. 1800 niet te boven gaan.

Het betrekkelijk verzoekschrift, moet door ouders of voogden, vóór den 1en Februari, aan het Departement van Oorlog worden ingezonden, onder overlegging van een kwitantie, voor de storting van frs. 200, in de kas van den ontvanger der registratie, waaronder zij ressorteeren.

Die stortingen kunnen geschieden van af den 2en Januari van het jaar der lichting, waartoe de belanghebbende behoort; na den 22en Januari kunnen zij niet meer plaats hebben. Aan de miliciens, die vrijloten, worden die sommen terugbetaald. De vervanging heeft plaats in volgorde door het lot te bepalen. De betaling van den prijs voor den plaatsvervanger heeft plaats bij den ontvanger der registratie, nadat de milicien kennis zal hebben gekregen van zijne vervanging en na aftrek van de reeds gestorte frs. 200. Het bewijs moet binnen *tien* dagen bij het Departement van Oorlog inkomen. Bij gebreke van dien vervalt de vervanging.

De miliciens ten wier behoefte het Depart. van Oorlog, vóór 1 October geen plaatsvervanger heeft kunnen vinden, zijn gerechtigd, zich zelf een plaatsvervanger te verschaffen, mits vóór den 1en Januari daaraanvolgende. Zij krijgen de reeds gestorte frs. 200 terug. Laatstbedoelde plaatsvervangers worden gekeurd door een daartoe aangewezen provinciale commissie.

Van de beslissingen dezer commissie, kan in appel worden gekomen voor den „Raad van herkenning.”

De eischen voor plaatsvervangers zijn:

- 1°. Behoorende tot de loopende of tot een vroegere lichting, en den leeftijd van 30 jaar niet overschreden hebben, op den 31en December van het vorige jaar.
- 2°. Minderjarig zijnde, de toestemming van ouders of voogden.
- 3°. Vrij zijn van dienstverplichtingen. De maat en de lichamelijke geschiktheid hebben.
- 4°. Een certificaat van het bestuur der gemeente, waarin hij sedert 1 Jan. van het vorig jaar verblijf heeft gehouden, en bevattende: *a.* een bewijs van goed gedrag; *b.* verklaring dat de plaatsvervanger is ongehuwd of weduwnaar zonder kinderen; *c.* dat hij na 1 Januari van het vorig jaar niet buitenslands heeft gewoond; *d.* dat hij noch in België, noch buitenslands is veroordeeld geweest tot gevangenisstraf van 2 of meer jaren, noch tot mindere straf voor diefstal, oplichterij of schennis der zeden.

Tot het leger behoord hebbende, moet de plaatsvervanger overleggen het paspoort met bewijs van goed gedrag.

De eene broeder mag voor den anderen in dienst treden, mits hij (eerstbedoelde) zijn 19e jaar hebbe bereikt.

De arrondissements-commissarissen waken tegen de misbruiken van certificaten te maken. Zij houden van alle uitgereikte certificaten aantekening.

De plaatsvervanger, eens door een provinciale commissie afgewezen, mag zich niet meer in hetzelfde jaar aanbieden.

De vervanging geschiedt bij notarieële acte, behalve als do eene broeder voor den anderen opkomt, of de staat zelf in de vervanging voorziet.

De miliciens, die zelf een plaatsvervanger hebben gesteld,

kunnen zich van iedere verantwoordelijkheid losmaken, door in de „caisse de remplacement” eene som te storten gelijk aan die, welke op de premie der andere plaatsvervangers wordt ingehouden, om bij expiratie van hun diensttijd te worden teruggegeven.

Zonder dat, blijft de vervangene verantwoordelijk voor zijn plaatsvervanger.

Deze laatste moet binnen de 10 dagen na zijne inlijving, in de kas van zijn regiment eene som storten van frs. 250, die hij bij zijn ontslag, na aftrek van zijn schuld terug ontvangt. Bij gebreke aan die laatste verplichting, wordt de vervangene opgeroepen en de plaatsvervanger ontslagen.

De verantwoordelijk gebleven milicien moet persoonlijk dienen, of een anderen plaatsvervanger stellen :

- 1°. als de eerste deserteert of wegens wangedrag wordt weggejaagd ;
- 2°. bijaldien de eerste tot vervallenverklaring door een krijgsraad wordt veroordeeld ;
- 3°. als het blijkt dat de plaatsvervanger met valsche papieren was in dienst gekomen.

Komt de vervangene, zijne bij contract aangegane verplichtingen niet na, dan kan de plaatsvervanger hem Pro Deo in rechten vervolgen. Wordt eerstbedoelde veroordeeld, dan wordt hij opgeroepen en de plaatsvervanger ontslagen.

Die door het Min. v. Oorlog een plaatsvervanger krijgt, is voor altijd vrijgesteld.

Eenzoo zij die direct een plaatsvervanger hebben moeten stellen, mits zij de hierboven bepaalde som in de kas hebben gestort. De voor hun plaatsvervanger verantwoordelijk gebleven miliciens, krijgen slechts een voorwaardelijk verlof.

Verloven.

Alle miliciens en plaatsvervangers hebben recht op een maand verlof gedurende ieder dienstjaar. (In enkele gevallen op zes weken). Zij worden met onbepaald verlof gezonden, bij de *infanterie, jagers te voet en trein*, wanneer zij gedurende de eerste drie jaren, onder de wapens zijn geweest 28 maanden ;

bij de *grenadiers* en *carabiniers* 36 maanden in de eerste vier jaren;

bij de *vesting-art.*, *genie*, *pontonniërs*, *vuurwerkers* of bij het *administratie-bataljon* na drie jaren, achtereenvolgend gediend te hebben;

bij de *cavalerie* en *bereden artillerie* na vier jaren.

Miliciens en remplaçanten, waarvan de actieve dienst maar 28 maanden is, kunnen in het 4e jaar, nog voor eene maand worden opgeroepen. Zij mogen eerst huwen als het 4e jaar militiedienst is volbracht.

Voor de groot-verlofgangers zijn 2 inspectiën 'sjaars vastgesteld.

(De wet bevat voorts nog eenige strafbepalingen, toepasselijk op groot-verlofgangers, enz.).

Bijlage B.

Uittreksel der wet op de „Garde civique.”

De „Garde civique” waakt over de handhaving van de orde en de wetten, over het behoud der Nationale onafhankelijkheid, en over de onschendbaarheid van het grondgebied.

Zij wordt per gemeente georganiseerd. De Regeering bepaalt in welke gemeenten zij ingedeeld zal zijn in compagnieën, bataljons of legioenen.

Zij is gesplitst in actieve en niet-actieve. Zij is actief in gemeenten van meer dan 10.000 zielen, en voorts in vestingen of plaatsen tot het rayon eener vesting behoorende. In de andere gemeenten is zij niet-actief, hoewel zij daár toch wordt georganiseerd, en belast kan worden met patrouilledienst, als de gemeentelijke autoriteit dit noodzakelijk acht.

Het is aan de „garde civique” verboden over de zaken van Staat, Provincie of gemeente te beraadslagen, evenmin als over oproepingen door de bevoegde autoriteit gedaan. Zij mag zich niet vereenigen of onder de wapens komen, zonder de bevelen harer chefs, daartoe wettig gerekwireerd.

De Koning kan *om ernstige redenen* de garde civique van een'

of meer gemeenten ontbinden, opheffen en de ontwapening bevelen.

Zij ressorteert onder het Ministerie van Binnenlandsche Zaken. In tijd van oorlog echter staan gemobiliseerde gedeelten onder den Min. van Oorlog. De organisatie dezer laatsten maakt het onderwerp eener speciale wet uit.

Belgen en in België gedomicilieerde vreemdelingen, zijn van hun 21e tot hun 50e jaar dienstplichtig bij de „garde civique” in de plaats van hun werkelijk verblijf. Bij beurtelingsch verblijf in verschillende gemeenten, behooren zij tot de garde civique van de volkrijkste daarvan.

Inschrijving en *indeeling* worden bestuurd door de in iedere gemeente gevormde „Conseil de recensement”, bestaande uit den chef als voorzitter, twee leden en een secretaris. Die raad wordt bijgestaan door 2 dokters. Tegen hare uitspraken kan reclame worden ingediend bij Gedeputeerde Staten.

Hoewel ingeschreven in de „Contrôles”, zijn van den dienst *vrijgesteld*:

- 1e. de hoofden der departementen van algemeen bestuur;
- 2e. de leden der Staten-Generaal, doch slechts gedurende de zittingen.

Voor goed zijn ontheven:

- 1e. zij die behept zijn met ongeneeslijke ziekten, die voor den dienst ongeschikt maken;
- 2e. de bedienaren der verschillende gezindten.

Tijdelijk zijn ontheven: procureurs-generaal bij gerechtshoven; procureurs bij rechtbanken, rechters van instructie; gouverneurs van provinciën, vrederechters, schepenen, commiss. van politie, boschwachters, het personeel van de administratie van posterijen en Staatsspoorwegen, directeurs en bewakers van gevangenissen, rijkspompiers, douaniers, studenten in de theologie, loodsen, consuls van vreemde rijken, mits in die rijken ook de Belgische agenten worden vrijgesteld:

Uitgesloten zijn: Veroordeelden wegens diefstal, oplichterij, bedelarij, landlooperij, bankroetiers; zij die gevonnist zijn wegens schennis der zeden, de houders van bordeelen; daarenboven allen, die verstoken zijn van burger- en burgerschapsrechten.

Alleen zij, die zich op eigen kosten kunnen kleeden, zijn gehouden tot de gewone diensten en vormen de compagniën. De anderen behoeven slechts in buitengewone gevallen dienst te doen, tenzij van de eerste categorie geen 60 man per compagnie te krijgen zijn, in welk geval het incompleet door de andere wordt aangevuld. De gemeente betaalt alsdan de kosten der uitrusting.

De *compagniën* worden geformeerd door den commandant, en zoo veel mogelijk samengesteld uit burgers tot dezelfde wijk behorende.

In vestingen, of grensplaatsen, en in die steden, waar de garde civique meer dan 600 man sterk is, kan de regering machtiging geven, tot het oprichten van compagniën artillerie, cavalerie, chasseurs-eclaireurs en vrijwillige sappeurs-pompiers, die dan geheel op den voet van het leger worden georganiseerd.

De sterkte eener *comp.* (Inf.) is minimum 60 man, officieren en kader daaronder begrepen, daarbij zijn ingedeeld:

1 Kapitein,

1 1ste Luitenant,

2 2de Luitenants, en voorts 1 serg.-majoor, 4 sergeanten, 1 fourier, 8 korporaals en 2 tamboers.

Het *balaljon*, (3—6 compagniën) heeft als staf:

1 Majoor (comm.), 1 Lt.-adjutant, 1 Lt.-kwartierm., 1 offic. van gezondh., 1 adjud.-onderoffic. en 1 tambour-maitre (korp.).

De *commandant van een legioen* van 3 bataljons is kolonel, van 2 bataljons luit.-kolonel.

De staf van een legioen bestaat verder uit: 1 kapt.-adjud., 1 kapt.-kwartierm., 1 offic. van gezondh. met rang van kapitein, 1 kapt.-rapporteur bij den schuttersraad, 1 luit.-vaandeldrager, 1 tamboer-majoor.

De commandant van meer legioenen, is in den regel generaal-majoor. Over het geheele Rijk is een inspect.-gener. aangesteld.

Verkiezingen en benoemingen worden om de vijf jaren opnieuw gedaan.

Alle rangen van eene comp. worden gekozen door allen die tot de comp. behooren, met uitzondering van den sergt.-majoor, die uitsluitend door den kapitein gekozen wordt.

De commandant roept schriftelijk minstens 5 dagen te voren

de schutters op. Die bijeenkomst is verplichtend, alleen behoeven zij daarbij niet in uniform te verschijnen.

De chef van de garde civique der plaats, presideert die bijeenkomst, en wordt bijgestaan door 2 stemopnemers en een secretaris. Bij algemeene herkiezingen, delegeert de chef daarbij de commandanten der legioenen.

De president doet mededeeling van de vacatures, en de te vervangen titularissen; waarop de stemming met ongeteekende briefjes plaats heeft, te beginnen met die over den hoogsten rang.

Iedere kiezer stelt zijn briefje gesloten aan den president der hand. Deze werpt ze in een bus zoodanig geplaatst, dat men er omheen kan circuleeren.

De naam van iederen kiezer wordt op 2 lijsten geplaatst, de eene aangehouden door de stemopnemers, de andere door den secretaris. Er wordt appel gehouden over niet-opgekomen kiezers; daarna de stemming gesloten verklaard. Het getal briefjes wordt geverifieerd. Bij twijfelachtige meerderheid tusschen twee of meer gekozenen, heeft een herstemming plaats: bestaat daarna nog twijfel, dan beslissen Gedeputeerde Staten.

Niemand wordt bij een eerste stemming tot *officier* gekozen, die niet meer dan de helft der stemmen op zich vereenigt. Is bij een eerste stemming die meerderheid niet verkregen, dan maakt het stembureau een lijst op van hen, die de meeste stemmen op zich vereenigd hebben. Die lijst bevat een aantal namen, dubbel zoo groot als de te vervullen rangen. Alleen op die candidaten mag alsdan stem worden uitgebracht.

Bij gelijkheid van stemmen wordt de oudste in jaren gekozen.

De onderofficieren en korporaals worden dadelijk bij meerderheid van stemmen gekozen.

Bestaat de compagnie uit schutters van verschillende gemeenten, dan heeft de benoeming van den kapitein plaats in de volkrijkste daarvan; over het verdere kader, wordt in iedere gemeente afzonderlijk gestemd, in verhouding door Gedeputeerde Staten te bepalen. Alle reclames moeten binnen 8 dagen bij Gedeputeerde Staten inkomen.

Alle officieren, die niet binnen ééne maand gekleed en geëquipeerd zijn, worden vervangen.

Eene commissie van examen, gepresideerd door den chef, en bestaande uit een officier van iederen rang, spreekt de vervanging uit van officieren en onderofficieren, die zes maanden, na hunne verkiezing, niet op de hoogte hunner taak zijn; evenzoo van de sergeanten-majors en fouriers.

De gouverneur der provincie kan op verzoek van den commandant der garde civique, en in overleg met burgemeester en wethouders, een officier voor drie maanden suspendeeren. Is de officier na dien termijn niet in zijn rang hersteld, dan wordt de herkiezing bevolen.

De chef van het legioen benoemt den adjud.-onderofficier, den tamboer-majoor en korporaal-tamboers.

De Inspecteur-generaal, de „Commandant-supérieur" en de officieren van hun' staf, worden direct door den Koning benoemd.

Evenzoo benoemt de Koning, op een door officieren opgemaakte drievoudige lijst, de kolonels, luit.-kolonels, adjudanten-majoor, kwartiermeesters en rapporteurs.

De officieren van het Bataljon kiezen den majoor en den bataljons-arts; de officieren van het legioen kiezen de chef van den geneesk. dienst bij het legioen, en den officier-vaandeldrager.

Alle officieren doen denzelfden eed, als die van het leger.

De Koning bepaalt de uniform en de onderscheidingsteekenen. De uitrusting van den gewonen schutter mag de frs. 50 niet te boven gaan. Met eene boete van frs. 75 wordt gestraft, ieder die binnen ééne maand, zich niet van uniform heeft voorzien. Die som komt dan aan de gemeente, die den nalatige binnen de 14 dagen moet uitrusten.

Wapens, ledergoed, trommen en hoorns worden door het Rijk verstrekt, en blijven 's Rijks eigendom. Eens in de zes maanden wordt daarover door den comm. van legioen, bataljon of compagnie inspectie gehouden. De uitgaven voortvloeiende uit de organisatie zijn ten laste der gemeente.

In ieder legioen of corps is een raad van administratie, die jaarlijks de begroting opmaakt en aan de gemeente verantwoording doet van haar beheer. Boeten en schadeloosstellingen komen ten laste der gemeentekas.

De toelagen per maand zijn:

aan den officier-rapporteur fr. 50;

aan den kapt.-adj., luit.-kwartierm. en adjud.-onderoffic. fr. 25;

aan den tamboer-majoor fr. 15;

aan den korporaal-tamboer fr. 12;

aan tamboers en hoornblazers fr. 9.

De dienst is verplicht persoonlijk. Intusschen kan bij diensten tot handhaving van orde en veiligheid, compagnies-command. toestaan, dat de ééne broeder den anderen vervange.

De garde civique kan geroepen worden, om bij afwezigheid van het garnizoen, in de wachtdienst te voorzien; zij staat alsdan onder de bevelen van den plaatselijken commandant.

De bevoegdheid tot het rekwireeren van de garde civique, behoort bij den burgemeester. Buiten de gemeente kan zij gerekwireerd worden, door den gouverneur of den arrondissements-commissaris. Alleen in zeer dringende gevallen kan de burgemeester eener andere gemeente het doen, mits hij dadelijk den gouverneur daarvan verwittige.

De garde civique kan 8 malen 's jaars geoefend worden, welk getal oefeningen niet mag worden overschreden, dan bij machting van burgemeester en wethouders. De oefeningen mogen niet langer dan 2 uren duren (uit en thuis). Zij die als genoegzaam geoefend worden beschouwd, of hun 35e jaar hebben voleindigd, kunnen slechts tot ééne oefening 's jaars worden gedwongen; tenzij zij tot een der speciale corpsen behooren. Jaarlijks hebben bovendien twee algemeene „revues” plaats.

Gedurende den dienst zijn de plichten van officieren en minderen jegens hunne chefs dezelfde als bij het leger.

Ieder officier kan de volgende straffen opleggen: 1°. vermaning met of zonder vermelding op dagorder; 2°. een dubbele schildebeurt; 3°. extra patrouilledienst of exercitie. Hij kan minderen in geval van dronkenschap of feitelijke insubordinatie doen ontwapenen en gedurende 24 uren doen gevangenzetten.

De chefs van corpsen kunnen aan officieren het arrest opleggen van 1—3 dagen; afgescheiden van het brengen voor den schuttersraad.

Verkoop of moedwillige vernieling van wapens en equipment,

kan met gevangenisstraf van 6 dagen tot één jaar, en eene boete van 50—500 frs., — behalve de vernieuwing gestraft worden.

De schuttersraad (conseil de discipline) kan de volgende straffen toepassen:

1°. vermaning met vermelding bij dagorder; 2°. boete van 2—15 frs.; 3°. gevangenisstraf van 1—5 dagen; 4°. weggagen uit de gelederen; hieraan is een jaarlijksche boete van 50—100 frs. verbonden.

De Schuttersraad wordt gepresideerd door een vrederechter of door een majoor en bestaat voorts uit: één kapitein, één 1e luit., één 2e luit., één onderofficier, één korporaal en één schutter. De raad wordt bijgestaan door den offic.-rapporteur, die het Openbaar Ministerie waarneemt. De kapt.-kwartiermeester treedt daarbij op als griffier. Van de uitspraken kan alleen in beroep worden gekomen bij Gedep. Staten, wegens incompetentie of gebrek in den vorm. De zaak komt dan voor een anderen schuttersraad, bij wier beslissing de belanghebbende zich moet nederleggen.

Bijlage C.

Emplacementstaat van de verschillende Corpsen en Etablissements van het Belgische Leger op den 1en November 1883.

EERSTE MILITAIRE AFDEELING.

ANTWERPEN.

1ste Divisie Infanterie. (*Gent*).

1e Brigade (*Brugge*).

1e Regiment Infanterie.

Staf *Ostende*, 1e Bataljon idem, 2e Bataljon *Yperen*,
3e Bataljon *Ostende*, 4e Bataljon idem, Depot *Dender-*
monde, Regementschool *Ostende*.

2e Regiment Infanterie.

Staf *Brugge*, 1e Bataljon idem, 2e Bataljon *Dender-*
monde, 3e Bataljon *Brugge*, 4e Bataljon idem, Depot
Dendermonde, Regementschool *Kortrijk*.

2e Brigade (*Gent*).

3e Regiment Infanterie.

Staf en vier bataljons te *Gent*, Depot *St. Nicolas*,
Regementschool *Ath*.

4e Regiment Infanterie.

Staf en vier bataljons te *Gent*, Depot *St. Nicolas*,
Regementschool *Meenen*.

2de Divisie Infanterie. (*Antwerpen*).

3e Brigade (*Antwerpen*).

5e Regiment Infanterie.

Staf *Antwerpen*, 1e Bataljon idem (Fort n°. 6), 2e
Bataljon idem, 3e Bataljon idem (Fort n°. 8), 4e Bataljon
idem, Depot *St. Bernard*, Regementschool *Antwerpen*.

6e Regiment Infanterie.

Staf *Antwerpen*, 1e Bataljon idem (Fort n°. 4), 2e
Bataljon idem, 3e Bataljon idem *Fort Merxem*, 4e Bataljon
idem, Depot *St. Bernard*, Regementschool *Antwerpen*.

4e Brigade (*Antwerpen*).

7e Regiment Infanterie.

1883/84. Staf *Antwerpen* (Front 9—10), 1e Bataljon idem
(Fort n°. 5), 2e Bataljon idem (1e en 3e comp. *Fort*
Berchem), 2e en 4e comp. (Ravelijn 5—6), 3e Bataljon
idem (Front 9—10), 4e Bataljon idem (*Fort Berchem*),
Depot *Beveren-Waes*, Regementschool *Huy*.

8e Regiment Infanterie.

Staf *Antwerpen*, 1e, 2e, 3e en 4e Bataljons idem,
Depot *Beveren-Waes*, Regementschool *Huy*.

7e Brigade (*Antwerpen*).

13e Regiment Infanterie.

Staf *Hasselt*, 1e Bataljon *Kamp van Beverloo*, 2e Bataljon
Hasselt, 3e Bataljon 1e en 2e comp. *Diest*, 3e en 4e comp.
Beverloo, 4e Bataljon *Hasselt*, Depot *St. Bernard*, Rege-
mentschool *Hasselt*.

14e Regiment Infanterie.

Staf *Antwerpen* (casem. front 7—8), 1e Bataljon idem,
2e Bataljon idem (Fort n°. 3), 3e Bataljon idem (Cas.
front 7—8), 4e Bataljon idem, Depot *St. Bernard*,
Regementschool *Ath*.

TWEDE MILITAIRE AFDEELING.

BRUSSEL.

3de Divisie Infanterie (*Luik*).

5e Brigade *Luik*.

9e Regiment Infanterie.

29 Staf, 2e, 3e en 4e Bataljons te *Luik*, 1e Bataljon
Verviers, Depot *Contich*, Regementschool *Philippeville*.

10e Regiment Infanterie.

Staf en vier bataljons te *Luik*, Depot *Contich*, Rege-
mentschool *Philippeville*.

6e Brigade (*Namen*).

11e Regiment Infanterie.

Staf *Arlon*, 1e bataljon *Leuven*, 2e bataljon *Vilvoorde*,
3e en 4e bataljons *Arlon*, Depot *Liere*, Regements-
school *Bouillon*.

12e Regiment Infanterie.

Staf en vier bataljons te *Namen*, Depot *Liere*, Rege-
mentsschool *Bouillon*.

4e Divisie Infanterie (*Brussel*).

8e Brigade (*Mons*).

1e Regiment Jagers.

Staf *Charleroi*, 1e, 2e en 3e bataljons *Mons*, 4e batal-
jon *Charleroi*, Depot *Diest*, Regimentsschool *Ath*.

2e Regiment Jagers.

Staf en vier bataljons te *Mons*, Depot *Diest*, Rege-
mentsschool *Dinant*.

9e Brigade (*Brussel*).

3e Regiment Jagers.

Staf *Doornik*, 1e, 2e, 3e en 4e bataljons *Doornik*,
Depot *Mechelen*, Regimentsschool *Menin*.

Regiment Grenadiers.

Staf en vier bataljons te *Brussel*, Depot *Mechelen*,
Regimentsschool *Audenaerde*.

Regiment Carabiniers.

Staf en vier bataljons te *Brussel*, Depot *Mechelen*, Regimentsschool *Waveren*.

Cavalerie.

Opperbevelhebber. — *Brussel*.

1e Divisie (*Brussel*).

1e Brigade (*Gent*).

1e Regiment Jagers te paard.

Staf, 1e, 2e, 4e en 5e escadr. te *Gent*, 3e esc. *Audenaerde*.

2e Regiment Jagers te paard.

Staf en vijf escadrons te *Brugge*.

2e Brigade (*Brussel*).

1e Regiment Guides.

Staf en vijf escadrons te *Brussel*.

2e Regiment Guides.

Staf en vijf escadrons te *Brussel*.

2e Divisie (*Leuven*).

1e Brigade (*Namen*).

1e Regiment Lanciers.

Staf en drie escadrons te *Namen*; twee escadr. te *Luik*.

2e Regiment Lanciers.

Staf en vijf escadrons te *Leuven*.

2e Brigade (*Mons*).

3e Regiment Lanciers.

Staf 1e, 3e, 4e en 5e escadr. *Mons*; 2e escadr. *Beverloo*.

4e Regiment Lanciers.

Staf en vijf escadrons te *Doornik*.

Artillerie.

Inspectie. (*Brussel*).

Compagnie pontonniers, *Antwerpen* (cas. front 11—12).

„ vuurwerkers, id. idem.

„ werklieden, id.

„ wapensmeden, *Luik* en *Antwerpen* (reduit front 10—11).

Artillerie-trein.

Staf *Antwerpen* (cas. front 9—10).

1e, 2e, 3e comp. idem.

4e comp. *Brussel*.

5e „ en Depot *Antwerpen* idem.

6e „ *Beverloo*.

1e Brigade. (*Gent*).

1e Regiment.

Staf *Gent*; 1e, 2e, 3e en 4e batterij, allen bereden (veld-) te *Gent*; 6e, 7e en 8e batt. bereden (veld-) te *Antwerpen*; 9e en 10e batt. (bereden-reserve) te *Gent*.

2e Regiment.

Staf *Mechelen*; 11e batterij (bereden) *Antwerpen*; 12e (bereden) *Brasschaet*; 13e, 14e en 15e (bereden) *Mechelen*; 16e (bereden) *Brasschaet*; 17e (bereden) *Mechelen*; 18e en 19e (beide rijdende) *Mechelen*; 20e (reserve-bereden) *Mechelen*.

2e Brigade. (*Brussel*).

3e Regiment.

Staf *Brussel*; 21e, 22e, 23e en 24e batterij (allen bereden) te *Luik*; 25e (bereden) *Brussel*; 26e (bereden) *Kamp van Beverloo*; 27e en 28e (bereden) en 29e en 30e (bereden-reserve) te *Brussel*.

4e Regiment.

Staf *Tirlemont*; 31e en 32e batterij (bereden) te *Tirlemont*; 33e (bereden) *St. Truyen*; 34e (bereden) *Tirlemont*; 35e (bereden) *St. Truyen*; 36e (bereden) *Tirlemont*; 37e (bereden) *Tirlemont*; 38e en 39e (rijdende) en 40e (bereden-reserve) te *Tirlemont*.

3e Brigade. (*Antwerpen*).

5e Regiment.

Staf *Antwerpen* (cas. front 9—10).
17e batterij vesting- fort *Liefkenshoek*.
18e id. „ *Lillo*.
19e id. (cas. 9—10).
20e id. (cas. 10—11).
21e id. (cas. 9 en 10).
22e id. (cas. 10 en 11).
23e id. (cas. 9 en 10).
24e id. (cas. 10 en 11).
25e }
26e }
27e } id. (cas. 9—10).
28e }
29e }
30e id. (cas. 10—11).
31e id. }
32e id. (cas. 9—10).
reserve-batterij, Depot

6e Regiment.

Staf *Antwerpen* (cas. 10—11).
33e batterij vesting- (fort n°. 4).
34e id. *Brasschaet*.
35e id. *Antwerpen* (fort 8).
36e id. id. (fort 5).
37e id. id. (fort 4).
38e id. *Brasschaet*.
39e id. *Antwerpen* (fort 6).
40e id. id. (fort 7).
41e id. id. (fort 1).
42e id. *Fort Zwijndrecht*.
43e id. id.
44e id. id.
45e id. *Fort Cruybeke*.
46e id. id.
47e id. id.
48e id. id.
reserve-batterij, Depot *Antwerpen* (cas. 10—11).

7e Regiment.

1e, 2e, 11e en 12 batterij (allen vesting-) te *Diest*; 3e batt. (vesting-) *Namen*; 4e (vesting-) *Luik*; 5e, 6e, 7e en 8e (vesting-) *Dendermonde*; 9e en 10e (vesting-) *Namen*; 13e, 14e en 15e (vesting-) *Luik*; 16e *Antwerpen*; reserve-batterij en Depot te *Luik*.

Genie.

Inspectie. (*Brussel*).

HET REGEMENT GENIETROEPEN.

Staf te *Antwerpen* (cas. front 3—9); de 12 compagnieën en het Depôt te *Antwerpen* (cas. front 8—9).

Het administratie-bataljon te *Antwerpen*.

1e sedentaire compagnie te *Brussel*.

2e „ „ te *Ixelles*.

Corps van Discipline en Correctie. Staf te *Vilvoorde*.1e disciplinaire compagnie te *Antwerpen*. (Fort N°. 2).2e " " " *Kamp van Beverloo*.1e, 2e en 3e correctie-compagnie te *Vilvoorde*.4e " " " *Antwerpen* (Fort N°. 7).

Krijgsschool	te <i>Ixelles</i> .
Topographisch instituut	" id.
Militaire school (Acad.)	" id.
School voor infanterie-vrijwilligers	" <i>Leuven</i> .
Pupillenschool	" <i>Alost (Aalst)</i> .
Rijschool	" <i>Yperen</i> .
Schietschool voor infanterie	" <i>Kamp van Beverloo</i> .
School voor veldverschansing voor infant.	" <i>Antwerpen</i> .
Artillerie-schietschool	" <i>Brasschaet</i> .
Pyrotechnische school	" <i>Antwerpen</i> .
Geschutgieterij	" <i>Luik</i> .
Geweerwinkel	" <i>Luik</i> .

Compagnie veld-telegraphisten te *Brussel (Ixelles)*.Compagnie vesting-telegraphisten te *Antwerpen*.

Spoorweg-compagnie " id.

Compagnie vesting-pontoniers " id.

Compagnie genie-werklieden " id.

SAMENSTELLING DER RADEN VAN ONDERZOEK.

voor 2e luiten.	{ 1 lt-kolonel, voorzitt.	voor 1e luiten.	{ 1 kolonel, voorz.	voor kapitein.	{ 1 kolonel, voorz.
	{ 1 majoor.		{ 1 lt-kolonel.		{ 1 lt-kolonel.
	{ 1 kapitein.		{ 1 majoor.		{ 2 majoors.
	{ 2 1e luitenants.		{ 2 kapiteins.		{ 2 kapiteins.
	{ 2 2e luitenants.		{ 2 1e luitenants.		
voor majoor.	{ 1 gen.-maj., voorz.	voor lt-kol.	{ 1 lt-gener., voorz.	voor kolon.	{ 2 lt-geners, (de oudste president.)
	{ 1 kolonel.		{ 1 gen.-majoor.		{ 2 gen.-majoors.
	{ 2 lt-kolonels.		{ 2 kolonels.		{ 3 kolonels.
	{ 3 majoors.		{ 3 lt-kolonels.		
	{ 1 lt-geners, (de oudste voorz.)		{ 1 majoor.		{ 1 lt-gener. (de oudste voorz.)
voor gen.-maj.	{ 3 generaals-maj.				

Bijlage D.

TRAKTEMENTEN.

<i>Opperofficieren in activiteit:</i>	luit.-gen.	frs.	18 500
"	gen.-maj.	"	12.700
"	op <i>reserve</i> :		
"	luit.-gen., belast met een sedent. dienst	"	14.800
"	idem, niet geëmploijeerd	"	11.100
"	gen.-maj. belast met een sedent. dienst	"	10.160
"	idem niet geëmploijeerd	"	7.620

<i>Generalen Staf:</i>	kolonel	"	9.500
"	luit.-kol.	"	7.100
"	majoor	"	6.300
"	kapitein 1e klasse	"	5.100
"	" 2e "	"	4.400

<i>Provinciale en Plaatselijke</i>	Gen.-maj. of kolonel	Prov.-Command.	"	10.160
"	plaatsel.-comm. 1e kl. (kol.)	"	"	7.500
"	idem 2e kl. (kol. of luit.-kol.)	"	"	6.000
"	idem 3e kl. (luit.-kol. of maj.)	"	"	5.000
"	plaats.-majoor	"	"	4.500
"	plaats.-adj. 1e kl. (kap.)	"	"	3.500
"	idem 2e kl. (kap. of 1e luit.)	"	"	2.400
"	idem 3e kl. (2e luit.)	"	"	2.100

<i>Infanterie:</i>	kolonel	"	8.500
"	luit.-kolonel waarnemend regts.-command.	"	7.560
"	luit.kolonel	"	6.500
"	majoor	"	5.500
"	kapitein "en premier"	"	4.000
"	" 1e klasse	"	3.800
"	" 2e klasse	"	3.400
"	" 3e klasse	"	3.150
"	" "en second."	"	3.150
"	1e luitenant	"	2.400
"	2e luitenant	"	2.100

<i>Cavalerie:</i>	kolonel	"	9.500
"	luit.-kol. waarnemend regts.-command.	"	8.160
"	luit.-kolonel	"	7.100
"	majoor	"	6.300
"	kapitein-command.	"	5.100
"	" "en second." 1e klasse	"	4.400
"	" 2e klasse	"	4.000
"	1e luitenant	"	3.250
"	2e luitenant	"	2.950

TOELAGEN.

Generaal-majoor belast met het commando eener divisie frs. 2000.

Kolonel belast met het commando eener brigade frs. 1.060.

De plaatselijke-command. die de functiën van provincialen command. waarneemt, geniet frs. 2000 toelage.

Kapitein-adjutant geniet frs. 600 toelage.

Bat adj. frs. 400.

Depôt van discipline.
Command. frs. 1000
Majoor " 800
Kapitein " 600
1e en 2e luit. " 400

Kapt.-adj. frs. 400
" instr. " 400

TRAKTEMENTEN.

TOELAGEN.

<i>Artillerie:</i>	kolonel	frs.	9.500
"	luit.-kolonel	"	7.100
"	majoor.	"	6.300
"	kapitein-command. (bereden art.)	"	5.100
"	idem (vesting art.)	"	4.600
"	kapitein "en second" 1e klasse	"	4.400
"	idem 2e klasse	"	4.000
"	1e luitenant (bereden art.)	"	3.250
"	idem (vesting art.)	"	2.875
"	2e luitenant (bereden art.)	"	2.950
"	idem (vesting art.)	"	2.475
<i>Trein-</i>	majoor-commandant	"	6.300
"	kapitein	"	5.100
"	" "en second."	"	4.400
"	1e luitenant	"	3.250
"	2e luitenant	"	2.950

Kapt. Instructeur bij de
bereden artil. frs. 400.

<i>Genie</i>	kolonel.	frs.	9.500
"	luit.-kolonel	"	7.100
"	majoor.	"	6.300
"	kapitein "en premier"	"	4.600
"	" "en second." 1ste klasse	"	3.900
"	" " " 2de klasse	"	3.500
"	1e luitenant	"	2.875
"	2e luitenant	"	2.475

De subalterne officieren,
die met bijzondere werkzaam-
heden zijn belast, genieten
het overeenkomstige trak-
tement van den Generalen-staf.

<i>Gendarmerie:</i>	kolonel.	frs.	10.000
"	luit.-kolonel	"	7.500
"	majoor.	"	6.600
"	kapitein 1e klasse.	"	5.500
"	idem 2e klasse.	"	4.700
"	1e luitenant	"	3.250
"	2e luitenant	"	2.800

<i>Geneesk. dienst:</i>	inspect.-general	frs.	12 700
"	médecin principal 1e klasse	"	9.500
"	idem 2e klasse	"	7.100
"	regimentsarts 1e klasse	"	6.300
"	idem 2e klasse	"	5.100
"	batljonsarts 1e klasse	"	4.200
"	idem 2e klasse	"	3.250
"	médecins-adjoints	"	2.625
"	chef Pharmaceutische dienst	"	6.500
"	pharmaciens principal	"	5.100
"	apotheker 1e klasse	"	4.200
"	idem 2e klasse	"	3.250
"	idem 3e klasse	"	2 800

Elève-médecins en apothec-
kers, die de dienst doen van
"médecin-adjoint" en apothec-
ker 3e klasse, genieten een
schadeloosstelling van frs. 300
's jaars.

<i>Veterinaire dienst:</i>	chef	frs.	6.500
"	vétérinaire principal	"	5.100
"	paardenarts 1e klasse	"	4.600
"	idem 2e klasse	"	3.250
"	idem 3e klasse	"	2.800

TRAKTEMENTEN.

<i>Administratie</i> ; chef der administratie	frs. 12.700
" intendant 1e klasse	" 9.500
" idem 2e klasse	" 7.100
" onder-intendant 1e klasse	" 6.300
" idem 2e klasse	" 4.600
" kapt. kwartierm. 1e klasse	" 4.200
" idem 2e klasse	" 3.800
" idem 3e klasse	" 3.400
" 1e luit.-kwartierm.	" 2.625
" 2e " "	" 2.300
" kapt.-administr. van kleeding 1e klasse.	" 3.800
" idem 2e klasse.	" 3.400
" idem 3e klasse.	" 3.150
" luits.-adminstr. van kleeding	" 2.825

TRAKTEMENTEN BIJ NON-ACTIVITEIT VOOR ZIEKTE:

Luit.-generaal.	11.100
Generaal-majoor	7.620
Kolonel	6.375
Luit.-kolonel	4.875
Majoor	4.135
Kapt. commandant "en premier"	2.850
en kapt. 1e klasse	
Kapt. 2e klasse en	2.550
Kapt. en "second. 1e klasse"	
Kapt. 3e klasse, en	2.250
Kapt. "en second.", 2e klasse	
1e luitenant	1.575
2e "	1.150

ENTREE DE CAMPAGNE: (Het laatst toegekend in 1870)

Luit.-generaal	frs. 4000.	Den 15en	October	hiernaau	toegevoegd	frs. 2000
Gen.-majoor	" 2700	"	"	"	"	1350
Kolonel	" 1200	"	"	"	"	600
Luit.-kolonel	" 800	"	"	"	"	400
Majoor	" 700	"	"	"	"	350
Kapitein	" 450	"	"	"	"	225
1e en 2e luitenant	" 375	"	"	"	"	200

Bijlage E.

EXAMEN VOOR BEVORDERING BIJ KEUZE.

Programma voor de 2e luitenants der Infanterie en Cavalerie.

Fransche taal. Taal en stijlregels. Letterkundig opstel over een op te geven onderwerp.

Vlaamsche taal. Vertaling zonder behulp van woordenboek, uit het Vlaamsch in het Fransch.

Geschiedenis (Oude). Voornaamste gebeurtenissen uit de geschiedenis der Grieken en Romeinen (*Middeleeuwen*): Inval der barbaren, leenstelsel, kruistochten. Oorsprong van het Turksche Rijk. Het Duitsche Rijk. *Nieuwe* geschiedenis. Algemeen overzicht.

Aardrijkskunde. Natuurkundige en staatkundige aardrijkskunde van België. Algemeene aardrijkskunde; lezen van topographische kaarten. Schalen.

Cosmographie. De Zon. Bewegingen der aarde. Oorzaken van verschil van jaargetijden en van dag en nacht; klimaten. De poolster, polen, evenaar, meridianen, parallellen, lengte en breedte, zenith, nadir, eclipsen; eb en vloed.

Natuurkunde. Eigenschappen van vaste lichamen en vloeistoffen; dichtheid, zwaartekracht; wet van Archimedes. Eigenschappen der gassen, dampkring, barometers, luchtpomp, luchtballon, eigenschappen van het geluid. Warmte, thermometers, eigenschappen van het licht, lenzen, zonnenspectrum.

Scheikunde. Algemeene kennis van anorganische scheikunde, zuurstof, waterstof, stikstof, chloor, koolstof, arsenicum, phosphor, zwavel, ijzer, staal, brons. Zamenstelling van het buskruit.

Rekenkunst en Stelkunde. De cursus van Bourdon, leidraad aan de Mil. school) in zijn geheel.

Meetkunst. De vier eerste boeken van Legendre. (Badon Ghijben tot en met de kegelsneden).

Vreemde talen. Strekken tot aanbeveling.

Programma voor de 1e luitenants der Infanterie.

(Voor bevordering bij keuze.)

1. *Geschiedenis.* Die van België, meer bijzonder ná de IXe eeuw.

De nieuwe geschiedenis van Duitschland, Frankrijk, Engeland, Spanje en Portugal.

2. *Militaire Geschiedenis*. Veldtochten van 1800 in Italië, van 1815 in België; 1859 in Italië, 1866 in Bohemen, Fransch-Duitsche oorlog 1870—1871.
3. *Militaire Aardrijkskunde*. Van België, Frankrijk, Duitschland en de Nederlanden.
4. *Topographie*. Terreinleer, opnemen op pas en oog; met het planchet en de boussole, waterpassen, topographisch teekenen, het opmaken van een topographische memorie.
5. *Krijgswetenschap*. Legervorming, organisatie en indeeling van het Belgische leger. De reglementen op de manoeuvres, de inwendige en garnizoens dienst, de velddienst en de militaire wetten.
6. *Administratie eener compagnie*. Benevens voorschriften van orde en hygiëne op marsch en in kantonnementen.
7. *De elementaire taktiek*. Vooral het gevecht van de compagnie en van het bataljon, de toepassing van de vuren, de verichtingen als voor- en achterhoede, en als dekking van artillerie.
8. *Toegepaste taktiek*. De verkenning van en de aanval en verdediging van terreinvoorwerpen, de beginselen van de taktiek der cavalerie en die der artillerie.
9. *Veld- en versterkingskunst*. Profiel en tracé van de veldwerken, open en gesloten werken, het opwerpen daarvan. Het in staat van verdediging stellen van dorpen en geïsoleerde posten. Verschillende pionier-verrichtingen bij bivakken en kampen.
10. *Toepassing op het terrein* van de compagnie- en bataljons-school, het uitwerken van een veronderstelling.
11. *Vreemde talen*. Aanbeveling.

Programma voor de 1e Luits. der cavalerie.
(voor bevordering bij keuze).

Punt 1—5. Als voor de Infanterie.

6. *Administratie van een escadron*. Voorschriften omtrent orde en hygiëne op marsch, in bivaks en cantonnementen op te volgen. Paardenkennis, hoefbeslag.

7. *Elementaire en toegepaste taktiek*. De rol van het escadron in het gevecht, en bij de handelingen van den kleinen oorlog. De beginselen van de charge in linie, „en échelon” en „en fourrageurs”; het uitzetten van voorposten, de dienst van eclaireurs, de fourrageeringen, de verrichtingen als voor- en achterhoede en als dekking van artillerie. Het dekken van en de aanval op convooen. Aanval en verdediging van een defilé, een bosch, een versterkte post. Grondige kennis van bewapening en harnachement. Beginselen van de taktiek der Infanterie en van die der Artillerie. De verschillende vuren dier wapens.
8. *Toepassing op het terrein*. De escadronsschool. Het uitwerken van een veronderstelling.
9. *Vreemde talen*. Aanbeveling.

Bijlage F.

ADMISSIE-EXAMEN VOOR DE KRIJGSSCHOOL.

1. *Rekenkunde*. Hoofdregels, kenmerken van deelbaarheid, grootste gemeene deeler, ontbinding in factoren, verschillende talstelsels, gewone en decimale breuken; herleiding van de eene soort tot de andere, samengestelde getallen, samengestelde breuken, het metrieke stelsel, vierkants- en derde machtsworteltrekking uit geheele getallen, evenredigheden.
2. *Stelkunst*. Hoofdregels, behandeling van geheele en gebroken stelkunstige vormen en van wortelgrootheden, grootste gemeene deeler, vergelijkingen van den 1en graad met een of meer onbekenden, vierkant en derde macht van de som en het verschil van twee of meer termen, worteltrekking, vierkantsvergelijkingen, vraagstukken daarop betrekkelijk, gebroken en negatieve exponenten, reken- en meetkunstige reeksen, logarithmen, toepassing vande leer der permutatiën en combinatiën.
3. *Vlakke meetkunst*. Volgens het programma van het admissie-examen voor de Militaire School.
4. *Lichamen*. Idem.
5. *Trigonometrie*. De goniometrie en de gewone trigonometrie in haar geheel.
6. *Beschrijvende meetkunst*. De rechte lijn, het vlak, de tweevlakkige hoek.

7. *Natuurkunde*. Eigenschappen der vaste lichamen en vloeistoffen, wetten der zwaartekracht; wet van Archimedes, soortelijk gewicht, hydraulische pers, aréometers. Dampkring, barometers, wet van Mariotte, luchtpomp, zuig- en perspomp, het geluid, voortplanting en snelheid, theorie van de warmte thermometers: uitzetting door warmte, compensatie-slingers, vriezen, gasvorming, smelten, omzetting van warmte in arbeidsvermogen. Het licht, voortplanting, snelheid, wetten van terugkaatsing, lenzen, straalbreking, optische toestellen, kijkers, microscoop, zonnenspectrum. Electriciteit, voornaamste eigenschappen, isolatoren, geleiders. Galvanische electriciteit; kolom van Volta, electro-magneet, inductie-stroom, elektrische telegraaf.
8. *Scheikunde*. Algemeene eigenschappen, elementen, cohesie, equivalenten. Volledige kennis en praktisch gebruik van de scheikundige teekens. Voornaamste eigenschappen der voornaamste metalloiden, en hun meest gebruikelijke verbindingen. Het water, de dampkringslucht, de voornaamste verbindingen van chloor, zwavel, stikstof, kool. Algemeene eigenschappen der metalen, alliges, oxyden zwavel-verbindingen. Wetten van ontbinding van zouten.
 Algemeene eigenschappen van de cellulose. Organische zuren, in de industrie toegepast, gelatineuse stoffen, albuminoiden.
9. *Geschiedenis*. Algemeene geschiedenis, tot aan den val van het West-Romeinsche Rijk. Krijgsgeschiedenis der oudheid. Vaderlandsche geschiedenis in haar geheel.
10. *Aardrijkskunde*. Algemeene aardrijkskunde en cosmographie. Grondige aardrijkskunde van België (natuurkundige, staatkundige en militaire).
11. *Krijgswetenschappen*. Grondige kennis van de taktiek van het wapen, waartoe de officier behoort; topographie, taktiek, versterkingskunst en artillerie wetenschap, zooals voor het officiers-examen vereischt worden.
12. *Rechtlijnig en topographisch teekenen*.
13. *Fransche letterkunde*. Regels van stijl en compositie.
14. *Vlaamsche taal*. De beginselen, het vertalen zonder woordenboek in het Fransch. De examen-commissie, gepresideerd

door den commandant der krijgsschool, is samengesteld uit de leeraren. Het examen is grootendeels schriftelijk. In ieder vak worden drie vragen opgegeven, waaruit de candidaat er één mag kiezen.

Het onderwijs aan de krijgsschool duurt drie jaren. Het schooljaar loopt van 1 September tot 30 Juni; met eene interruptie van 31 December tot 7 Januari, en gedurende 14 dagen met Paaschen. Bij het einde van het schooljaar keeren de officieren voor 2 maanden naar hun corps terug. Het geheele theoretische onderwijs omvat de volgende leervakken:

Fransche letterkunde. De Vlaamsche, Duitsche en Engelsche talen. *Algemeene geschiedenis:* van af den val van het West-Romeinsche Rijk tot op onzen tijd. De krijgsgeschiedenis in haar geheel. *Algemeene aardrijkskunde*, staatkundige, evenzoo van België meer in bijzonderheden. *Etnographie*, *météorologie*, *geologie*. Studie der militaire verbindingswegen. *Beschrijvende meetkunst*, *Bolvormige trigonometrie*, *Hoogere meetkunst*, *differentiaal en integraalrekening*. *Topographie*, *geodesie*, *sterrekunde*, *natuurkunde*, *scheikunde*. *Artillerie*, militaire bruggen. *Duurzame*, *veld- en vluchtige versterkingskunst*. *Tactiek*. *strategie*, *stafdienst*, *oorlogsrecht*, *militair recht*, *paardenkennis*, *hygiëne*. Voorts het paardrijden en schermen.

De theoretische cursus in de beide eerste jaren, eindigt 1 Mei. De maanden Mei en Juni worden besteed, aan het bezichtigen der artillerie-etablissemten en vestingen, en voorts tot praktische oefeningen in tactiek, versterkingskunst, terrein opnemen en waterpassen. De overgangsexamens hebben plaats in de maand Juni. De officieren van het 3e cursusjaar, doen in October een stafreis van 14 dagen. Bovendien moeten zij een memorie maken, die in haar geheel de studie der krijgswetenschappen van de drie jaren omvat. Afgescheiden hiervan loopt het eindexamen **SCHRIFTELIJK** over: *administratie*, *militair- en oorlogsrecht*, *aardrijkskunde* van België, *ethnographie* en *meteorologie*, en *geodesie*, en **MONDELING** over *tactiek*, *stafdienst*, *krijgsgeschiedenis*. Voorts een **PRAKTISCH** examen, en een in het teekenen en paardrijden. Bij alle examens, zoo overgangs- als eind-examen, wordt in rekening gebracht,

het cijfer van beoordeeling, dat door de leeraren in ieder vak, in den loop des studiejaars is toegekend. Tot den overgang van het 1e in het 2e studiejaar wordt vereischt, de helft van het maximum punten, over alle vakken te zamen gerekend. Voor den overgang van het 2e in het 3e studiejaar wordt $\frac{3}{5}$ van dat maximum vereischt. Zij, die alsdan slechts de helft behalen, worden gerekend voldaan te hebben, aan het examen voor bevordering bij kenze vastgesteld.

Om het diploma van „adjoint-d'Etat-major” te verkrijgen, moet $\frac{13}{20}$ van het maximum punten, bij het eind-examen worden behaald.

De commissie van examen (conseil de perfectionnement), zendt na afloop der examens aan den Minister van Oorlog, het vertrouwelijk rapport in, waarin de officieren van ieder studiejaar zijn gerangschikt, en doet in overleg met den commandant der krijgsschool, gedrag, ijver enz. in aanmerking nemende, de voorstellen strekkende: tot het al of niet aan de school doen verblijven, overgaan in een hooger studiejaar, uitreiken van het brevet van „adjoint”, of in aanmerking brengen voor den Generalen Staf.

Bijlage G.

ADMISSIE-EXAMEN VOOR DE MILITAIRE ACADEMIE:

I. *Wiskunde.*

A. *Voor de Artillerie en Genie.*

Cijferkunst. De vier hoofdregels met geheele-, gebroken-, decimale en samengestelde getallen, toepassing en bewijzen. De hoofdregels toepassen op geheele getallen, in een willekeurig talstelsel. Het overbrengen van getallen, uit het eene talstelsel in het andere.

Kenmerken van deelbaarheid, ontbinden van producten in hunne eenvoudigste factoren. Grootste gemeene deeler en kleinste gemeene veelvoud. Vierkants- en derde machtswortel uit geheele getallen. Vierkantwortel uit gewone en decimale breuken. De leer der evenredigheden. Berekening van interest op interest. Gezelschapsrekening.

Stelkunst. De hoofdregels. Machtsverheffing en worteltrekking.

De wortelvormen. Behandeling van geheele en gebrokene stel-
kunstige vormen en van wortelgrootheden. Eigenschappen en
toepassingen daarvan. Reken- en meetkunstige reeksen. Loga-
rithmen. Gebroken en negatieve exponenten. Vergelijkingen
van den eersten graad met twee en meer onbekenden. Vier-
kantsvergelijkingen. Kogelstapels. Exponentiële vergelijkingen.
De vergelijkingen van willekeurige graden, met twee of meer
onbekenden, welke oplossing tot geene hoogere machtsver-
gelijking aanleiding geeft.

Gewone meetkunst. Tot met de ligging en snijding van vlakken,
de bol.

Trigonometrie (gewone). Verklaring der trigonometrische lijnen.

Grondformulen. Samenstelling en gebruik der trigonometrische
tafelen. Oplossing van driehoeken, vraagstukken.

Trigonometrie (bolvormige). Algemeene formules. Oplossing van
driehoeken en vraagstukken.

Hoogere meetkunst. Leerwijze der coördinaten. De vergelijkingen
van de rechte lijn en van den cirkel. De kegelsneden. Het
vinden van vergelijkingen van meetkunstige plaatsen in een
plat vlak.

Beschrijvende meetkunst. De leerwijze der projectiën. Werkstuk-
ken met betrekking tot de rechte lijn en het platte vlak.

B. *Voor de Infanterie en Cavalerie.*

Cijferkunst, even als voor Artillerie en Genie.

Algebra, " " " " " " " , behalve de hoo-
gere machtsworteltrekking uit veelledige vormen, en de on-
bepaalde vergelijkingen.

Vlakke meetkunst en trigonometrie, evenals Artillerie en Genie.

Geen bolvormige trigonometrie, noch *beschrijvende of hoo-
gere meetkunst*.

II. Teekenen en letterkundige vakken.

Teekenen. Het naar de natuur teekenen van eenvoudige voor-
werpen, naderende tot den vorm van meetkunstige lichamen.

Fransche taal. Het schrijven volgens dictée, een taal- en rede-
kunstige ontleding en een opstel.

Latijnsche taal, of wel een der drie volgende talen: Vlaamsch, Duitsch of Engelsch.

In het Latijn; het maken van een thema en het vertalen van een Latijnsch stuk in proza, in het Fransch.

In de drie andere talen hetzelfde; bovendien moeten ze, voor de vuist, uit die talen kunnen overzetten en in die talen kunnen antwoorden op eenvoudige vragen.

Algemeene Geschiedenis. Algemeen overzicht van den toestand der verschillende volken van de oudheid, omstreeks het jaar 330 en omstreeks 220 vóór Christus.

De verovering van Gallië door Julius Caesar.

Voornaamste gebeurtenissen uit den tijd van Karel den Grooten.

Verovering van Engeland door de Noormannen.

De honderdjarige oorlog.

Verovering van Constantinopel door de Turken.

Regeering van Lodewijk XI van Frankrijk, van Karel VIII en Lodewijk XII.

Regeering van Karel den Vijfden: voornaamste gebeurtenissen uit die van Filips II. Voornaamste gebeurtenissen uit den godsdienstoorlog in Frankrijk tot aan het edikt van Nantes.

Voornaamste gebeurtenissen uit den dertigjarigen oorlog.

Regeering van Lodewijk XIV.

Omwenteling in Engeland van 1648, tot aan het herstel van het koningschap.

Regeering van Willem III.

Voornaamste gebeurtenissen uit de regeeringen van Peter den Grooten en van Karel XII.

Regeering van Maria Theresia.

Voornaamste gebeurtenissen uit den Oostenrijkschen successie- en uit den zevenjarigen oorlog.

Regeering van Frederik II.

Regeering van Lodewijk XVI, en de Fransche Revolutie, tot aan de afschaffing van het koningschap.

Geschiedenis van het eerste keizerrijk.

De oorlog in de *Krim*.

„ „ van 1864 in Denemarken.

„ „ „ 1866 in Duitschland.

1883/84

De oorlog van 1870—1871 in Frankrijk.

„ „ „ 1877—1878 in Turkije.

Geschiedenis van België.

Verovering van België door Julius Caesar.

Regering van Clovis en zijn opvolgers tot aan Karel den Grooten (768).

Godfried van Bouillon en voornaamste gebeurtenissen en gevolgen van den eersten kruistocht.

Opkomst der gemeenten in België. Indeeling en macht der gemeenten in Vlaanderen in de XIIIe en XIVe eeuw. Staatkundige betrekkingen van de Belgische provinciën in die dagen met Frankrijk.

Regering van Philips den Goeden, Karel den Stouten en Maria van Bourgondië.

Geschiedenis van Philips den Schoonen en van de minderjarigheid van Karel den Vijfden.

Regering van Karel den Vijfden. Toestand der Belgische provinciën, hunne inwendige ontwikkeling met betrekking tot handel, nijverheid, kunsten en wetenschappen.

Regering van Philips II, opstand der Nederlanden. De hertog van Alva, en don Louis de Requesens.

Geschiedenis der bisschoppen van Luik, die tevens aartsbisschoppen waren van Keulen (Ernest, Ferdinand en Maximiliaan. Hendrik van Beieren).

Spaansche successieoorlog en Oostenrijksche Regering tot Maria Theresia.

Regering van Maria Theresia.

Regering van Joseph II.

Gebeurtenissen die geleid hebben tot het bezetten der Belgische provinciën door de Fransche legers van 1792—1794.

België onder de Republiek en onder het 1^e keizerrijk.

Gebeurtenissen, die aanleiding hebben gegeven tot de revolutie van 1830; de scheiding tusschen Noord- en Zuid-Nederland. Voornaamste gebeurtenissen tot 1839.

Aardrijkskunde. Gronden van cosmographie. Vorm en afmetingen der aarde. Dagelijksche omwenteling. Aardcirkels. Zônen. Ongelijkheid van dag en nacht. Jaargetijden. Lengte en breedte.

Algemeene Aardrijkskunde. Verdeeling van den aardbol in landen en zeeën. Voornaamste landen en hunne hoofdsteden. Eilanden, bergen en voornaamste kapen. Voornaamste rivieren, meren, straten. Loop der groote rivieren.

Europa. Natuurkundige aardrijkskunde, grenzen, zeeën, eilanden, kapen. Verschillende vlakten en Bergketenen. In bijzonderheden de Alpen, de Vogesen, de Jura, het Schwarzwald; hiervan de voornaamste toppen en passen.

De rivieren van Europa, oorsprong, loop, monding, stroomgebied; voornaamste steden daaraan gelegen, voornaamste zijrivieren.

De staten van Europa, hunne hoofd- en voornaamste steden. Van Duitschland: de staatkundige inrichting; staten met hunne bevolking en hoofdsteden. Grenzen. Voornaamste spoorweglijnen. Idem van Frankrijk en Nederland. Van Oostenrijk—Hongarije. Verdeeling en staatkundige inrichting, bevolking, grenzen, hoofdsteden. Van de andere Europeesche rijken: eveneens de staatkundige inrichting, bevolking, hoofdsteden.

België. Grenzen der provinciën met hare hoofdsteden. Rivieren, kanalen, spoorwegen. Orographische beschrijving. In bijzonderheden de valleien van Schelde en Maas en hare zijrivieren. Staatkundige organisatie, Constitutie. Bevolking. Administratieve en Rechterlijke indeeling. Arrondissemten. Voornaamste middelpunten van handel, nijverheid en mijnontginning.

Bijlage H.

MILITAIRE PENSIOENEN. (In franken.)

R A N G E N.	Pensioen wegens ancienniteit.		Pensioenen wegens verwonding of ziekte.		Pensioenen voor weduwen.				
	Na 30 effectieve dienstjaren.	Vermeerdering voor ieder dienstjaar, campagnejaren daaronder begrepen.	Blindheid of amputatie van 2 ledematen.	Amput. van een lid, gemis van gebruik van 2 ledematen.					
						Minimum.	Vermeerdering voor ieder jaar boven de 20 dienstjaren.	Maximum na 40 jaar.	
Luitenant-Generaal	5550	185.00	7400	11100	7400	3700	185.00	7400	3700
Gen.-Majoor; chef intendance of genesk. dienst .	4425	147.50	5900	8850	5900	2950	147.50	5900	2950
Kolonel; intendant 1e kl.; médecin principal 1e kl.	3800	110.00	4400	6600	4400	2200	110.00	4400	2200
Luit.-Kolonel; intendant 2e kl.; médecin principal 2e kl.	2623	87.30	3500	5250	3500	1750	87.50	3500	1750
Majoor; onderintendant 1e kl.; regements arts 1e kl.	2175	72.30	2900	4350	2900	1450	72.50	2900	1450
Kapitein; onderintendant 2e kl.; regements arts 2e kl. bataljons arts 1e kl.; apotheker 1e kl.; veterinar 1e kl.	1688	56.25	2250	3375	2250	1125	56.25	2250	1125
1e Luitenant; bataljons arts 2e kl.; apotheker 2e kl.; veterinar 2e kl.; inspecteur der muziek en chef muziekcorps meer dan 10 jaren officier	1273	42.50	1700	2550	1700	850	42.50	1700	850
2e Luitenant; médecin-adjoint; apotheker 3e kl.; veterinar 3e kl.; 2e luitenant chef van een muziekcorps.	1050	35.00	1400	2100	1400	700	35.00	1400	730